

**ORTAOKUL 5. SINIF SOSYAL BİLGİLER
DERSİNDE KURAL OLUŞTURMA
STRATEJİSİNİN ETKİLİLİĞİ**

Kemal YAVUÇKAL

Yüksek Lisans Tezi

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

2019

(Her hakkı saklıdır.)

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**ORTAOKUL 5. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KURAL
OLUŞTURMA STRATEJİSİNİN ETKİLİLİĞİ**

(The Effectiveness of the Rule-Making Strategy in the 5th Grade Social Studies Course in
Secondary School)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kemal YAVUÇKAL

Danışman: Doç. Dr. Ufuk ŞİMŞEK

Erzurum
Ağustos, 2019

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Kemal YAVUÇKAL tarafından hazırlanan “Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kural Oluşturma Stratejisinin Etkililiği” başlıklı çalışması 26 / 08 / 2019 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Hasan ASLAN
Kafkas Üniversitesi

Danışman: Doç. Dr. Ufuk ŞİMŞEK
Atatürk Üniversitesi

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Elif MERAL
Atatürk Üniversitesi

.....

.....

.....

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım. 23 Eylül 2019

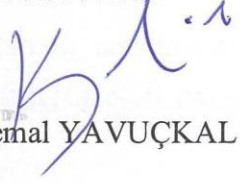
Prof. Dr. Mustafa SÖZBİLİR

Enstitü Müdürü

ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kural Oluşturma Stratejisinin Etkililiği” başlıklı çalışmanın tarafımdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını ve yararlandığım eserleri kaynakçada gösterdiğimi beyan ederim.

26 / 08 / 2019

Kemal YAVUÇKAL

Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun/.../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

Enstitü Yönetim Kurulunun/.../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

TEŞEKKÜR

Lisansüstü eğitimine başladığım ilk günden son güne kadar engin bilimsel birikimiyle beni aydınlatan, araştırma sürecinde yardımını esirgemeyen ve her zaman verdiği manevi destekle yanımda olan çok kıymetli danışman hocam Sayın Doç. Dr. Ufuk ŞİMŞEK'e sonsuz Őükranlarımı sunuyorum.

Lisansüstü eğitim sürecinde ders aldığım ve tez çalışmama katkı sağlamış olan Kazım Karabekir Eğitim Fakültesinin kıymetli akademisyen hocalarına; araştırmanın uygulama aşamasında katkıları olan görev yaptığım İnkılâp Ortaokulundaki değerli öğrencilerime ve öğretmen arkadaşlarıma çok teşekkür ediyorum.

Lisansüstü eğitimim süresince bana olan güvenini ve desteğini esirgemeyen, hayattaki en değerli varlığım anneme sonsuz teşekkür ediyorum.

Kemal YAVUÇKAL

ÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORTAOKUL 5. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KURAL OLUŞTURMA STRATEJİSİNİN ETKİLİLİĞİ

Kemal YAVUÇKAL

Ağustos 2019, 127 Sayfa

Amaç: Ortaokul 5.sınıf sosyal bilgiler dersinde kural oluşturma stratejisinin etkililiğini incelemek ve kural oluşturma stratejisine yönelik öğrenci ve öğretmen görüşlerini tespit etmektir.

Yöntem: Araştırmada karma araştırma desenlerinden gömülü desen kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2014-2015 eğitim-öğretim yılında, Erzurum ili Aşkale ilçesinde bir ortaokulun 5. sınıfında öğrenim görmekte olan toplam 38 (DG=19, KG=19) öğrenci oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak öğrencilerin akademik başarılarını belirlemek için Akademik Başarı Testi (ABT), uygulanan kural oluşturma stratejisi hakkında öğrencilerin görüşlerini tespit etmek için açık uçlu sorulardan oluşan anket formu, öğretmen görüşlerini belirlemek için ise yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda ABT’den elde edilen verilerin analizinde bağımsız gruplar t testi; anket formu ve yarı yapılandırılmış görüşme formundan elde edilen verilerin analizinde ise içerik analizi kullanılmıştır.

Bulgular: Öğrencilerin akademik başarılarını belirlemek için DG ve KG’ye ön test ve son test olarak uygulanan ABT puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Nitel bulgularda ise kural oluşturma stratejisi, DG’nin ilgisini çekmiş ve kuralların benimsenmesinde etkili olmuştur. Öğretmenler de DG’de fark edilir derecede olumlu yönde değişim yaşandığını ve kurallara uyulduğunu belirtmişlerdir. Dolayısıyla kural oluşturma stratejisinin etkililiğiyle ilgili öğrenci ve öğretmenlerin görüşleri olumludur.

Sonuç: ABT sonucunda gruplar arasında anlamlı bir fark olmamasına rağmen nitel veriler ışığında kural oluşturma stratejisinin öğrenci davranışlarına pozitif etki yaptığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, beşinci sınıf, sınıf kuralları, strateji, demokrasi, vatandaşlık.

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

THE EFFECTIVENESS OF THE RULE-MAKING STRATEGY IN THE 5TH GRADE SOCIAL STUDIES COURSE IN SECONDARY SCHOOL

Kemal YAVUÇKAL

August 2019, 127 Pages

Purpose: The aim of this course is to examine the effectiveness of the rule-making strategy in the 5th grade social studies course and to determine the views of students and teachers about the rule-making strategy.

Method: In the current study, the design embedded from mixed research designs was used. The study group of the study consists of 38 (EG=19, CG=19) students attending 5th grade of a secondary school in Aşkale district of Erzurum province in 2014-2015 academic year. As a data collection tool, Academic Achievement Test (AAT) was used to determine students' academic achievement, a questionnaire consisting of open-ended questions was used to determine the students' views on the rule making strategy, semi-structured interview form was used to determine teachers' views. As a result of the study, independent groups t-test was used for the analysis of the data obtained from AAT. In the analysis of the data obtained from the questionnaire and semi-structured interview form, content analysis was used.

Findings: It was determined that there was no significant difference between the AAT scores applied to EG and CG as pre-test and post-test. In qualitative findings, the rule-making strategy attracted the attention of the EG and was effective in adopting the rules. The teachers stated that there was a noticeable positive change in EG and that the rules were obeyed. Therefore, the opinions of students and teachers about the effectiveness of the rule-making strategy are positive.

Result: Although there was no significant difference between the groups as a result of AAT, it was found out that the rule-making strategy had a positive effect on students' behaviors in the light of the qualitative data.

Keywords: Social studies, fifth grade, classroom rules, strategy, democracy, citizenship.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	i
ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar DİZİNİ.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ.....	xii
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
Giriş.....	1
Araştırmanın Amacı.....	5
Araştırmanın Önemi ve Gereğesi.....	5
Araştırmanın Sınırlılıkları.....	7
Araştırmanın Varsayımları.....	7
İKİNCİ BÖLÜM.....	8
Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar.....	8
Eğitimin İnsan Yaşamındaki Yeri.....	8
Okulun İşlevleri ve İlköğretim Döneminin Önemi.....	9
Demokrasi, İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi.....	11
Demokratik Vatandaş Yetiştirmede Sosyal Bilgiler Eğitimi.....	16
Demokratik Yaşam İçin Hukuk.....	25
Okul ve Sınıf Yaşamında Kurallar.....	28
Kural Oluşturmada Öğrenci Merkezli Yaklaşım.....	32
Kural Oluşturma Stratejisi.....	36
Sosyal Bilgiler Dersinde Kural Oluşturma Stratejisi.....	40
İlgili Araştırmalar.....	43
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	50
Yöntem.....	50
Araştırma Modeli.....	50

Çalışma Grubu	51
Veri Toplama Araçları	52
Akademik başarı testi.....	52
Anket formu.	55
Yarı yapılandırılmış görüşme formu.....	56
Uygulama Süreci.....	57
Deney grubunda kural oluşturma stratejisinin uygulama süreci.....	58
Veri Analizi.....	61
Nicel verilerin analizi.....	61
Nitel verilerin analizi.....	62
Araştırmacı Rolü	63
Geçerlik ve Güvenirlik.....	63
Geçerlik çalışmaları.	63
Güvenirlik çalışmaları.....	63
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	64
Bulgular	64
Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kural Oluşturma Stratejisinin Öğrencilerin Akademik Başarılarına Etkisine İlişkin Bulgular	64
ABT'nin ön test verilerinden elde edilen bulgular.....	64
ABT'nin son test verilerinden elde edilen bulgular.....	65
Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kural Oluşturma Stratejisi Hakkında Öğrenci Görüşlerine Ait Bulgular.....	67
Kuralların öğrencilerle birlikte oluşturularak ders işlenmesinin öğrencilerin ilgisini çekme durumu ve nedenleri ile ilgili görüşleri.	67
Kuralların öğrencilerle birlikte oluşturularak ders işlenmesinin kuralların öğrenciler tarafından benimsenme durumu ve nedenleri ile ilgili görüşleri.	69
Kuralların daha iyi benimsenmesi için uygulanan yöntemle ilgili öğrencilerin önerilerini içeren görüşleri.....	72
Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kural Oluşturma Stratejisinin Etkililiği Hakkında Öğretmen Görüşlerine İlişkin Bulgular.....	74
Öğretmenlerin derslerine girdiği DG öğrencilerinin son bir ay içerisinde davranışlarındaki değişime ilişkin görüşleri.	74
DG'de derse giren öğretmenlerin, DG öğrencilerinin sınıf kurallarına uyma durumuyla ilgili görüşleri.	77
DG'de derse giren öğretmenlerin son bir ay içinde DG öğrencilerinin kurallara uymama davranışıyla karşılaşma durumuna ilişkin görüşleri.....	78
Son bir ay içinde DG'de birtakım konular açısından fark edilir derecede değişim yaşanmasına ilişkin DG'de derse giren öğretmen görüşleri.	79
BEŞİNCİ BÖLÜM	83

Tartışma ve Sonuç	83
Nicel Bulgulara İlişkin Tartışma ve Sonuç	83
Nitel Bulgulara İlişkin Tartışma ve Sonuç.....	84
Öneriler	88
KAYNAKÇA	90
EKLER	99
Ek-1. Akademik Başarı Testi (ABT)	99
Ek-2. Anket Formu	101
Ek-3. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	102
Ek-4. Araştırma İzin Belgeleri	103
Ek-5. Kural Oluşturma Stratejisi Uygulama Planı.....	106
Ek-6. Araştırma Uygulamasına Ait Fotoğraflar.....	109
Ek-7. Anket Formundaki Sorulara Verilen Öğrenci Cevaplarına Örnekler.....	112
ÖZ GEÇMİŞ.....	113

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. <i>Naylor ve Diem' Göre Üç Sosyal Bilgiler Yaklaşımı (Akt., Erden, tarihsiz, s.8).....</i>	24
Tablo 2. <i>Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Kazanımları ile Eşleşen Ara Disiplin Kazanımları Tablosu (MEB, 2005)</i>	25
Tablo 3. <i>Akademik Başarı Testinde Yer Alan Soruların Kazanımlara ve Bloom Taksonomisine Göre Dağılımını Gösteren Belirtke Tablosu</i>	53
Tablo 4. <i>Akademik Başarı Testi Madde Analizi</i>	54
Tablo 5. <i>Bir Ülke, Bir Bayrak Ünitesinde Yer Alan Kazanımlar ve Ayrılan Süreler</i>	57
Tablo 6. <i>Araştırma Soruları Doğrultusunda Veri Analiz Süreci.....</i>	61
Tablo 7. <i>ABT'nin Ön Test Olarak Uygulanmasından Elde Edilen Verilerin Shapiro Wilk Normallik Testi Sonuçları</i>	64
Tablo 8. <i>ABT'nin Ön Test Olarak Uygulanmasından Elde Edilen Verilerin Tanımlayıcı İstatistikleri.....</i>	65
Tablo 9. <i>ABT'nin Ön Test Olarak Uygulanmasından Elde Edilen Verilerin Bağımsız Gruplar t Testi Analiz Sonuçları</i>	65
Tablo 10. <i>ABT'nin Son Test Olarak Uygulanmasından Elde Edilen Verilerin Shapiro Wilk Normallik Testi Sonuçları</i>	65
Tablo 11. <i>ABT'nin Son Test Olarak Uygulanmasından Elde Edilen Verilerin Tanımlayıcı İstatistikleri.....</i>	66
Tablo 12. <i>ABT'nin Son Test Olarak Uygulanmasından Elde Edilen Verilerin Bağımsız Gruplar t Testi Analiz Sonuçları</i>	66
Tablo 13. <i>Kuralların Öğrencilerle Birlikte Oluşturularak Ders İşlenmesinin Öğrencilerin İlgilerini Çekme Durumuyla İlgili Görüşleri</i>	67
Tablo 14. <i>Kuralların Öğrencilerle Birlikte Oluşturularak Ders İşlenmesinin Öğrencilerin İlgilerini Çekme Nedenlerine Dair Görüşleri</i>	68
Tablo 15. <i>Kuralların Öğrencilerle Birlikte Oluşturularak Ders İşlenmesinin Kuralların Öğrenciler Tarafından Benimsenme Durumuyla İlgili Öğrenci Görüşleri.....</i>	69
Tablo 16. <i>Kuralların Öğrencilerle Birlikte Oluşturularak Ders İşlenmesinin Kuralların Öğrenciler Tarafından Benimsenmesindeki Nedenlere Dair Öğrenci Görüşleri</i>	70
Tablo 17. <i>Kuralların Daha İyi Benimsenmesini İçin Uygulanan Yöntemle İlgili Öğrencilerin Önerilerini İçeren Görüşleri</i>	72

Tablo 18. Öğretmenlerin Derslerine Girdiği DG Öğrencilerinin Son Bir Ay İçerisinde Davranışlarındaki Değişim Durumuna İlişkin Görüşleri	75
Tablo 19. Öğretmenlerin Derslerine Girdiği DG Öğrencilerinin Son Bir Ay İçerisinde Davranışlarındaki Olumlu ve Olumsuz Değişime İlişkin Görüşleri	75
Tablo 20. DG’de Derse Giren Öğretmenlerin, DG Öğrencilerinin Sınıf Kurallarına Uyma Durumuyla İlgili Görüşleri	77
Tablo 21. DG’de Derse Giren Öğretmenlerin Son Bir Ay İçinde DG Öğrencilerinin Kurallara Uymama Davranışıyla Karşılaşma Durumuna İlişkin Görüşleri	78
Tablo 22. Son Bir Ay İçinde DG Öğrencilerinin Kurallara Uymama Davranışıyla Karşılaşan Öğretmenlerin Öğrenci Tepkileriyle İlgili Görüşleri	78
Tablo 23. Son Bir Ay İçinde DG’de Birtakım Konular Açısından Fark Edilir Derecede Değişim Yaşanmasına İlişkin DG’de Derse Giren Öğretmen Görüşleri	79
Tablo 24. Son Bir Ay İçinde DG’de Birtakım Konular Açısından Fark Edilir Derecede Değişim Yaşanma Durumuna İlişkin Öğretmen Görüşleri	80

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Sosyal bilgiler ve sosyal bilimler şeması (Köstüklü, 2001, s. 10).....	21
Şekil 2. Karma araştırma yöntemi tasarımları (Johnson & Onwuegbuzie, 2004, s. 22).....	51
Şekil 3. Beyin fırtınası ile beklenti ve ihtiyaçların belirlenmesi.....	58
Şekil 4. Öğrenciler tarafından öyküleme yapılması.....	59
Şekil 5. Belirlenen ihtiyaç listesi doğrultusunda oluşturulan sınıf kuralları.....	59
Şekil 6. Sınıf kuralları listesinin panoya asılması.....	60
Şekil 7. Araştırmanın uygulama süreci.....	61
Şekil 8. Araştırmada içerik analizinde uygulanan işlem basamakları.....	62
Şekil 9. Deney ve kontrol grubunun ön test-son test puan ortalamaları.....	66

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

TDK	: Türk Dil Kurumu
NCSS	: Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi
SPSS	: Statistic Program for Social Sciences
ABT	: Akademik Başarı Testi
DG	: Deney Grubu
KG	: Kontrol Grubu
Akt.	: Aktaran
Ss	: Standart Sapma
sd	: Serbestlik Derecesi
%	: Yüzde
f	: Frekans
n	: Sayı
p	: Anlamlılık Düzeyi
\bar{x}	: Aritmetik Ortalama

BİRİNCİ BÖLÜM

Giriş

Demokratikleşmenin ve bilgi toplumu olabilmenin gittikçe evrensel boyutlara ulaştığı; insan hakları, eşitlik ve hoşgörü ilkelerine duyarlı olmanın, toplumsal gelişme ve ilerlemenin temel çıkış noktasına dönüştüğü bir dünyada yaşamaktayız (Polat, 2007). Gelişen ve değişen bir dünya düzeninde, çağdaş ve demokratik değerler ön plana çıkarken ülkeler, vatandaşlarına bu değerleri eğitim yoluyla kazandırma yoluna giderek içerisinde bulunduğumuz 21. yüzyıl bilgi çağında söz sahibi olmak istemektedirler. Bu nedenle Aydoğan (2007), toplumun ve bireylerin demokratik değerlere sahip olabilmesinin, ancak onların demokrasi eğitiminden geçirilmesiyle mümkün olabileceğini ifade ederek bunun bir zorunluluk olduğunu belirtmiştir.

Eğitimin bireylere öğretilen bilgiler vasıtasıyla demokratik katılımı özendirme, bireylerin toplumsal hayata uyum göstermelerini sağlama, topluma faydalı, iyi vatandaşlar yetiştirme gibi açık işlevleri bulunmaktadır (Gündüz & Gündüz, 2005). Böylece eğitim yoluyla vatandaşlık bilinci, demokrasi, özgür düşünce, eşitlik, adalet, milli kültürün tanınması ve özümsemesi konularında önemli görevler yerine getirilmiş olunur (Buluç, 2007). Bu doğrultuda eğitim, demokratik toplumların en önemli iletişim aracı olmakla birlikte demokrasi bilincinin yerleştirilmesi, özgürce düşünebilen ve düşüncesini ifade edebilen bireyler yetiştirilmesi demokratik eğitimin temel amacı olmaktadır (Tezcan, 2018).

Demokratik bir toplum oluşturmak ve devamını sağlamak için insanlara demokrasi eğitimi verilmelidir. Demokratik yaşam biçimi tüm boyutlarıyla öğretilmeli ve bu yaşam biçiminin benimsenerek davranışa yansımaları için gerekli imkânlar sağlanmalıdır (Yeşil, 2002). Zira bireylere yaşamı boyunca, eğitim sayesinde çeşitli bilgi, beceri, tutum ve değerler öğretilerek kazandırılmaktadır (Erden, 2004). Bu açıdan demokrasinin toplumun tüm bireyleri tarafından bilinmesinin ve içselleştirilip yaşatılmasının yolu planlı eğitimden geçmektedir.

Planlı eğitim yaparak bireyleri yetiştirme görevini ise eğitim kurumlarından olan okullar üstlenmiştir. “Okul, toplumdaki bireylerin eğitilmesi işlevini üstlenen toplumsal bir kurumdur. Okullarda bir grup öğrenciye toplumun ve bireyin ihtiyaçlarına göre önceden hazırlanan programlar doğrultusunda öğretim etkinlikleri sunularak öğrencilerde istendik davranış değişikliği meydana getirilmeye çalışılır” (Erden, 2005, s. 34).

Bireyin eğitilme ihtiyacını gidermek amacıyla çalışan ve eğitiminden sorumlu olan okul, bireyi toplum hayatına hazırlayan önemli bir kurumdur (Kıncal, 2004). Çocuğun ailesinden sonra kişilik ve davranış gelişiminde en büyük paya sahip kurum okuldur (Aydın & Çelik, 2017). Demokrasi bilincini bireylere kazandırmada, demokratik değerlerin yaşandığı ve yaşatıldığı yer olan okulların önemi büyüktür. Hatta eğitimle ilgili tartışmalarda okul demokratik yaşamın laboratuvarı olarak adlandırılmaktadır. Bu nedenle okullardaki öğretim etkinliklerinin daha çok demokratikleşmesini amaçlayan, demokratik eğitimle ilgili araştırmaların sayısında artış yaşanmaktadır (Şişman, Güleş ve Dönmez, 2010). Bunun yanında, okulların temel görevi demokrasinin vazgeçilmez koşullarından olan vatandaşlık bilincini taşıyan bireyler yetiştirmektir (Demirtaş, 2008).

Eğitim sistemi içerisinde yer alan ilköğretimin yapıldığı okullar, çocukların toplumsal yaşama uyum sağlamaları için oluşturulmuş örgün eğitim alanlarıdır (Avşaroğlu, 2011). Bireylerin eğitim hayatına başladığı ilköğretim dönemi ve bu dönemde geçirilen yaşantılar bireyin ileriki yaşamı için çok önemlidir. Akdağ (2009)'a göre, eğitim sisteminde ilk basamakta yer alan ilköğretim, toplumsal bilgi ve becerilerin çocuğa kazandırıldığı yerdir. İlköğretimde çocuğun edindiği bu birikimler üzerine, bundan sonra gelen eğitim basamakları yükselmektedir. Güven (2011)'e göre ise ilköğretim, vatandaşlık bilgi, beceri ve kazanımlarının örtük ve resmi program aracılığıyla verildiği en önemli kurumdur. Edinilen her türlü kazanım iyi vatandaş bilincinin oluşmasında çok etkili olmaktadır.

İlköğretim dönemi, bireyin eğitimi için önemli adımların daha kolay atıldığı yaş basamaklarını içerir. Bundan dolayı okullarda vatandaşlık eğitiminin daha çok ilköğretimde olduğu görülmektedir (Akdağ & Taşkaya, 2011). Yeşil (2002)'e göre eğitim sisteminin en önemli basamağı olan ilköğretim, demokratik bir toplum meydana getirmek için bireylere gerekli olan bilgi, duygu ve becerilerin ilk olarak kazandırıldığı yerdir. Demokratik toplumun temelini atması sebebiyle demokratik devletin geleceği, ilköğretimde verilen eğitimin sağlamlığı ölçüsünde kalıcı olacaktır. Diğer eğitim kademelerine göre ilköğretim kademesi birçok sebepten dolayı demokrasi eğitimi açısından çok önemli bir yere sahiptir.

Çocuğun toplumsallaşması işlevini üstlenen eğitim kurumlarının en önemli görevlerinden biri iyi vatandaş yetiştirmektir (Erden, tarihsiz). Sosyal bilgiler dersinin de amacı, eğitimin iyi bir vatandaş yetiştirme hedefine uygun olarak bireylerin demokratik yaşamın değerini anlayabilmeleri için karakterlerini ve kafa yapılarını güçlendirmektir (Moffatt, 1950/1957). İlköğretim dönemindeki öğrencilerin sosyalleşmesinin yanında örnek bir insan olarak yetiştirilmesini, olumlu davranışlar kazanmalarını ve bunları yaşam biçimi

haline getirmelerini sağlamak görevinin de sosyal bilgiler dersinin öğretim alanına girdiğini görmekteyiz (Akdağ & Taşkaya, 2011).

Türkiye’de vatandaşlık eğitimi konuları, sosyal bilgiler dersi konuları arasına dağıtılarak sorumlu, katılımcı, iyi ve aktif vatandaş yetiştirme gayesi gerçekleştirilmek istenmiştir. Bu bağlamda okullarda öğrencilere verilen vatandaşlık eğitimi doğrultusunda vatandaşlık, insan hakları ve demokrasiyle ilgili temel kavramlar öğretilirken bununla birlikte insan haklarının korunup uygulanması için öğrencilerde bilinçlenme ve duyarlılık gibi olumlu tutum ve davranışlar kazandırılmak istenmektedir. Bu sebeple sosyal bilgiler dersi demokratik yaşamın devamında ve geliştirilmesinde çok büyük bir öneme sahiptir (Merey, Karatekin & Kuş, 2012). Dolayısıyla okulda demokratik değerlerin kazandırılmasında sosyal bilgiler dersinin diğer derslere göre sorumluluğu daha fazladır (Doğanay & Sarı, 2004). Yanpar (2010)’ın da belirttiği üzere demokratik vatandaş yetiştirmek, sosyal bilgiler dersinin temel amaçlarından biri olup yapılacak eğitimler sayesinde sosyal bilgiler dersinin demokrasiyle ilgili kazanımlarının gerçekleşmesinde önemli rol oynamış olunacaktır.

Henüz küçük yaşlarda, insanların bireysel ve toplumsal yaşamı için zorunlu olan hukuk kuralları ve etkin vatandaşlıkla ilgili farkındalık eğitiminin yapılması gerekmektedir (Aydın & Çelik, 2017). Bu açıdan ilköğretim öğrencilerinin bilişsel düzeylerinin uygun olması ve program kazanımlarının en kolay verildiği dönem olması nedeniyle özellikle vatandaşlık bilincinin öğrencilerde oluşturulmasında ilköğretim kademesinin eğitimdeki önemi biraz daha fazladır. Ayrıca bunun yanında öğrenciler için hassas bir dönem olan ilköğretim döneminde sosyal bilgiler dersi vasıtasıyla öğrenciler, kuralları sadece kendileri dışında meydana gelen bir oluşum olarak görmeyecektir (Kara, Topkaya & Şimşek, 2012).

Sosyal bilgiler dersi, insanların bir arada yaşamasını kolaylaştıran değerlere göndermede bulunur. Hukuk kuralları ile toplumsal yaşamı düzenleyen kuralları tanıtarak bunların öğrenciler tarafından benimsenmesini sağlar (Akbaş, 2008b). Dolayısıyla öğrencilerin hukukla ilgili temel kavram ve kazanımları sosyal bilgiler dersi sayesinde edinmeleri, onların toplumsal yaşamın işleyişini fark etmelerini sağlamaktadır. Öğrencilerin bu yaş döneminde, sosyal bilgiler dersi sayesinde özgürlük, hak, ceza gibi kavramları öğrenmeye başlaması, öğrencilerin yaşadıklarını ve gördüklerini anlamlandırmalarını sağlayacaktır (Keçe & Merey, 2011).

Temel eğitimde hukuk konularının disiplinler arası bir yaklaşımla 4, 5, 6 ve 7. Sınıf sosyal bilgiler dersi programında yer aldığını görmekteyiz. Amaç öğrencilerin toplumsal beceriler kazanmasını, toplumsallaşmalarını ve iyi bir vatandaş olarak yetişmelerini sağlamaktır. Bu nedenle sosyal bilgiler dersi, programına demokratik düzende yer alan hukuk

eğitimi konularını alarak bu konuların öğrenilmesini gerçekleştirir. Böylece temel eğitimde yer alan kazanımlar doğrultusunda demokrasi, temel hak ve özgürlükler, devlet yapısı, anayasa, yasa gibi hukuk konularını öğrencilerin öğrenmeleri sağlanmış olur (Oğuz, 2013). Dolayısıyla bu dersle çocuğa toplumun idealleri kazandırılır. Çocuğun toplumsal kişiliğinin oluşturulmasında ve geliştirilmesinde önemli bir görev yerine getirilmiş olur (Sözer, 1998b).

İnsan yaşamının vazgeçilmez bir parçası olan, yazılı veya sözlü tüm kuralların temel amacı, düzeni sağlamanın yanında dengeli ve güvenli bir ortam oluşturmaktır. Böyle bir ortamda verimlilik artar, hak ve özgürlüklere saygı olur (Aksoy, 2002). Okullar da birlikte yaşama kurallarının en yoğun biçimde yaşandığı; demokrasi, hak ve özgürlüklerin denenmesi ve yerleşmesi için uygun ortamlardır. Ayrıca ocukların düzen bilincini kazanmaları için en uygun ortam okullardır. Çünkü ocuklar, düzenli yaşam örneklerini okulda yaşayarak büyürler. Bu nedenle verilecek olan demokrasi eğitimiyle çocuklara öncelikle okullarında uygulanan kurallara uymaları gerektiği öğretilmelidir (Yeşil, 2002). Amaç ğrencilere kuralları zorla benimsetmek yerine öğrencilerin katılımıyla benimsedikleri kurallar oluşturmak ve toplumsal yaşamın daha düzenli olması için çaba göstermek olmalıdır (Alicıgüzel, 2003).

Kk bir toplum olan okul hayatının da sorunsuz ve düzenli olması; öğrencilerin okul içinde uyumlu ve başarılı olmaları, mevcut olan kurallara uyulmasına bağlıdır (Doğan, 2002). Dolayısıyla kurallar okullardaki eğitim ğretim faaliyetlerinin sağlıklı yürütülmesi için de önemli ve gereklidir. akmak (2011)'a göre “kuralların uygulanması öğrencilerin kendilerinden beklenen istendik davranışları kazanmalarına ve böylelikle başarılı olmalarına yardımcı olacaktır” (s. 192).

Toplumsal yaşamın bir parçası olan, düzeni, huzuru ve bireyler arası ilişkilerin sağlıklı yürümesini sağlayan kurallar, toplumsal yaşam için vazgeçilmez birer unsurdur. Çünkü kurallara uyulmaması öncelikle toplum düzenini bozar ardından da hayatı yaşanamaz bir hale getirir. Demokrasiyi özümsemiş, vatandaşlık bilinci gelişmiş toplumlarda, kurallar bireyler tarafından önemli görülüp uymak için azami gayret gösterilirken, demokrasi ve vatandaşlık bilinci zayıf, kuralların önemsenmediği toplumlarda ise kanunlara uymayan, emniyet kemerini bağlamayan, kırmızı ışıkta geçen, yediği yiyeceğin veya içtiği suyun atığını p kutusu yerine çevreye atan, kısacası kurallara uymayan bireylerin sayısı oldukça fazladır. Bu bağlamda Erdem (2005)'e göre toplum içinde demokrasinin hayat bulması için toplumu meydana getiren bireylere kk yaşlardan itibaren birlikte çalışma, yaptığı tercihlerde akıllı davranma ve hukuk kurallarının yaşamdaki önemini ve değerini kavrama gibi yetiler kazandırılmalıdır.

Sonuç olarak doğanın ve insan vücudunun işleyişinin bile kurallar zincirine bağlı olduğu bu hayatta, günlük yaşamın her alanında kurallarla karşılaşmamamız mümkün görülmemektedir. Kuralların insan yaşamında bu denli fazla yer alması, kurallı yaşamının da gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle bu çalışmada ortaokul 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde kural oluşturma stratejisinin etkililiğini ortaya koymak ve alanyazına katkı sağlamak istenmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, ortaokul 5.sınıf sosyal bilgiler dersinde kural oluşturma stratejisinin etkililiğini incelemek ve kural oluşturma stratejisine yönelik öğrenci ve öğretmen görüşlerini tespit etmektir. Bu amaca yönelik araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde kural oluşturma stratejisinin öğrencilerin akademik başarılarına etkisi var mıdır?
2. Beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde kural oluşturma stratejisi hakkında öğrenci görüşleri nelerdir?
3. Beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde kural oluşturma stratejisinin etkililiği hakkında öğretmen görüşleri nelerdir?

Araştırmanın Önemi ve Gerekeçesi

Bütün ülkeler vatandaşlarının genel olarak toplumun benimsediği davranışları kazanarak o toplumun değer yargısına göre iyi insan olma ve toplumun anayasalarında belirlenmiş siyasal sisteme bağlı, yasalara saygılı iyi vatandaş olma gibi temel niteliklere sahip olmasını bekler (Buluç, 2007). Başar (2005) da iyi vatandaşın “değiştirilinceye kadar kurallara uyan, başkalarının uymasını da izleyen” (s. 69) olduğunu söylemiştir. Araştırmada uygulanacak kural oluşturma stratejisiyle öğrencilerin sınıfın düzenini sağlayan kuralları benimseyip bu kurallara uymayı alışkanlık haline getirmesiyle birlikte yaşamı boyunca toplum düzenini sağlayan kurallara ve yasalara uymayı da alışkanlık haline getireceği beklenmektedir. Bu bağlamda Akdağ (2009)’ın da ifade ettiği gibi, özellikle çocukların bu yaşlarda edindikleri kazanımları, beceri ve değerleri ileriki yaşlarda değiştirmek zordur.

Türk milleti 1923 yılından itibaren çağdaş ve demokratik yaşam sürme gayretini hızla devam ettirmektedir. Demokrasiyi yerleştirmek en başta bilgi ve kültürle, insan hak ve özgürlüklerine kıymet veren bir anlayışla, iyi vatandaş olma niteliklerini kazanmakla olur. İşte sosyal bilgiler dersinin en önemli işlevlerinden biri, bu değerleri çocukların öğrenmelerini sağlayıp demokratik yaşantıların küçük yaşlardan itibaren kazandırılmasına çalışmaktır (Sözer, 1998b). Kuralların öğrenciler tarafından yapılarak değerinin anlaşılması ve kurallara

uyuma alışkanlığının kazanılması neticesinde; haklarının ve sorumluluklarının farkında olan, demokrasiyi benimsemiş ve iyi vatandaş olma bilinci kazanmış bireylerin olduğu bir toplum oluşturma ideali açısından önemli görülmektedir.

Kurallar yaşantımızın önemli bir parçasıdır. Yapılandırmacı yaklaşıma göre kuralların temel amacı, toplumsal düzeni sağlamak ve güvenli bir ortam meydana getirmektir. Düzenin sağlandığı böyle ortamlarda verimlilik artmakta ve insanların bireysel ve toplumsal yaşama uymaları daha kolay olmaktadır. Sınıf kuralları da sınıf içinde düzen meydana getirerek öğrencilerin başarılarını artırmanın yanında, onların okul dışı hayata uyumlarını da sağlar. Öğrencilerin demokratik hak ve sorumluluklarının farkında olarak bunları yerine getirmelerini sağlar (Çelikten & Teyfur, 2014). Araştırmada uygulayarak etkisini inceleyeceğimiz kural oluşturma stratejisinin, yapılandırmacı öğrenme yaklaşımına uygun olması bu stratejinin tercih edilmesinde bir etken olup öğrencilerin akademik başarılarına olumlu katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Toplumsal bir grup olan sınıfta sınıf kuralları, sınıf yaşamının düzenli yürütülmesini sağlayan en önemli unsurlar arasındadır. Öğretim yaşamının düzenli olduğu böyle sınıflarda, öğretime ayrılan süre artmakta, öğrenciler kendilerini güvende hissetmekte ve başarılı olmaktadır (Erden, 2005). Ayrıca, düzeni sağlamanın yanı sıra öğretimin etkililiği, zamanın verimli kullanımı ve güvenlik bakımından da çok önemlidir (Aksoy, 2002). Bu açıdan kural oluşturma stratejisinin etkililiğini inceleyeceğimiz çalışmadan elde edilecek sonuçlar sınıf yönetimi alanında yapılacak çalışmalara da katkı sağlayacaktır.

Akpınar ve Kaymakçı (2012)'nin 2005 sosyal bilgiler öğretim programının genel amaçlarına ilişkin yaptıkları araştırmanın betimsel verilerine göre, amaçların %41.18'inin vatandaşlıkla ilgili olduğu görülmektedir. Bu nedenle sosyal bilgiler dersinin amaçları ve kazanımları dikkate alındığında uygulanacak kural oluşturma stratejisinin sosyal bilgiler dersinin amaçlarına hizmet edeceği düşünülmektedir. Bu bağlamda 5. sınıf "Bir Ülke, Bir Bayrak" ünitesinin kazanımlarına ve ara disiplin kazanımlarına daha uygun olmasından dolayı bu üniteye uygulanmasının daha etkili olacağı ve kazanımların verilmesinde kolaylık sağlayacağı öngörülmektedir.

Ayrıca, yapılan literatür taramasında sosyal bilgiler dersinde kural oluşturma ile ilgili herhangi bir araştırmaya rastlanmamış olması bakımından araştırma önemli görülmekte; araştırmanın alanda yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı, kural oluşturma stratejisi ile ilgili yapılacak yeni çalışmalara ışık tutacağı; MEB' in öğretmenlere yönelik düzenleyeceği hizmet içi eğitim çalışmalarına katkı sağlayacağı ve öğrencilere kurallara uyma davranışı kazandırmada karşılaşılan sorunlara yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırma, 2014-2015 eğitim ve öğretim yılında Erzurum ili Aşkale ilçesinde, bir ortaokulun 5.sınıflarında öğrenim gören 38 öğrenciyle sınırlıdır.
2. Araştırma, 2014-2015 ders yılı, ikinci dönem 5. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan “Bir Ülke, Bir Bayrak” ünitesinin kazanımlarıyla sınırlıdır.
3. Araştırmada elde edilen veriler, kullanılan veri araçlarıyla sınırlıdır.
4. Araştırmaya konu olan uygulama 5 haftayla sınırlıdır.
5. Araştırma, ulaşılan yerli ve yabancı kaynaklar ile sınırlıdır.

Araştırmanın Varsayımları

1. Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin sosyoekonomik yönden eşit olduğu,
2. Veri toplama araçlarının geçerliliği konusunda uzman görüşlerinin yeterli olduğu,
3. Araştırmaya katılan öğrenciler, veri toplama araçlarındaki soruları yanıtlamada içtenlikle ve dikkatli hareket ettikleri varsayılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar

İnsan, dünyaya geldiği andan itibaren çevresini ve çevresinde olanları anlama ve öğrenme çabası içerisinde. İnsanın fitratında olan ve yaşamı için zaruri olan bu öğrenme çabası eğitim yoluyla karşılık bulmakta ve kolaylaşmaktadır. Zira geçmişten günümüze kadar eğitim önemini koruyarak hep var olmuş ve bundan sonrada var olmaya devam edecektir. Şimşek (2012)'in ifade ettiği gibi “eğitim, insanlığın varoluşu kadar eski, eğitilmek zorunda olan her çocuk kadar gençtir” (s. 481).

Eğitimin İnsan Yaşamındaki Yeri

Ertürk (1994) eğitim kavramını, “bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme süreci” (s. 12) olarak tanımlamaktadır. Bu şekilde istendik davranış değiştirme süreci olarak ifade edilen eğitim, toplumun, bilgi ve beceri birikimlerinin, değerlerinin, ahlak standartlarının, düşüncelerin ve hünelerinin süzgeçten geçirilerek yeni nesillere aktarılması veya öğretilmesiyle alakalıdır (Senemoğlu, 2002; Gündüz & Gündüz, 2005).

Eğitimle ilgili tanımlamalara bakıldığında “eğitimin, kişiliğin gelişmesine yardım eden ve onu temel alan, onu yetişkin yaşamına hazırlayan, gerekli bilgi, beceri ve davranışlar elde etmesine yarayan bir süreç olduğunu anlarız” (Tezcan, 2018, s. 4). Bu bağlamda eğitimin en önemli amaçlarından birisi, yeni yetişmekte olan genç neslin topluma sağlıklı bir şekilde uyum sağlamasına yardım etmektir. Bunun için bireylerin bilgi, beceri ve tutumlarının geliştirilmesi amaçlanarak bu yönde davranışları değiştirilir (Genç, 2006).

İnsanın yaşamını sürdürebilmesinde büyük etkiye sahip olan eğitim, insanlık tarihi kadar eskiye giden bir çalışma alanıdır. Bu durum insanın eğitime muhtaç ve eğitilebilir bir varlık olmasından kaynaklanmaktadır (Ergün, 2008). İnsanlık tarihi boyunca önemini ve değerini sürekli korumuş olgulardan biri olan eğitimin birey ve toplum açısından önemi herkes tarafından kabul edilmektedir. Çünkü eğitim sadece bireyi değil toplumun geleceğini de etkilemektedir (Yeşil, 2002).

Atatürk, Türk milletinin gerçek kurtuluşunun eğitim sayesinde olacağını söyleyerek eğitime verdiği önemi vurgulamıştır. O, eğitimi, milletin cehaletten arındırılması, insanların başarılı ve mutlu olması, devletin milli mevzularının anlaşılıp gelecek kuşaklara aktarılması

ve Türk milletinin tümüyle kalkınıp çağdaşlaşması için yapılacak faaliyetleri içeren bir sistem olarak değerlendirmiştir (Fidan & Erden, 1994).

Toplumun var olmasının ve devamlılığının sağlanmasında önemli bir role sahip olan eğitimin aile bireyi yetiştirmek, vatandaş yetiştirmek, eğitilmiş birey yetiştirmek, bireyleri toplumsallaştırmak ve bireylere meslek kazandırmak gibi toplumsal işlevleri bulunmaktadır (Yeşil, 2018). Bu bağlamda, bireylerin, sahip olduğu hakları kavramaları ve diğer bireylerin haklarına saygı göstererek uygun davranışlar göstermeleri, bu alanda verilecek iyi bir eğitimle mümkün olmaktadır (Polat, 2007). Genel anlamıyla bireyleri belirli amaçlara dayalı yetiştirme süreci olan eğitim sayesinde edinilen bilgi, beceri, tutum ve değerlerle bireylerin kişiliği farklılaşmaktadır (Fidan & Erden, 1994). Böylece “eğitim aracı ile insanlar topluma uygun bireyler haline getirilir ve sosyalleştirilir” (Karakaya, 2006, s. 395).

Okulun İşlevleri ve İlköğretim Döneminin Önemi

Toplumlar, insanlara birlikte yaşamının gereği olarak toplum bilincini oluşturmak için eğitim sürecinin amaç ve muhtevasını belirlemiş ve kamu hizmeti olarak eğitimi kurumsallaştırmıştır. Bu kurumsallaşma, vatandaşlık bilincinin gerektirdiği bilgi, beceri ve değerlerin herkese ortak eğitim süreciyle verildiği okulu ortaya çıkarmıştır (Fidan, 1985).

Her toplum, eğitim aracılığıyla bireylerinin toplumla uyumlu biçimde yaşamasını sağlamak ister. Günümüz sanayi toplumlarında da bu eğitim görevini okullar üstlenmiştir. Birey ve toplum açısından birçok yararı olan okulların başlıca işlevi bireyleri özelliklerine uygun biçimde eğiterek toplumu kalkındırmak, kültürel mirası aktarmak ve bireyleri toplumsallaştırmaktır (Erden, 2004). Yavuzer (2005) de okulun önemini ve aileden sonra ikinci temel toplumsallaşma kurumu olma özelliği taşıdığını dile getirmiştir. Pragmatizme göre de okul, vereceği eğitimle toplumsal yaşamın gerçekleştirildiği yer olmalı ve öğrencinin topluma etkin olarak katılımını sağlamalıdır (Sönmez, 2005).

Okul, ortak yaşamın paylaşıldığı toplumsal bir alandır (Aksoy, 2002). Toplumsal yaşamın olduğu okulda, toplumsal hayata uyum sağlamak için büyük olanaklar vardır (Ayhan, 1995). Okulların sadece ders görülen birer yer olarak düşünülüp yaşamdan koparılması, okulları dar bir çerçeveye hapsedmek demektir. Bu nedenle okul her yönüyle bir topluluk yaşam alanı olmalıdır (Dewey, 1916/2004). Ayrıca demokratik yaşam tarzının okullarda yaşanılır duruma getirilmesi bir zorunluluktur (Şişman *vd.*, 2010). Zira okulun görevleri arasında demokrasinin öğrencilere öğretilmesi ve geliştirilmesi de vardır. Bu nedenle okullarda yapılacak demokrasi uygulamaları, demokratik tutumlu öğrencilerin çoğalmasını sağlamalıdır (Doğan, 2002).

Demokrasinin gelişebilmesi için demokrasi kültürünü ve demokrasinin değerini özümsemiş bireylere ihtiyaç vardır. Demokrasi ancak böyle bireyler sayesinde gelişebilir. Bunu sağlayacak olan da ailenin yanında büyük katkıya sahip olan eğitim kurumlarıdır. Demokratik uygulamaların olduğu bir okulda, demokratik davranışların bireylerde görülmesi daha kolay olacaktır (Güven & Akkuş, 2004). Eğitim, demokrasi kültürünü yaşatan bir süreç olmalı ki demokratik bir kültür oluşabilsin. Bütün sınıflarda demokrasi kültürünün gerçekleşmesi, demokrasinin önce sınıflarda, daha sonra ise toplumda yaşam biçimi haline gelmesini sağlar (Okutan, 2010). Bu bağlamda eğitim kurumlarının demokrasiyle ilgili öğrenilen bilgi, beceri ve tutumların davranış haline gelmesindeki rolü büyüktür. Bu nedenle bireylerin kişilik gelişiminde ve toplumsal yaşama uyum sağlamasında eğitim kurumlarına yani okullara çok büyük görev düşmektedir (Genç, 2006). Demokrasiyi yaşamak ve daha demokratik bir millet olmak istiyorsak öğrencileri demokratik ortamlarda, demokratik yöntemlerle eğiterek yetiştirmek mecburiyetindeyiz (Başaran, 1986).

Okullar, vatandaşlığın gerekli kıldığı bilgi, beceri ve değerlerin toplumun tüm kesimlerine verilmesini sağlar. Böylece okullar, herkesi ortak bir eğitim sürecinden geçirerek vatandaşlık eğitimini vermek görevini üstlenmiştir. Ayrıca, topluma yeni katılmış olan bireylere devletle ve diğer bireylerle olan ilişkilerde bilmeleri gereken hak ve görevleri öğretirler (Akbaş, 2008a). Bu bağlamda, temel amacı toplum için yararlı bireyler yetiştirmek olan eğitim kurumlarının, bireyi geliştirme, toplumsal, ekonomik ve siyasal olmak üzere dört temel işlevi vardır. Eğitim kurumları diğer toplumlarda da bu işlevleri yerine getirmek amacıyla meydana gelmiştir. Eğitim kurumları bireylere milli değerleri ve düşünceleri kazandırarak mevcut siyasal düzene bağlı vatandaşların yetiştirilmesini sağlar. Bu nedenle eğitim kurumu olan okullarda, çocukların küçük yaşlardan başlayarak bayrağı, milli değer ve sembolleri benimsemeleri sağlanmaktadır (Fidan & Erden, 1994).

Eğitimin genel amacı, çocukların topluma uyum sağlamalarına katkı sağlamaktır. Eğitim, bilgi ve beceri kazandırmanın ötesinde, toplumun yaşamasını ve devam etmesini sağlayacak değerler üretme sorumluluğunu taşır. Birçok amaca hizmet eden ve bireyin eğitimi için gerekli temellerin daha kolay atıldığı ilköğretimde, öğrenciler temel bilişsel becerilerin yanında toplumda etkin bir biçimde bulunmak için gerekli olan beceri ve tutumları da geliştirirler (Akdağ & Taşkaya, 2011). Bu bağlamda toplum içinde yaşayan bireyler olarak huzurlu, barış ve birlik içinde yaşayabilmemiz için gerekli olan kural ve becerilerin küçük yaşlardan itibaren çocuklara kazandırılmasına önem vermek gerekir (Alicıgüzel, 2003). Bu açıdan çocuğa toplumda diğer bireylerle uyum içinde yaşayabilme kural ve becerileri ile gerekli temel bilgi ve becerileri kazandıran ilköğretim kademesi, eğitim sisteminin temel

taşıdır (Erden, 2004). İlköğretim kademesi, “yaşamda gerekli olacak bilgi ve becerilerin yanında, temel demokratik değer ve tutumların kazandırılması için de önemli bir eğitim kademesidir” (Doğanay & Sarı, 2004, s. 367). Çünkü ilköğretim dönemi, çocuğun hem tutum ve tavırlarının geliştiği bir dönem hem de toplumsal davranışlarının ve yakın çevre ilişkilerinin geliştiği bir dönemdir. Bu dönemde çocuğa toplumsal bilgi, tutum ve beceriler kazandırılmaktadır. Çocukların özellikle bu dönemde edindikleri beceri, değer ve kazanımları ileriki dönemlerde değiştirmek zordur. Bu kademedede edinilen bilgiler bireyin gelecek yaşamında önemli rol oynamaktadır. Zira bundan sonraki eğitim kademeleri ilköğretimde edinilen birikimler üzerine inşa edilmektedir (Akdağ, 2009).

Çocuğun yaşamı anlaması, elde ettiği bilgi, duyuş ve becerileri aktarabilmesi için toplumsal olgu ve olaylar bütünlük içinde işlenmelidir (Sönmez, 1999). İlköğretimde de öğrenciler toplumsallaştırılırken farklı bilim dallarının ortak noktaları alınıp birbiriyle kaynaştırılarak bir bütünlük içerisinde onlara sunulmaktadır. Öğretimde bütünlük yaklaşımının öğrenciler açısından birçok faydası vardır. Bu şekilde öğrencilerin bütünü görüp anlaması, uygun yaşantılar içerisinde girmesi hem kolay hem de gelişim ve öğrenme ilkelerine uygundur. Böylece, öğrencilerin toplumda yetişkin vatandaşlık rolüne çok boyutlu biçimde daha iyi hazırlanmaları sağlanır (Sözer, 1998b).

Geleceğe güvenle bakmanın yolu eğitilmiş bir toplumdur. Her konuda verilecek eğitimle insanların gelişimi sağlanacaktır. İlköğretimde verilen temel eğitimle birlikte öğrencilerin davranışları da değişim göstermekte ve gelişim sağlanmaktadır. İnsan ilişkilerinin gelişmesinde ilköğretim kademesi temel teşkil etmektedir. Bu nedenle insan haklarıyla ilgili kavramların bu kademedede verilecek yoğun insan hakları eğitimiyle kazandırılması büyük önem taşımaktadır (Üste, 2007).

Demokrasi, İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi

Bir yönetim biçimi olan demokrasi, aynı zamanda insanların yaşam biçiminin adıdır (Aydoğan, 2007). Demokrasiye günümüzde yaşam biçimi olarak bakılması, bu yaşam biçimine yönelik bireylerin yetiştirilmesini mecburi kılmaktadır. Zira demokrasi onu anlamış ve özümsemiş bireyler tarafından yaşatılıp geliştirilebilir (Demirtaş, 2008). Demokrasi, bilişsel ve duyuşsal nitelikleri bulunan ve vakit geçtikçe içselleştirilebilecek veya özümsecek bir değerdir (Kıncal & Uygun, 2006). Bu nedenle demokrasi ve insan hakları eğitimi aileden başlayarak okulda, çevrede, toplumun tamamında çeşitli yöntem ve araçlarla öğretilerek bilinmesi, özümsemesi ve yaşam biçimi haline getirilmesi sağlanmalıdır. Demokrasi ve insan hakları eğitimi için eğitim kurumları başta olmak üzere toplumun tüm kesimlerine önemli sorumluluk ve görevler düşmektedir (Altunya, 2003).

Görüldüğü üzere demokrasinin öğrenilebilmesi için eğitime ihtiyaç vardır. Çünkü eğitim demokrasinin ön koşuludur. Bireyler ancak eğitim sayesinde demokrasiyi ve sahip olduğu hakları öğrenir ve bu sayede kişiliklerini geliştirirler (Gülmez, 2001). Demokrasi için önemli olan bu eğitim, demokratik bir toplum meydana getirmenin de ön koşuludur. Verilen bu eğitim, demokrasiyi kavramış ve onu yaşatacak insanların yetişmesinde büyük role sahiptir (Yeşil, 2002). Zira eğitimin var olma nedeni, gereksinim duyulan nitelik ve niceliklere sahip bireyleri yetiştirerek topluma kazandırmaktır (İlgar, 2005).

Demokrasi, ancak demokratik bir eğitim sayesinde insanlara öğretilir. Demokratik eğitim, demokrasinin özünde yer alan ilke ve kurallar ile insan hak ve özgürlüklerini, öğrencilerin uygulamalı biçimde öğrenme yaşantıları yoluyla öğrenmesini ve kendilerini geliştirmesini sağlar. Demokratik toplum olmanın ön koşulu da bu şekilde bir eğitimi gerektirir. Bu eğitimle demokrasinin ilke ve uygulamalarını derinlemesine kavrayan vatandaş yetiştirmek amaçlanır (Hotaman, 2010). Dolayısıyla eğitim sayesinde demokratik bir ortam oluşturularak bireylere hem demokrasi öğretilir hem de demokrasinin yaşam biçimi haline gelmesi sağlanabilir (Karakütük, 2001). Demokrasinin yaşanmadığı bir okul veya sınıf ortamında yetişen öğrencilerden, ileride yetişkin olduklarında demokrasiye uygun davranmalarını beklemek çok zordur (Başar, 2005).

Demokrasinin gerektirdiği özellikte vatandaşlar yetiştirmek, eğitim sisteminin görevidir. Bu nedenle bu görevi yerine getirmek üzere okullar, öğrencilere okul süresince demokrasi eğitimi vermek sorumluluğunu taşırlar. Demokrasi yaşanılarak öğrenilen bir yaşam şekli oluşu için bireyler, demokrasiye uygun olmayan davranışlarını düzelterek kendilerini geliştirirler (Başaran, 1986). Bu bağlamda eğitim, demokrasinin yaşamasında önemli etmenlerden biridir. Bireylere verilecek demokrasi eğitimiyle demokrasinin ilkeleri ve insan hakları ezberletilerek değil yaşatılarak öğretilir. Bu nedenle demokratik yapıyı benimsemiş, onu geliştirip devam ettirecek bireylerin eğitim aracılığıyla yetiştirilmesi büyük önem arz etmektedir (Erdem, 2005).

Doğanay ve Sarı (2004) yaptıkları bir araştırmada öğrenci görüşlerine göre; demokratik değerlerin kazanılmasında okulun etkisini %53 düzeyinde bulmuşlardır. Ayrıca Kohlberg'in adil topluluk okulları yaklaşımı da okul yaşamının çocukların demokratik değerleri kazanmalarında büyük katkı sağladığını kanıtlamıştır. Çileli (1986) de Kohlberg'in adil topluluk okulları yaklaşımının temelinde "okul yapısını çocukların karar alma ve yürütme sürecine katılabilecekleri doğrultuda demokratikleştirmek ve çocuklara demokrasinin ilkelerini öğretirken paralel uygulama olanakları sağlamak" (Akt., Doğanay & Sarı, 2004, s. 365) olduğunu ifade etmiştir. Buna paralel olarak demokrasinin yapısına uygun

gerçekleştirilen eğitim etkinliklerinin; öğrencilerin zihinsel, akademik, demokratik kişiliklerine önemli katkılar sağladığını gösteren fazlaca araştırma mevcuttur (Yeşil, 2002).

Demokrasi kültürünün yaşandığı toplumlarda, hayatın her alanında bireyler arasında sevgi, saygı, hoşgörü, anlaşma ve birliktelik duyguları hâkimdir. Bireyler hak, görev ve sorumluluklarının farkında olarak birbirlerinin hak ve özgürlüklerine saygı gösterirler. Diğer bireylere, topluma ve devlete zarar vermezler. Çocuğun toplumsallaşmasında ve demokrasi kültürünü öğrenerek yaşama geçirmesinde aile ile birlikte okula büyük görev düşmektedir. Okul bu görevi, demokrasiyi ve değerlerini okul içerisinde yaşatarak yerine getirmelidir. Demokrasi kültürünün yaşatıldığı böyle bir okul ortamında, her öğrenci ayrı bir değerdir. Öğretme ve öğrenme süreçlerinde öğrenciler etkin rol alır. Öğrenciler bireysel veya işbirlikçi çalışmalarla kendilerini ifade etme fırsatı bulurlar. Karşılıklı sevgi, saygı ve güvenin yanında her öğrencinin hak ve sorumluluğu vardır (Duman, Karakaya & Yavuz, 2003). Okullar, demokrasinin gerektirdiği özelliklere sahip vatandaş yetiştirmek için öğrencilerine demokrasi eğitimi vermek sorumluluğunu taşımaktadır. Bu noktada demokrasi eğitiminin okul ve sınıfta yapılacak uygulamalarla başlatılıp öğrencilere kazandırılmasında öğretmenlere önemli görevler düşmektedir (İlgar, 2005).

Demokrasi, öğrencilere başkalarıyla çalışma ve işbirliği yapma gibi becerileri kazandırır (İlgar, 2005). Bu nedenle demokrasi eğitiminde öğrencilerin araştırmacı ve aktif olması çok önemlidir. Dolayısıyla eğitim ve öğretim sürecinde öğrencilerin işbirliği yapmasına ve etkin öğrenmelerine imkân sağlayacak etkinliklere daha fazla yer verilmelidir (Şişman vd., 2010). Bu bağlamda, çocuklara yaşantı merkezli olan işbirliği içerisinde çeşitli işler yapmasını gerektirecek yöntemler, demokratik tutum ve davranışların kazandırılmasında kullanılmalıdır (Yeşil, 2002). Şimşek, Doymuş, Şimşek ve Özdemir (2004) de öğrenciyi aktif kılan, işbirliği gerektiren ve yaşantı merkezli yöntemlerden olan grupla öğrenme yöntemi üzerine yaptıkları araştırmada, bu yöntemin demokratik tutumlarının gelişmesinde en etkili yöntemlerden biri olduğunu dile getirmektedirler.

Demokrasi eğitimi, bireylerin demokratik tutum ve davranışları yaşayarak öğrenmelerini sağlayan bir süreçtir. Bireylere demokratik davranmalarını sağlamak için bu eğitim verilmelidir. Diğer eğitim alanlarında olduğu gibi genel amaç, istenilen davranış değişikliğini meydana getirmektir. Ayrıca bu eğitimle birlikte bireylerde demokratik kişilik oluşturmak amaçlanmalıdır. Böylece bu eğitimle demokrasiye ait kavram ve uygulamalar bilişsel olarak öğretilir, duyuşsal olarak benimsetilip psikomotor olarak davranış haline getirilir (Yeşil, 2002). Öğrenciler kişiliklerinin gelişme gösterdiği dönemde vakitlerinin önemli bir bölümünü okulda geçirirken demokrasi ile ilgili doğru uygulamalar içerisinde yer

almaları demokrasinin gelişip ilerlemesine katkıda bulunacaktır. Öğrencilerin okul sıralarında uygulamalı biçimde demokrasiyi öğrenmeleri, demokrasinin gerçek yaşamda içselleştirilebilmesini ve demokrasi bilincinin gelişmesini sağlar (Kıncal & Uygun, 2006). Bu nedenle çocuğun durumu, yaşı ve yetenekleri dikkate alınarak demokrasi eğitiminin her öğretim basamağında verilmesi gerekmektedir (Binbaşıoğlu, 2005).

Demokrasi eğitimi demokrasiyle yapılır. Yaşanarak ve yaşatılarak öğrenilen demokrasinin bireyin tutum ve davranışlarına yansıyor yaşam biçimi haline gelmesi büyük oranda gerçekleşir. Zira demokrasi eğitimi, gerçekleştirilmeye çalışılan yerin demokratikliği oranında amacına ulaşabilir ve edinilen bilgiler içselleştirilebilir (Gülmez, 2001). Demokrasinin değerlerine ait bilgilerin kazandırılmasından ziyade bu bilgilerin davranış haline getirilmesi önemlidir. Çünkü demokrasinin bilgi düzeyinde verilmesi yeterli değildir. Bir yaşam şekli olan demokrasinin bireylere öğretilmesinde önemli konumda olan okul, yapılanmasını demokratik ilkelere göre yapmalıdır (Kıncal,2004).

Okullar demokrasiyi, insan hak ve özgürlüklerini bilgi düzeyinde ezberleterek öğretmek yerine bunların yaşatılarak öğrenilmesini sağlamalıdır (Demirtaş, 2008). Bu bağlamda eğitim süresince öğrencilerin yaşayarak edineceği demokratik nitelikleri şöyle sıralayabiliriz (Başaran, 1986):

- ✓ Demokrasinin temelinde düşünce özgürlüğü vardır. İnsanlar ait oldukları topluma karşı düşüncelerini engellenmeden, istedikleri biçimde özgürce anlatabilmelidirler. Bu nedenle okullarda öğrencilerin düşüncelerini söyleyebilecekleri ortam sağlanmalıdır.
- ✓ Demokraside bireyin diğer bireylerle işbirliği yaparak sorunların çözümüne yardım etmesi gerekir. Ulusal birliğin sağlanması gerekliliği ve toplumsal olgular her vatandaşın işbirliği yapmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle her vatandaş gerekli olan işbirliği yapma niteliğini taşımalıdır. Okullar da öğrencileri işbirliği yapmaya ve birlikte çalışma yapmaya teşvik ederek öğrencilerin bunları alışkanlık haline getirmelerini sağlamalıdır.
- ✓ Düşünmenin temelinde öğrenme ve araştırma vardır. Problemlerin çözülmesi ve hakikatin ortaya çıkarılması araştırma sonucu olur. Demokrat bir birey de araştırma yapmaya ve öğrenmeye istekli olur. Bu nedenle okul, öğrencilerin öğrenme motivasyonlarını destekleyerek uygun tekniklerle geliştirmelidir.
- ✓ Sağlıklı toplumun varlığı sağlıklı bireylerine bağlıdır. Demokrat birey, kendisinin ve toplumun sağlığını korur. Çevresini ve doğayı koruyarak güzelleştirir. Okul, öğrencilerini sağlık eğitiminden geçirerek sağlıklı toplum oluşturulmasını sağlamalıdır. Zira bir toplumun sağlıklı olması demokrasiye de o denli etki eder.

- ✓ Demokrat birey mal, hizmet ve fikir üreterek toplumun yaşaması için çalışır. Kendi kaynaklarını kullanamayan toplumlar bağımsızlıklarını yitirerek başka ülkelerin himayesine girer ve o toplumun demokrasisi de aşınarak yok olur. Okul, toplumun yaşaması için gerekli olan üreten bireylerin yetişmesini sağlamalıdır.

Demokrasi sadece algılanmasıyla değil, değerini bilen, ona inanan bireylerin fazlalığıyla yaşayıp gelişim gösterebilir (Güven, 2008). En iyi yönetim biçimi veya anlayışı olan demokrasiyi var edecek ve yaşatacak olan, vatandaşlık bilincine sahip bireylerdir. Bu nedenle bireylerin demokrasi eğitimi alarak demokrasi bilinciyle donatılmaları önemlidir (Gündüz & Gündüz, 2005). Zira demokrasi, kendisini koruyacak, güçlendirecek ve yaşatacak vatandaşların sayısı oranında güvence altında olacaktır (Hotaman, 2010).

Demokrasinin devamlılığı için etkili, duyarlı ve demokratik değerleri benimsemiş vatandaşların yetiştirilmesi gereklidir (Güven, 2011). Etkili vatandaş demokrasiye inanmış, hak, sorumluluk, görevleri hususunda anayasaya uyan, hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ni ilelebet yaşatma düşüncesini taşıma gibi özelliklere sahiptir (Tay, 2011). Demokrasi bilincine sahip vatandaşların yetiştirilmesi ise ilk önce demokrasiyi meydana getiren değerlerin özümsemesini zorunlu kılar. Katılma, tartışma, adalet, kendi kendine disiplin gibi demokrasinin değerleri yaşanmalı ve uygulanmalıdır. Ancak bu demokratik değerlerin gerçek ortamlarda yaşanarak öğrenilmesi sağlanabilir (Büyükdüvenci, 1990). Öğretmenlere düşen görev demokrasiyle ilgili değerleri, bilgi ve becerileri sadece anlatmaktan ziyade öğrencilerin yaparak ve yaşayarak öğrenmelerini sağlayacak imkânlar sunmaktır (Özcan, 2011).

Bir ülkede demokrasinin yerleşmesi için demokrasi ve sorumluluktan bahsetmek yerine öğrencilerin sınıf içerisinde sorumluluk almalarına imkân sağlayarak ve erdemli bir insan olmanın kendi yararlarına olacağı öğrencilere gösterilerek yapılabilir. Kendine güvenen, sorumluluk sahibi vatandaşlar yetiştirmek; çocukların iyi eğitilmelerinin yanında, birlikte çalışılabilen, topluma uyum sağlamış birey olmalarını sağlamak da öğretmenlerin ve ebeveynlerin amacı olmalıdır (Marshall, 2001/2009). Vatandaşlık eğitiminin temelinde de sorumluluk vardır. Vatandaş olarak bireylerin, yalnızca hak ve görevler olarak değil bir grup içerisinde birtakım sorumlulukları da yerine getirmesi gerekir (Gündüz & Gündüz, 2005). Bu nedenle sınıfta demokratik yaşamın gelişmesi görev ve sorumluluğun eşit bir biçimde paylaşılıp üstlenilmesini gerektirir. Böylece öğrenciler görevleri daha çok benimseyecek ve o oranda sorumluluklarını yerine getireceklerdir (Aydın, 2000).

Demokrasi ve insan hakları birbirleriyle doğrudan ilişkilidir. Şöyle ki demokrasi, insan hak ve hürriyetlerinin hayat bulduğu bir düzeni temsil eder. İnsan hakları da demokrasi için

temel teşkil eder (Duman *vd.*, 2003). Demokratik vatandaşlık eğitimiyle ilgili olarak Avrupa Konseyi tarafından 1994'te eğitim sistemlerinde demokrasi, insan hakları ve hoşgörü eğitimi ile ilgili etkinliklerin yoğunlaştırılması istenmiştir (Gülmez, 2001). Çünkü demokrasi ve insan hakları bir bütünün ayrılmaz parçalarıdır. Yetiştirilecek bireylerin insan hakları konusunda donanımlı olmaları öncelikle toplumsal dayanışma için gereklidir (Üste, 2007).

İnsan hakları ve demokrasi eğitimi için uygulanması gereken öğretim yöntemlerine yönelik şunlar söylenebilir (Yeşil, 2004):

- ✓ İnsan hakları ve demokrasi, yine demokrasi kültürünün yaşandığı yerde öğrenilebilir.
- ✓ İnsan hakları ve demokrasi öğretiminde, tutum ve davranış edindirmeye uygun yöntemler kullanılmalıdır. Çünkü insan hakları ve demokrasi eğitiminin tutum ve davranış boyutu, bilgi boyutundan daha önceliklidir.
- ✓ Öğrenciyi edilgenlikten kurtarıp aktif kılan, etkinlik merkezli yöntemler kullanılması gerekmektedir.
- ✓ Öğrencileri düşünmeye, üretmeye, yargılamaya ve onları harekete geçirerek etkinlik yapmaya yönelten süreç temelli öğretim planlaması yapılmalıdır.
- ✓ İnsan hakları ve demokrasi eğitiminde kullanılacak uygun yöntemlerin başında yaparak-yaşayarak öğrenme gelmekle birlikte tartışma, gezi-gözlem, grup çalışmaları, problem çözme, drama ve rol yapma gibi yöntemler de yer almaktadır.

Öğrencilerin düşüncelerine saygı gösterilmesi, onların yeni fikirler üretmesi için desteklenmesi, sınıftaki öğrenme ortamlarının işbirliğine dayandırılması ve öğrencilere öğrenme sürecini kontrol etmeleri için sorumluluk verilmesi insan hakları eğitimi için önemlidir (Karaman Kepenekçi, 2000). Ayrıca yeni yetişen nesillerin demokrasiyle ilgili öğrendikleri bilgilerin davranışa dönüşmesinde aile, okul ve çevredeki demokratik davranışların artması kolaylık sağlayacaktır (Kıncal, 2004). Ailede, okul ortamında ve çevresinde istenilen şekilde demokratik davranış örneklerini görmeyen bireylerden demokrasiyi benimsemelerini ve demokratik bir ülkenin vatandaşı olmalarını beklemek güç olur (Demirtaş, 2008).

Demokratik Vatandaş Yetiştirmede Sosyal Bilgiler Eğitimi

Öğrencilerini ilk önce yaşadığı topluma karşı faydalı, sorumlu ve iyi birer vatandaş olarak yetiştirmek, eğitim kurumlarının en önemli amaçları arasında yer almaktadır. Bu amacı gerçekleştirmek için ilköğretimde, öğrencilere ilk temel bilgileri kazandıracak olan dördüncü,

beşinci, altıncı ve yedinci sınıflara sosyal bilgiler dersi konmuştur (Sözer, 1998a). Sosyal bilgiler dersi, 9-13 yaş grubundaki çocuklara hitap eden bir derstir (Akdağ, 2009).

Sosyal bilgiler eğitiminin ne zaman ve nerede başladığı tam olarak bilinmemektedir. Dersin amacının insanların topluma uyumunu sağlamak olduğunu düşünürsek tarihini en eski dönemlere kadar götürebiliriz. Zira bunun altında insanın doğumuyla başlayan hayatı anlama ve anlamlandırma gayreti yatmaktadır (Kan, 2010; Kaya & Öner, 2017). Sosyal bilgiler dersinin eğitim kurumlarında okutulmaya başlanması, toplumsal hayatın karmaşıklaşması, toplumsal değişim ve çatışmanın artması sonucunda ABD’de 20. yüzyılın başında olmuştur. Sosyal bilgiler kavramı ilk defa 1916 yılında burada kullanılmış ve daha sonra diğer ülkelerin öğretim programlarında yer alarak kullanılmaya başlanmıştır. İlerlemecilik akımının demokratik toplum için vatandaş yetiştirme fikrinin de etkisiyle bir konu alanı olarak eğitim programındaki yerini almıştır. 1930 ve 1940’lı yıllarda daha çok tarih ve coğrafya ağırlıklı olan ders, 1970’li yıllarda Bruner’in kuramının etkisiyle tarih ve coğrafya konularının ağırlığı azaltılmıştır. Bununla birlikte eklenen bazı sosyal bilim dallarına ağırlık verilerek sosyal bilimlere dayalı disiplinler arası bir yapı benimsenmiştir (Köstüklü, 2001; Erden, tarihsiz).

Türklerde sosyal bilgiler eğitiminin temelini Türk tarihinin başlangıç dönemine dayandırabiliriz. Çünkü o dönemde insanların devlete ve topluma karşı görevleri, toplumda nasıl davranılması gerektiği, hükümdarın topluma karşı vazifeleri ile devlet işlerinde dikkat etmesi gerekenler sözlü anayasa özelliği taşıyan Türk töresinde yer alırdı (Özmen, 2015). Bu bilgiye dayanarak sosyal bilgiler eğitiminin Türk toplumunda, töre ve gelenekler bağlamında biçimlendiği söylenebilir (Kaya & Öner, 2017). Türkiye’de 1924, 1927, 1930, 1931, 1938, 1949 ve 1967 öğretim programlarında tarih ve coğrafya dersleri aynı isimle yer almış, 1968 yılından itibaren ise tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dersleri, sosyal bilgiler adıyla öğretim programındaki yerini alarak okutulmaya başlanmıştır (Dönmez, 2003). Daha sonra 1975 yılında ortaokulda da ders olarak okutulmaya başlanan sosyal bilgiler, 1985 yılında milli tarih, milli coğrafya ve vatandaşlık bilgisi dersleri şeklinde tekrar ayrılarak okutulmuştur. Alınan karar gereği 1997-1998 eğitim ve öğretim yılı itibariyle 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda sosyal bilgiler dersi olarak bir kez daha okutulmaya başlanmış ve günümüze kadar bu şekilde devam etmiştir (Safran, 2008).

Sosyal bilgiler dersi için yapılan tanımlara baktığımızda; Doğanay (2005) sosyal bilgilerin demokratik vatandaş yetiştirme özelliğini ön plana çıkarmıştır. Tay (2011) ülkelerin eğitim sistemlerinin incelenmesi sonucunda bazı ülkelerde etkili vatandaş yetiştirme programının sosyal bilgiler dersiyle verildiğini ve etkili vatandaş yetiştirmede vazgeçilmez bir ders olduğunu belirtmiştir. Keskin (2011) ise sosyal bilgiler dersini, ilköğretim okullarındaki

öğrencilere özellikle toplumsal hayatla ilgili birçok becerinin kazandırıldığı ders olarak ifade etmiştir. Erden (tarihsiz)'in genel kabul gören tanımına göre sosyal bilgiler dersi; “ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, Sosyal Bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır” (s. 8). Öztürk (2012) ise Türk ve yabancı bilim insanlarının yaptığı tanımlardan hareketle “sosyal bilgiler, hemen her bakımdan değişen ülke ve dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alıp problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşerî bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri kaynaştırarak kullanan bir öğretim programıdır” (s. 4) demiştir.

ABD’de Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi, 1992 yılında sosyal bilgiler için yaptığı tanımlamada, dersin vatandaşlık yeterliliklerini geliştirmek amacıyla sosyal ve beşeri bilimleri bütünleştiren bir çalışma alanı olduğunu; okul programında ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, siyaset bilimi, sosyoloji vb. disiplinlerden aldığı içerikler üzerinde sistematik bir çalışma sağladığını; birincil amacının birbirine bağımlı, kültürel farklılıkları olan dünyada, demokratik bir toplumun vatandaşları olarak gençlerin bilinçli ve mantıklı karar alma yeteneklerini geliştirmeleri için yardımcı olmak olduğunu vurgulamıştır (NCSS, 1992).

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının hazırladığı sosyal bilgiler öğretim programında ise dersin tanımı şu şekilde yapılmıştır:

Bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB, 2005).

Türkiye’de ve dünyada sosyal bilgiler dersi için yapılan tüm bu tanımlara bakıldığında, çoğunlukla vatandaşlık eğitimi için oluşturulduğunun ön plana çıkarıldığını (Kaya & Öner, 2017) ve neredeyse tamamının etkili vatandaşlık kavramını vurguladığını görmekteyiz (Safran, 2008). Sonuç olarak en önemli amacı iyi vatandaş yetiştirmek olan sosyal bilgiler; birey, toplum ve çevre ilişkisi bağlamında değerlendirilmesi gereken bir derstir (Kan, 2010).

Sonuç olarak sosyal bilgiler dersi için yapılan tanımların ortak noktaları incelendiğinde, dersin temel amacının vatandaşlık eğitimi olduğu; vatandaşlık eğitiminin bilgi, bilgiyi işleme becerisi, demokratik değerler ve toplumsal katılım becerisi olmak üzere dört zorunlu ve önemli boyutu kapsadığı; sosyal bilimler ve insanla ilgili olan bütün bilgilerin

veya insanların tarihsel olarak diğer insanlarla ve çevreleriyle etkileşimini içeren bilgilerin, dersin bilgi temelini oluşturduğu görülmektedir (Doğanay, 2008).

İlköğretimde öğrencilere toplumsal kişilik kazandırmak sosyal bilgiler dersinin en önemli amacıdır. Bu amaç doğrultusunda öğrenciler toplumsal kişiliğın en önemli özelliği olan iyi bir vatandaş olurlar. Ayrıca sosyal bilgiler dersi insanın kendisine, ailesine, toplumdaki diğer insanlara, devlete ve kanunlara karşı görev ve sorumluluklarını öğretmesinin yanında bireyin özellikle toplumsal çevresine etkili şekilde uyum sağlarnasını öğretmektedir (Sözer, 1998a). Dolayısıyla günümüzde öğrencilere etkili ve etkin vatandaşlık için gerekli olan bilgi, beceri ve değerlerin önemli bir kısmı ilköğretim okullarında bu derste kazandırılmak istenmektedir (Kılıçoğlu, 2014).

Hızla büyüyen ve değişen dünyada, gün geçtikçe karmaşık problemler ve çeşitli ihtiyaçlar ortaya çıkmaktadır. Sosyal bilgiler dersi de disiplinler arası bir yaklaşımla öğrencilere gerekli bilgileri edinmeleri ve ihtiyaçlarını karşılamaları için gerekli becerileri kazandırır. Eğitimin amaçlarından olan iyi vatandaş yetiştirmek için öğrencilerin demokratik hayatın önemini anlayabilecekleri ölçüde zihinlerini ve karakterlerini geliştirir. Bireylerin kendisine, ailesine ve devletine karşı sorumluluk bilincini artırarak vatandaşlığı güçlendirir (Dönmez, 2003).

Sosyal bilgiler dersi, öğrencilerin kişiliklerinin gelişmesinde, iyi bir vatandaş olarak sorumluluk sahibi olmalarında, yaşadığı toplumu ve toplumsal problemleri öğrenmelerinde, milli ve evrensel değerleri kavramalarında, topluma uyumlu, üretken ve verimli birey olmalarında büyük öneme sahip temel bir derstir (Aykaç, 2007). Sosyal bilgiler, hak ve sorumluluklarını bilen, karşılaştığı problemlere çözüm bulabilen, etkin ve iyi vatandaş yetiştirme amacını taşıyan bir derstir (Akpınar & Kaymakçı, 2012).

Toplumun ihtiyaçlarını karşılamada bazı derslerin sorumluluğu daha fazladır. Bu derslerden sosyal bilgiler, toplumsal ihtiyaçları karşılamada en fazla sorumluluğu olan derslerden biridir. Bununla birlikte toplumsal düzenin geliştirilmesinde ve devamlılığının sağlanmasında sorumlulukları fazla olan bir derstir (Gömleksiz & Cüro, 2011). Temel amaç olarak demokratik sürece katılım odaklı vatandaşlık anlayışını benimseyen ve çocuğun sosyalleşmesine önemli katkı sağlayan sosyal bilgiler dersi, ilköğretim programı içerisinde önemli bir konumda yer almaktadır (Doğanay, 2008). Ayrıca, doğrudan vatandaşlık eğitimi üzerine odaklanmış tek ders olması, onu okulların programlarında özel öneme sahip bir ders haline getirmektedir (Öztürk, 2012).

Sosyal bilgiler, toplu bir öğretim dersi olarak sosyal ve beşeri bilimlerin ürettiği veya ulaştığı bilgi, beceri ve değerleri öğrencilerin öğrenme düzeyine uygun bir biçimde toplu hale

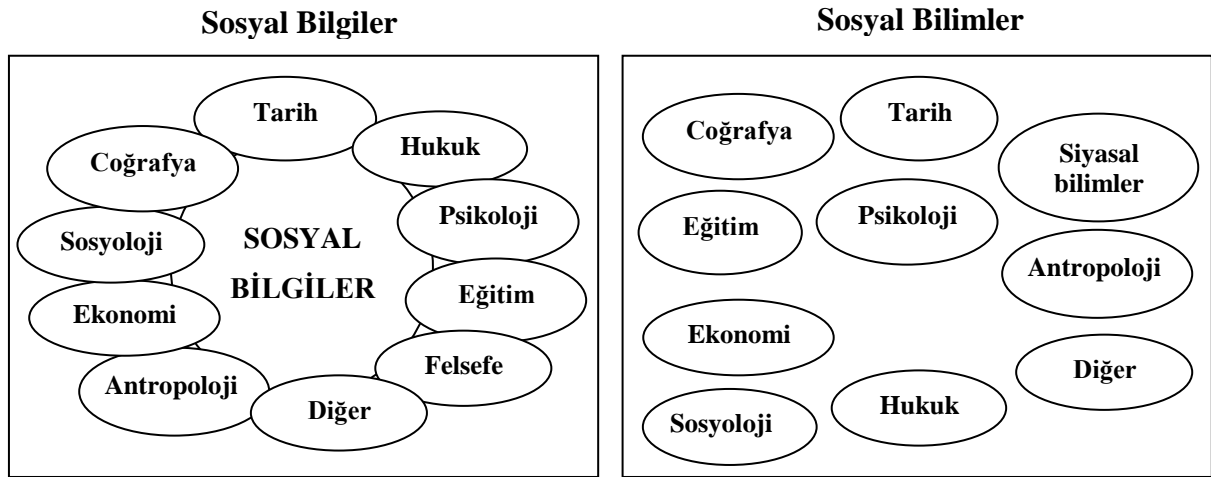
getirerek aktarmakla görevli bir derstir. İçerisinde birçok bilim dalını barındıran sosyal bilgiler, bu bilim dallarından elde ettiği bilgileri eğitim sureci içerisinde, sarmal bir yapıda ve butncl bir yaklaşımla öğrencilere kazandırmaktadır (Kaya & ner, 2017). İlköğretim seviyesine ve öğrencinin dünya çapında algılama özelliğine uygun hale getirilmiş olan ders, temel kültür unsurlarını ve birçok alanda yapılan çalışma bulgularını disiplinler arası yaklaşımla bir araya getirip içinde bütünleştirmiştir (Sözer, 1998b).

Birçok amacı olan sosyal bilgiler dersinin bu amaçlarına ulaşabilmek için birçok disiplinden faydalandığı görülmektedir. Bu nedenle sosyal bilgiler dersinde disiplinler arası bir yaklaşım benimsenmek durumundadır (Keçe & Merey, 2011). İçerisinde tarih, coğrafya, hukuk, siyasal bilimler, sosyoloji gibi birçok disiplin yer almaktadır. Bunlar aynı zamanda insanın çeşitli yönlerini yansıtan alanlardır. İnsanın toplum içerisindeki tutum ve davranışlarını, temel ihtiyaç duyduklarını ve bunları gidermek için oluşturulan kuruluşları ve değerleri ele almaktadır (Dönmez, 2003).

Kaynağını sosyal bilimlere ait disiplinlerden alan sosyal bilgiler dersi, kimi zaman sosyal bilimler olarak telaffuz edilmekte ve bu iki ayrı kavram birbirine karıştırılmaktadır. Bu iki kavram arasındaki farkı şu şekilde ortaya koyabiliriz:

Sosyal bilimler, geniş manada bireylerarası ilişkileri incelemekte ve genelde toplumdaki bireylerin davranışlarıyla ilgilenen disiplinleri kapsamaktadır (Sözer, 1998b). Beşeri anlayışın gelişmesini sağlamak amacıyla bilimsel bir tutum içerisinde toplumların incelendiği disiplinlerdir. Diğer bir ifadeyle sosyal bilimler, insan ve insanın meydana getirdiği olguları konu edinen coğrafya, tarih, psikoloji, hukuk, eğitim, ekonomi, psikoloji vb. disiplinlerdir. Sosyal bilimler, devamlı değerrişim ve karmaşık sorunların içerisinde yer alan bireylerin ve toplumların yaşamında önemli bir yere sahiptir (Köstüklü, 2001).

Sosyal bilgiler ise, bir toplumda bulunan bireyler için gerekli olan temel ve ortak unsurlar ile sosyal bilimlerin bulgu ve ayrıştırmalarını içermektedir (Sözer, 1998b). Sosyal bilimlerden alınan içeriğe yönelik olarak hazırlanmış üniteleri içeren sosyal bilgiler programının temel kaynağı sosyal bilimlerdir. Sosyal bilgiler ve sosyal bilimler arasında net bir ayırım olmamakla birlikte amaç, yöntem ve içerik olarak farklı özellikler bulunmaktadır. Sosyal bilgiler ve sosyal bilimler kavramını daha anlaşılır olması için şekil 1'deki gibi şemaya dönüştürebiliriz (Köstüklü, 2001):

Şekil 1. Sosyal bilgiler ve sosyal bilimler şeması (Köstüklü, 2001, s. 10).

Görüldüğü üzere sosyal bilgiler; tarih, coğrafya, sosyoloji vb. sosyal bilim dallarından disiplinler arası yaklaşımla özet olarak seçilip bütünleştirilen konuların, ilköğretim dönemindeki öğrencilerinin yaş ve gelişim düzeyine uygun, daha somut, yalın bir hale getirilerek işlendiği ve iyi vatandaş yetiştirmeyi amaç edinmiş bir derstir (Sözer, 1998b; Dönmez, 2003).

İnsan, toplum, iyi ve sorumlu vatandaşlık gibi kavramları merkezine alan sosyal bilgiler dersi, yapısına uygun disiplinler arası bir yaklaşımı benimseyerek uygulamaktadır. İnsanın toplumsal boyutunun gerektirdiği bilgileri farklı bilim dallarından faydalanarak birleştirip demokratik, aktif ve çağa uygun vatandaşlar yetiştirmek amacıyla oluşturulmuştur (Kaymakçı & Ata, 2012). Bu doğrultuda ortaokul sosyal bilgiler derslerinde vatandaşlık eğitimiyle ilgili içerikler yoğun biçimde işlenmiştir (Şimşek, Tıkman, Yıldırım, & Şentürk, 2017). Bireyler etkili karar verme becerilerini sonradan kazanır ve geliştirirler. Aktif vatandaşlık için de bireyin karar verme becerileri geliştirilip kararlarının dile getirilmesi sağlanmaktadır. Vatandaşlık eğitiminin de hedefleri arasında yer alan bu durum sosyal bilgiler dersinin hedefleriyle örtüşmekte olup bireyin karar verme becerilerini geliştirmek, sosyal bilgiler dersi öğretim programında önemli bir yere sahiptir (Demirkaya, 2008). Dolayısıyla Marshall (2001/2009)'ın belirttiği üzere, ancak karar alabilen kişiler kendilerini geliştirebilir. Bunu sağlayan iç motivasyonun, kişinin doğru davranışlarının kendisi için yararlı olduğunu kavradığı, gelişiminde kendisini düzeltme ve değerlendirme becerisinin hâkim olduğu, seçim şansının verildiği pozitif öğrenme ortamlarında gelişme gösterir. Böylece kişinin kendisinin önemsendiğini hissettiği bu ortamlarda öğrenme gerçekleşir.

Aktif vatandaşlık eğitiminde sosyal bilgiler dersinin önemi büyük olmakla beraber, vatandaşlık becerilerinin ömür boyu uygulanmasını içeren bir programa sahip sosyal bilgiler dersi sayesinde, öğrencilerin 9-13 yaş arasındaki gelişim döneminde edindikleri bilgi, tutum

ve değerlerin etkisi ömür boyu sürecektir (Kara, Topkaya & Şimşek, 2012). Deveci (2011)'ye göre etkili, sorumlu, gerekli değer ve becerileri edinmiş vatandaş yetiştirme görevini yapan sosyal bilgiler dersinin geleceği, dünyanın ve insanlığın geleceğiyle doğrudan ilgilidir.

Türk eğitim sistemine baktığımızda, en önemli işlevlerinden birisinin demokrasiyi koruyarak yaşatmak, demokratik tutum ve davranışların bütün vatandaşlarca benimsenmesini ve bu şekilde demokrasinin gelişmesine katkı sağlamak olduğunu görmekteyiz (Buluç, 2007). Dolayısıyla Türk eğitim sistemi, devletin yaşatılmasında büyük öneme sahip demokrasi fikrini benimsemiş, bu fikrin gereklerini yapan ve yaşayan bireyler yetiştirdiği oranda etkili ve verimli olacaktır (Erdem, 2005).

Okulların bağlı bulunduğu, eğitim öğretim faaliyetlerini yürüten Türkiye Cumhuriyeti 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda:

Türk Mili Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini,

1. Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin milli, ahlâki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek, gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973, ss. 5101-5102).

Türk milli eğitiminin genel amaçları dikkatle incelendiğinde, tüm maddelerde dile getirilen özelliklerin sosyal bilgiler dersinin özüne ve ruhuna uygun olduğu görülmektedir (Sözer, 1998a).

Vatandaşlık eğitimi Türkiye'de bütün örgün ve yaygın eğitim kurumlarında verilmekte olup bütün derslerde ara disiplin olarak yer almaktadır. İlköğretimde bu derslerden Sosyal Bilgiler 5, 6, 7. Sınıf öğretim programı içerisinde, vatandaşlık konu ve kazanımlarının daha fazla yer aldığı görülmektedir. Çünkü Memişoğlu (2012)'na göre sosyal bilgiler dersi, iyi ve

sorumlu vatandaş yetiştirmek için ilköğretim okullarında toplumsal yaşama dair temel bilgi, beceri, değer ve tutumun kazandırıldığı çalışma alanıdır.

Türkiye’de ilköğretim çağındaki çocuklara okutulan sosyal bilgiler dersinde vatandaşlık bilgisi, yaşam için gerekli değer, tutum ve davranışlar kazandırılmaktadır. Geleceğin büyükleri olacak bu çocukların bu ders kapsamında kazanacağı bilgi, beceri ve davranışların etkisini ileriki yıllarda da devam ettireceğini düşünürsek sosyal bilgiler dersinin stratejik bir önemi olduğu görülmektedir (Safran, 2008). Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından hazırlanan ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programının vizyonu şu şekildedir:

21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektir (MEB, 2005).

Yukarıdaki öğretim programı vizyonuna bakıldığında; temel demokratik değerlerle donanmış, insan haklarına saygılı, sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal yaşamda etkin, haklarını ve sorumluluklarını bilen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları yetiştirmek ifadelerinden sosyal bilgiler dersinin demokratik vatandaşlık eğitimi için ne kadar önemli olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Merey vd. (2012) tarafından yapılan bir araştırmada 2005 sosyal bilgiler öğretim programının genel amaçlarında vatandaşlık eğitimiyle ilgili doğrudan vurgulanan maddeler şu şekilde belirtilmiştir:

Etkili ve sorumlu Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yetiştirmek (1.madde); Millî bilinç ve tarih duyarlılığı ve vatan sevgisi (2.madde); değerleri açıklamak, ahlâkî muhakeme ve değer analizi (9.madde); demokratik beceri ve değerlere sahip, bilimsel düşünmeye açık, insan haklarına saygılı, işbirliği içinde çalışabilen, cumhuriyet sevgisi gelişmiş, haklarını bilen ve sorumluluk sahibi Türk vatandaş yetiştirme (11.madde); tarihsel duyarlılığı geliştirme, Türk milletine, Türk bayrağına, Türk ordusuna ve vatanına hizmet eden kişilere sevgi, saygı ve takdir duygularını geliştirme, millî ve dini bayramlara dair değerler ve Atatürk’ün "Yurtta sulh, cihanda sulh" barış anlayışı (12.madde); Öğrencilerin doğal ve tarihî çevreyi koruma bilinci edinmeleri, sanat zevki ve estetik duygularını geliştirme (13.madde); millî, ahlâkî, insanî, manevî, kültürel değerler benimseme Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirme (14.madde). (ss. 801-802)

“Millî eğitimin genel amaçlarına bakıldığında etkili vatandaş yetiştirme ön plana çıktığı görülür. Nitekim sosyal bilgiler dersi için belirlenen 17 maddede de etkili vatandaşın özellikleri ifade edilmektedir” (Safran, 2008, s.7). Bu bağlamda Akpınar ve Kaymakçı (2012) da yapılandırmacılık ve disiplinler arası anlayışıyla hazırlanan 2005 sosyal bilgiler öğretim

programında toplam on yedi genel amaç içerisinde en çok vurgulanan temanın vatandaşlık olduğunu belirtmişlerdir.

Sosyal bilgiler dersinin öğretimiyle ilgili vatandaşlık bilgisini aktarma, sosyal bilimler ve yansıtıcı inceleme alanı olarak sosyal bilgiler adında üç temel yaklaşım bulunmaktadır. Sosyal bilgiler dersinin öğretiminde Tablo 1’de gösterilen bu üç yaklaşımdan biri tercih edilebileceği gibi üçü birden de tercih edilip yararlanılabilmektedir (Erden, tarihsiz).

Tablo 1. *Naylor ve Diem’ Göre Üç Sosyal Bilgiler Yaklaşımı (Akt., Erden, tarihsiz, s.8)*

	Vatandaşlık Bilgisini aktarma	Sosyal Bilimler	Yansıtıcı İnceleme
Amaç	Vatandaşlık en iyi, doğru ve değerlerin öğretilmesi ile geliştirilir.	Vatandaşlık en iyi, sosyal bilimlerle ilgili kavram, süreç ve problemin öğretilmesiyle geliştirilir.	Vatandaşlık en iyi, araştırma süreci ile geliştirilir.
Yöntem	Aktarma: Kavram ve değerler, kitaplar, soru-cevap, anlatım ve yapılandırılmış problem çözme araştırmaları ile aktarılır.	Buluş yoluyla öğrenme: Öğrenciler her disipline uygun yöntemleri kullanarak bilgiyi keşfederler.	Yansıtıcı araştırma: Karar verme yansıtıcı araştırma ile gerçekleşir.
Kapsam	Kapsam bir otorite tarafından seçilir. Öğretmen tarafından yorumlanır.	Sosyal bilimlerle ilgili disiplinlerin temel kavramları, problemleri ve süreçleri kapsama oluşturur.	Öğrencilerin kendi problemleri ve toplumsal problemler kapsamı oluşturur. Problemler öğrenciler tarafından seçilebilir.

Sosyal bilgiler dersinin amaçları incelendiğinde, dersin öğrenciyi toplumsal yaşama hazırlamasının yanında alanındaki bütün disiplinlerle bağlantılı olduğu görülmektedir (Erden, tarihsiz). Dersin amaçları Sözer (1998a) tarafından öğrencilerin elde edeceği kazanç yönüyle kapsamlı ve her biri davranışa dönüştürülecek şekilde dört ana grupta belirtilmektedir:

1. Sosyal Bilgiler derslerinde çocuğun eleştirci, yapıcı ve yaratıcı düşünme ve yetenekleri gelişir; sorun çözme ile ilgili becerileri kazanması sağlanır;
2. Sosyal Bilgiler öğretimiyle çocuk bireylerarası ilişkilerini geliştirir, işbirliği yapmasını öğrenir; sorumluluk bilinci kazanarak yetişir;
3. Sosyal Bilgiler derslerinde çocuk temel yurttaşlık hak ve sorumluluklarını kavrar; anayasa ve yasalar karşısında görev ve sorumluluklarını bilir;
4. Sosyal Bilgiler öğretimiyle çocuk ekonomik olma konusunda görüş kazanır; gereksinimlerini iyi belirleme ve doğru tercihler yapma alışkanlığını elde eder (s. 19).

Son olarak çalışmamızın uygulamasını yapacağımız 5. sınıf sosyal bilgiler dersi “Bir Ülke, Bir Bayrak” ünitesinin kazanımlarının, insan hakları ve vatandaşlık eğitimi ara disiplin

kazanımlarıyla ilişkisinin yer aldığı Tablo 2, sosyal bilgiler dersinin vatandaşlık eğitiminde ne kadar önemli bir ders olduğunu bir kez daha göstermektedir. Merey vd. (2012) de vatandaşlık eğitimiyle ilgili öğrencilerin sahip olması gereken bilgilerin bu ünite içeriğinde yer aldığını belirtmişlerdir.

Tablo 2. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Kazanımları ile Eşleşen Ara Disiplin Kazanımları Tablosu (MEB, 2005)

Öğrenme Alanı: Güç, Yönetim ve Toplum / Ünite: Bir Ülke, Bir Bayrak	
Ders Kazanımları	İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi Kazanımları
1. Toplumsal yaşamı düzenleyen yasaların varlığını ve önemini fark eder.	16. Hukuk kurallarının toplumsal yaşamı kolaylaştıran bir değerler sistemi olduğunu kabul eder.
3. Merkezî yönetim birimlerini tanıyarak temel görevleriyle ilişkilendirir.	42. Merkezî yönetimin hangi birimlerden oluştuğunu bilir.
4. Demokratik yönetim birimlerindeki yetki ile ulusal egemenlik arasındaki ilişkiyi açıklar.	35. Demokrasi ve ilkelerinin önemini kavrar. 36. Demokrasinin insan hakları için vazgeçilmez bir değer taşıdığını takdir eder. 37. Demokrasinin temelinin özgürlük ve eşitliğe dayandığını bilir.
5. Ulusal egemenlik sembollerine değer verir.	17. T.C. Anayasasının varlığının farkına varır.

Demokratik Yaşam İçin Hukuk

Demokratik bir toplumda vatandaşların toplumsal hayata aktif katılım ve hukuk kurallarının gereğini yapma gibi birtakım görev ve sorumlulukları vardır (Güven, 2008). Okullarda sosyal bilgiler dersi sayesinde, bireyin aile içerisinde başlayan toplumsallaşma süreci daha düzenli ve planlı olarak geliştirilmektedir. Bu aşamada gerçekleşen toplumsallaşmayla birlikte bireyin vatandaş olarak kanunlar karşısında şekillendirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Kaya & Öner, 2017).

İnsanı diğer canlılar arasında farklı kılan özelliklerinden toplu yaşamak gereksinimi, insanda aidiyet ve sorumlu olma bilincini geliştirir. Bireyin toplumun bir üyesi olması onun topluma ait olan kurallara uymasını zorunlu hale getirir. Birey bu toplumsal kuralları ilk etapta ailesi ve eğitim kurumları aracılığıyla öğrenir (Akengin, Sağlam & Dilek, 2002). Toplumu meydana getiren bireylerin, kuralları içselleştirmesi sonucunda toplum kendisinden beklenen işlevleri yerine getirebilir. Bu kuralların bir bölümü, insanlar arası olumlu iletişim kurma ve bireyin topluma etkin uyum sağlamasıyla ilgilidir (Senemoğlu, 2002).

Bireyin gerekli bilgi ve becerileri edinerek içinde bulunduğu toplumla uyum içerisinde yaşaması ve topluma faydalı olması süreci olan toplumsallaşma, birey ve toplum açısından önemli bir süreçtir. Toplumun sürekliliğini de sağlayan bu süreçte, birey toplumun maddi ve manevi öğelerini öğrenerek özümser. Çocuk ait olduğu toplumun değerlerini, normlarını ve hukuk kurallarını bu toplumsallaşma süreci içerisinde kavrar (Fidan & Erden, 1994). Avşaroğlu (2011)'na göre bireyin toplumsallaşması, toplumsal kural ve değerleri bilmesi ve buna yönelik davranışlar edinmesi yetişkinlik açısından çok önemlidir.

Eğitim uygulamalarının hukuk ve insan hakları doğrultusunda yapılmasıyla bireylere hukuka uygun davranma bilinci kazandırılmış olur (Erdem, 2005). Sosyal bilgiler dersinin de amacı, devlete karşı vazifelerini ve sorumluluklarını yerine getiren, hak ve özgürlüklerinin bilincinde olan, haklarını yasal yollardan arayan, kurallara uyan, uymayanları ikaz eden ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin niteliklerini benimsemiş iyi bir vatandaş yetiştirmektir (Oğuz, 2013). Bu bağlamda gerek araştırma konusunun, gerek araştırmanın uygulamasının yapılacağı sınıf, öğrenme alanı ve ünitenin hukukla ilgisi nedeniyle aşağıdaki bilginin verilmesi yerinde olacaktır.

Bireylerin toplumsal hayata uyum sağlamasını amaçlayan sosyal bilgiler dersi, insan hakları ve vatandaşlık kazanımlarının öğretiminde hukuk ile ilgili kavram ve bilgilerden de yararlanmaya ihtiyaç duyar. Bu doğrultuda sosyal bilgiler öğretim programlarına bakıldığında “Güç, Yönetim ve Toplum” öğrenme alanında hukuk alanlarındaki temel kavramlar hakkında öğrencilerin bilgi sahibi olmaları öngörülmektedir (Yazıcı & Erdilmen, 2011). Erol (2015) da yaptığı bir araştırmada 5. sınıf sosyal bilgiler dersi, aynı öğrenme alanında yer alan “Bir Ülke, Bir Bayrak” ünitesindeki 1. ve 4. kazanımların hukuk ilkeleriyle ilişkili olduğunu belirtmiştir.

Sosyal bilimlerden, bireylerin nasıl yönetildiğini araştıran siyaset bilimi ve kamu yönetimiyle ilgili kurumları, kanunları konu edinen hukuk, kurullarla yakından ilgili iki bilim dalıdır. İlköğretimde, bu sosyal bilimler disiplinlerinden alınan içerik, sosyal bilgiler dersinin ünitelerinde kaynaştırılıp bütünleştirilerek öğretimde kullanılmaktadır (Öztürk, 2007). Dolayısıyla sosyal bilgiler dersi, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimlerin konularını yansıtan bir derstir. Zira sosyal bilgiler öğretim programını hazırlayan komisyon tarafından sosyal bilgiler dersiyle ilgili aşağıda yapılan tanım, bu söylenenleri doğrular niteliktedir:

Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB, 2005).

Şartlar ne olursa olsun birlikte ve düzenli yaşamayı gerçekleştiremeyen toplumların tarih sahnesinde kalması ve devamlılığını sürdürmesi imkânsızdır. O halde birlikte, toplum halinde yaşama bilincini kabullenmeli ve öğrenmeliyiz. Çünkü toplum halinde yaşamı devam ettirmek bir zorunluluktur. Bunu sağlamak içinse toplum yaşamını devam ettiren, topluluk yaşamına düzen ve güven veren birtakım yazılı kurallar vardır. Toplumun barış, huzur, güven ve düzen içerisinde yaşama gerekliliği bu kuralların varlığını zorunlu kılmıştır. Bunlar Anayasa başta olmak üzere ona dayalı yasa, tüzük, yönetmelik, kanun hükmünde kararname gibi yazılı kurallardır. Bu kurallar sayesinde insan hak ve özgürlükleri korunur; bireylerin topluma ve birbirlerine karşı davranışları düzenlenir; devletin toplum düzenini koruması ve otoritesi sağlanır (Duman *vd.*, 2003). Ayrıca sosyal bir varlık olan insan, hayatını bu özelliğine uygun olarak belirli sınırlılıklar içerisinde idame ettirmek durumundadır. Diğer kişi veya kurumlarla olan ilişkilerini belirli kurallara göre düzenlemelidir. İnsan toplumsal kuralları ve buna bağlı hak ve sorumlulukları öğrenmeye huzurlu bir yaşam sürdürmek için ihtiyaç duyar (Yeşil, 2002).

Kurallarla yakından ilgili bir sosyal bilim olan hukuk, toplumdan ayrı düşünülemez bireylerin toplumsal davranışlarını düzenleyen kurallar bütünüdür (Çiftçi, 2011). Türk Dil Kurumu tarafından “davranışlarımıza yön veren, uyulması gereken ilke” (s. 1408) olarak tanımlanan kural veya kurallar, toplumsal yaşamın vazgeçilmez unsurudur. Toplumsal yaşamı düzenleyen yasalar da bu kurallar arasında yer almaktadır.

Toplum halinde yaşamak zorunda olan insan, ancak davranışlarını disipline ederek toplumsal yaşamın olmasını sağlar. Bu nedenle bireylerin yapmak zorunda olduğu görevleri ve karşılıklı ilişkilerde uymaları gereken birtakım sosyal düzen kuralları vardır. Bu kurallar, aykırı davranıldığında yaptırımı olan; uyulması gereken emir, yasak ve hak olarak ifade edilir. Toplum halinde yaşayan bireyler arasındaki ilişkileri düzenleyen ve maddi yaptırımları olan bir de hukuk kuralları vardır ki bunlar sosyal düzen kurallarına kıyasla daha etkilidir (Çiftçi, 2011). Hukuk kuralları toplumda düzeni ve adaleti sağlama yönünden insan yaşamının en önemli ögesidir. Bu nedenle demokratik toplumlarda düzeni sağlamada devlet yöneticilerinin uyguladığı birincil kaynak anayasadır. Anayasadaki hukuk kurallarıyla vatandaşların kendisi, ailesi ve ülkesi için çalışması ve üretken olması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda bireylerin yetiştirilmesi ve sayılarının artırılması istenmektedir. Bu niteliklerde yetiştirilen ve etkin vatandaş olarak adlandırılan bu bireyler çalışırlar, üretirler, kendi haklarının bilincindedirler, hukukun üstünlüğüne inanırlar ve hukuk kurallarına uygun bir yaşam sürmeye çalışırlar (Aydın & Çelik, 2017).

Toplumlar üyelerine kuralsız ve sorumsuz bir yaşam vermez ve kurallara uymayarak böyle bir yaşamı tercih edenler mutsuz olurlar (Doğan, 2002). Bir arada toplum olarak yaşayan insanlar, toplumsal birliği ve düzeni sağlama gerekliliği sonucunda dinsel, ahlak, görgü ve hukuk kuralları gibi birtakım kurallar sistemi oluşturmuşlardır (Erdem, 2005). İnsanlığın en eski dönemlerinden günümüze kadar toplum hayatını düzenleyen bu kurallar her zaman varlığını sürdürmüştür. İnsanlığın ilk dönemlerinde insanlar küçük topluluklar halinde yaşadığından genel ve sözlü kurallar yeterliydi, bu yüzden yazılı hukuk kurallarına ihtiyaç duyulmamıştı. Zamanla nüfus yoğunluğunun artması, büyüüp karmaşık bir hal alan toplum yapısı, toplumsal düzeni sağlamak için yazılı hukuk kurallarının doğmasına neden olmuştur. Anlaşılacağı üzere hukuk kuralları kendisine duyulan gereksinimden meydana gelmiştir. Bireysel ve toplumsal gereksinimleri karşılayan bu hukuk kurallarının içselleştirilmesi de önemli bir husustur. Bireyler ve toplum olarak hukuk kurallarının faydaları, yokluğunda oluşabilecek sorunlar ve önemine inanmak gerekir. Bunun sağlanması halinde bireylerin kurallara gönüllü uyması sağlanacak ve kuralların uygulanması da kolaylaşacaktır. Bundan dolayı kuralların birey ve toplum açısından öneminin insanlara kazandırılması gerekmektedir (Kıncal, 2004).

Sonuç olarak bireyler bir ailede doğar ve yaşadığı toplum içerisinde geçerli olan kurallar, gelenek ve görenekler doğrultusunda büyüyerek yer aldığı toplumun yetişkin bir üyesi haline gelir. Toplumun bir üyesi haline gelen birey, kendisini kontrol etmeyi, başkalarına saygı duymayı, toplumsal kurallara uymayı, işbirliği yaparak çalışmayı, demokratik tutum ve davranışları öğrenir ve uygular. Bunların bireylere kazandırılmasında ise okul önemli bir yere sahiptir (Buluç, 2007).

Okul ve Sınıf Yaşamında Kurallar

Glasser (1990/1999)'e göre "toplumun temel kuralları yasalardır" (s. 206). O halde, toplumda düzen için konulmuş olan birtakım kurallar ve toplumda geçerli olan davranış kuralları toplumun küçük bir örneği olan okulda için de geçerli olmalıdır (Doğan, 2002). Çünkü belirlenen kurallar doğrultusunda öğrencileri disipline etmek ve ahlaki yönden gelişimlerini sağlayarak karakterlerini olumlu yönde etkilemek okulun görevleri arasında yer almaktadır (Akbaş, 2008a). Çağdaş okul, karşılıklı sevgi ve saygı duygularının olduğu sağlıklı bir yaşam alanı oluşturmaya çalışır. Böyle bir ortamda verilen görevler ve söylenenler korkarak ya da istenmeyerek değil katılımı, sevgi ve saygı esaslı ortak alınan kararlarla, takım ruhu içinde belirlenen kural ve yöntemlerle yerine getirilir (Alicıgüzel, 2003).

Toplum hayatının amaçladığı düzen ve denge, yine kendi içinden ürettiği toplumsal davranış kuralları ile gerçekleştirilir (Doğan, 2002). Sokakta yürürken ve nerede olunursa

olunsun tüm insanların huzuru için konulan toplumsal davranış kurallarına uymak öğrencilerde alışkanlık haline getirilmelidir (Akbaşlı, 2009). İnsanlar toplumsal yapı içerisinde, toplumsal yapının devamlılığı için yapılmış olan kurallar bütününe uymak durumundadır. Bu kuralların varlığı, toplumun devamlılığının sağlanmasında çok büyük öneme sahiptir (Güven, 2008). Çelik (2002)'e göre ise “toplum kültürünün aktarımını yapan okul örgütlerinde sosyalleşme ayrı bir önem taşır” (s. 46). Öğrencinin sorumluluk sahibi insan olma, kurallara uyma ihtiyacı duyma ve özgürce davranma özellikleri demokratik okul ortamında ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle toplumsal bir yer olan okulda, uyulması gereken kuralları demokratik çerçevede değerlendirmek gerekir. Toplumsal bir kurum olarak görülen okuldaki tüm görevli ve öğrencilerin belirlenen kurallara göre hareket etmesi beklenir. Zira bu kuralların temelinde demokratik ilkeler bulunmaktadır (Kıncal, 2004). Bu bağlamda yasa ve yönetmeliklerden kaynaklanan birtakım kuralların demokratik okul ortamında olması ve öğrencilerden bu kurallara uymaları, uymayanları uyarıp uyanları ise takdir etmeleri beklenir. Bu şekilde demokrasinin gereği olan kural bilinci öğrencilere kazandırılabilir (Yeşil, 2002).

Toplumsal bir sistem olan okulun bir alt sistemi durumundaki sınıf, eğitimin yapıldığı ve öğrenmenin gerçekleştiği yerdir (Dönmez, 2006). Küçük bir toplumsal grup olan sınıf, diğer toplumsal gruplardaki gibi ortak amaçlara, değerlere ve kurallara sahiptir (Erden, 2004). Eğitim ve öğretim etkinliklerinin yapıldığı, öğrencinin toplumsallaşmasını sağlayan en uygun ortamın olduğu yerdir. Demokratik tutumlu öğretmenin yer aldığı bu sınıflarda, öğrencinin kararları kendi başına alması ve özdenetim gelişimi sağlanır (İlgar, 2005). Bu nedenle demokrasiye uygun bir tutum olarak, çocukta özdenetim yeteneği geliştirilmeli ve çocuk doğru olduğuna inandığı bir davranışı içten gelen bir istekle yapmalıdır (Nas, 2000).

Sorumluluk duygusu, demokratik yöntemlerle ve uygun bir sınıf atmosferinde öğrenciye kazandırılabilir (Dönmez, 2006). Öğrenciler arasında işbirliğine, sevgiye, güvene ve anlayışa dayalı oluşturulan bir demokratik sınıf ortamında öğrencilerin öğrenme ile ilgili duyguları da olumlu olacak böylece öğrenme güdüsü de artacaktır. Çünkü öğrenme sürecinde öğrencinin etkin olması ve bir şeyler yapabildiği duygusunu tatması, öğrenme güdüsünü artırır (Açıkgöz, 2005). Bu nedenle öğretmen, öğrencilerini devamlı güdülemeli, onlarda öğrenme isteği uyandırmalı, davranış ve tutumlarıyla örnek olmalı ve onların öğrenme sürecine etkin katılımını sağlamalıdır (Nas, 2000). Arcaro (1995)'ya göre “ çocuklara kendi kendilerini kontrol etmelerini öğretmek, öğretmenin görevinin bir parçası olmalıdır” (Akt., Küçükahmet, 2008, s. 400).

Kurallar, günlük yaşamda insan davranışlarını etkileyerek toplumsal yaşamın düzenli olmasını sağlar ve bu yönüyle çok önemli işleve sahiptir. Farklı sosyokültürel özelliklere

sahip öğrencilerin yer aldığı toplumsal yapı olarak sınıf ortamlarında da düzenli ve iyi bir eğitim öğretim faaliyetinin yapılması uygulanan kurallara bağlıdır (Durmuşoğlu Saltalı & Arslan, 2013). Sınıf kurallarının belirlenmesi, sınıf içerisindeki olumsuz davranışların kaldırılmasında en etkili yöntemlerden biridir (Ök, Göde, & Alkan, 2000). Ayrıca, Doyle (1986)'ye göre kurallar, düzeni sağlamakla beraber yetkinin kabulünü, sorumluluk almayı, verilenleri yapmayı öğretip öğrencileri yetişkin rolüne hazırlamak gibi saklı bir amacın gerçekleşmesine aracı olur (Akt., Aksoy, 2002). Kuralların oluşturulması; olumlu sınıf atmosferiyle birlikte öğrenme için uygun ortam oluşturması, temel ve evrensel değerleri kazandırması ve öğrencilerin kendi değerlerini oluşturmasına imkân tanınması bakımından önemlidir. Bu nedenle yapılan kurallar ile değerler arasındaki bağı kuvvetlendirecek örnekler sunmak gerekir (Çelebi Öncü & Özenç İra, 2016).

Temel amacı davranış oluşturma olan eğitimin, öğretim uygulamalarının ve öğrenim sürecinin büyük bir kısmı sınıfta gerçekleşmektedir. Bu nedenle sınıf hayatının uyum içerisinde yönetilmesi, sınıf içi kuralların belirlenmesi ve öğretmen-öğrenci etkileşiminin öncelikli olması gerekmektedir (Şahin, 2002). Kural, sınıftaki eğitim yaşantılarının amaçlarına hizmet eden kararlar dizisidir (Aydın, 2000; Ök vd., 2000). Bu kurallar sayesinde, sınıfta disiplin ve düzen sağlanır. Bu kurallar eğitim kademesine veya sınıf seviyesine göre değişkenlik gösterir. Ayrıca toplumun değerleri ve normları bu kuralların uygulanma şeklini etkileyebilir. Öğrencilerin uymak zorunda oldukları belirli kurallar bütün sınıflarda mevcuttur. Çünkü kuralların olmadığı bir toplum yokken, kuralsız bir sınıf da olmamalıdır. Sınıf kurallarının bir bölümü yasal bir temele dayandırılan formal kurallardır. Resmi olan bu kurallar okul kurallarıyla birliktelik gösterir ve yazılıdır (Fidan & Erden, 1994). İlgili araştırmalar yazılı olarak bildirilen kuralların öğrencilerin kurallara uyma davranışını artırdığı ve sınıf kurallarının etkin biçimde uygulanmasını sağladığını göstermektedir (Alter & Haydon, 2017). Böylece öğrenciler kuralların uygulanma aşamasında, kuralların kendileri dışında sınıftaki tüm öğrenciler için de var olduğu hususunda farkındalığa sahip olurlar (Çakmak, 2011). Burada önemli olan nokta, öğrenciler tarafından kuralların anlaşılması ve kurallara uyma davranışının gösterilmesidir (Ertem, 2011).

“Öğrenciler okuldaki yaşamları konusunda söz hakkına sahip olmalıdır” (Başar, 1999, s.25). Dolayısıyla öğrenci görüşleri alınarak sınıf kuralları belirlenmelidir. Çünkü öğrenciler kuralları ve sınıfı, kuralların yapılmasında aldıkları sorumluluk ölçüsünde benimserler (Erden, 2005). Etkili bir eğitim yapılabilmesi, sınıf ortamının uygunluğuna, olumlu öğretmen-öğrenci iletişimine ve karşılıklı oluşturulmuş sınıf kurallarının sağladığı bir düzene bağlıdır (Şahin, 2002). Uygun biçimde belirlenen kurallar, öğrencilerden beklenenleri gösterir, öğrenme-

öğretmeye katkı sağlar ve öğrencilerde güven duygusu meydana getirir. Sınıfta oluşan bu güven atmosferi ise öğrencilerin güdülenmesini artırıp öğrenmeye olumsuz yönde etki eden baskıyı azaltır (Ertem, 2011).

Öğrenciler, öğretmenlerinden yeri geldiğinde destek alabilecekleri, arkadaşlarıyla kolayca iletişim kurup işbirliği yapabilecekleri, duygu ve düşüncelerini rahatça söyleyebilecekleri bir sınıfa ihtiyaç duyarlar (Demirtaş & Kahveci, 2010). Bunun için öğretmen, oluşturacağı demokratik bir sınıfta, tartışma ve oylama yapma faaliyetleriyle öğrencileri demokratik eğitim sürecine adım adım katabilir (Öztürk, 2007). Bu bağlamda, okul ve sınıf kuralları demokratik ve pedagojik bir yaklaşımla değil de otoriter bir yaklaşımla yapılırsa çocuklarda öz disiplin, eleştirel düşünme ve demokratik becerilerin gelişmesi engellenmiş olur (Thornberg, 2008b).

Demokrasi, bireyin iradesine güven duyarak insanların karşılaştıkları problemleri akla uygun, barışçıl, doğru biçimde çözebileceklerine ve doğru kararlar alabileceklerine inanır (Doğanay, 2007). Bu nedenle demokrasinin özü gereği yönetime, eğitime ve alınacak herhangi bir karara ilgili olanlar katılmalıdır. Bu nedenle öğrenciler, kendilerini dolaylı veya doğrudan ilgilendiren kararların verilmesinde oy kullanarak katılım göstermelidirler (Başaran, 2005). Öğrencilerin kendilerini yönetmesi için koşullar sağlanmalı; katılımcı bir karar süreci, seçim, öğrenci görüşlerinden yararlanma, gerekli tartışma ortamının sağlanması ve sorunların özgürce tartışılabilmesi gerekmektedir. Böylece öğrenciler sorumluluk alarak daha istekli hareket edecekler ve problemlerin ortak bir katılımıla çözülebileceği bilincine sahip olacaklardır (Aydın, 2000). Ayrıca yapılan bu çalışmalarla öğrencilerin ileride etkin ve duyarlı vatandaşlar haline gelmesi kolaylaştırılmış olur (Öztürk, 2007).

Etkili sınıf kuralları; istenen davranışa yönelik, az sayıda, akılcı, birbiriyle tutarlı ve anlaşılır olmalıdır. Okul kurallarına uygun ve olumlu olarak ifade edilmelidir. İstenen doğru veya ahlaki davranışı içermelidir (Malone & Tietjens, 1998). Sonuç olarak birçok faydası ve toplum için önemi olan sınıf kurallarının belirlenmesinde dikkat edilmesi gereken hususlar şu şekilde sıralanabilir:

- ✓ Kuralların yapılış gerekçesi ve faydaları anlatılmalıdır (Ilgar, 2005; Bakioğlu, 2009).
- ✓ Kurallar kolay hatırlanması için sayısı az olmalıdır (Fidan & Erden, 1994; Malone ve Tietjens (1998); Başar, 1999; Aksoy, 2002; Alicığüzel, 2003; Ilgar, 2005).
- ✓ Kurallar, benimsenmesini ve uygulanmasını kolaylaştırmak için öğrencilerin görüşü alınarak oluşturulmalıdır (Ök vd., 2000; Erden, 2005; Ilgar, 2005; Thornberg, 2008b).
- ✓ Kurallar yazılarak sınıfta kolayca görülebilecek bir yere asılmalıdır (Fidan & Erden, 1994; Erden, 2005; Alter & Haydon, 2017).

- ✓ Belirlenecek sınıf kuralları, okul kurallarıyla uyumlu olmalı ve çelişmemelidir (Fidan & Erden, 1994).
- ✓ Sınıf kuralları, öğrencilerin ve okulun karşılıklı beklentilerinin gerçekleşmesine katkı sağlayacak bir düzen oluşturmalıdır (Başar, 2005).
- ✓ Kurallar açık ve somut bir biçimde ifade edilmeli ve tüm öğrenciler tarafından anlaşılır olmalıdır (Fidan & Erden, 1994; Ilgar, 2005).
- ✓ Kuralların nazik bir ifadeyle söylenmesi ve kesinlikle emir cümleleriyle söylenmemesi gerekir (Aydın, 2000; Thornberg, 2008b).

Kural Oluşturmada Öğrenci Merkezli Yaklaşım

Okul, toplumsal çevrenin temel özelliklerinin bir yansıması olduğuna göre eğitimin aynı zamanda toplumsal çevreye yönelik faaliyetler bütünü olduğunu söyleyebiliriz (Aydın, 2000). Eğitim içeriklerinin hayatın içeriğiyle yeteri kadar benzer nitelikte olması, eğitilen insanların yaşamlarını kolaylaştırmakta, bu yönüyle okulların toplumsal işleve sahip olması beklenmektedir (Karakaya, 2006). Bu bağlamda yapılandırmacılık yaklaşımının önde gelen temsilcilerinden Dewey'e göre öğrenenler geleneksel, ezberci eğitim ve yaşama geçirilebilirliği olmayan çalışmalar yerine, uygulamalı etkinliklerle direkt yaşam yoluyla öğrenirler. Bu nedenle öğrenenlerin kendi kendilerine ve yaparak yaşayarak öğrenmelerini sağlayacak yaşamsal alanlar oluşturulmalı ve böylece öğretilenlerin unutulmaması sağlanmalıdır (Yanpar, 2007).

Aktif öğrenmenin kuramsal temelleri öğrenme süreciyle ilgili önermeler sunan yapılandırmacılık ve bilişselcilik yaklaşımlarına dayanır. Aktif öğrenme, okul başarısını artırmanın yanında bireyleri bilişsel, duyuşsal ve sosyal açıdan geliştirip bireylerin gelecekteki yaşamlarının kalitesini artırmaktadır. Aktif öğrenmenin en önemli koşullarından biri öğrencinin kendi öğrenme sürecinden sorumlu olması ve öğrenme süreciyle ilgili karar almada söz sahibi olmasıdır. Böylece öğrenciler özdüzenleme becerisine de sahip olacaktır. Aktif öğrenmede, tüm sınıf öğrencilerinin söyledikleri dikkate alınır ve tüm öğrencilerin katkısı vardır. Aktif öğrenme; çağdaş öğrenme ilkelerine uygun, öğrenenin öğrenme sürecine katılımını ve kalıcı öğrenmesini sağlamada etkili bir öğretim modelidir (Açıkgöz, 2003).

Sosyal bilgiler öğretim uygulamalarında esas alınan yapılandırmacı öğrenme yaklaşımıyla öğretim etkinliklerinde öğrenci aktif kılınarak öğrenen merkezli bir eğitim ve araştıran, sorgulayan, problemlere çözüm bulabilen bir nesil yetiştirilmek amaçlanmaktadır (Sağlam & Bilgili, 2006). Dolayısıyla sosyal bilgiler öğretim programı, bilginin süreç

içerisinde öğrenci tarafından yapılandırılmasını, öğrencilerin katılımını sağlayacak etkinlik temelli ve öğrenci merkezli bir öğrenme süreci öngörmektedir (Aykaç, 2011).

Orta çocukluk (6-12 yaş) döneminde çocuk, yaşlılarıyla geçinmeyi öğrenerek sosyalleşmektedir. Yaşlılarıyla birtakım kurallar doğrultusunda bir araya gelmektedir. Çocuk kendi davranışlarıyla ilgili kararlar alır ve uygular. Gündelik hayatta olan olaylar çocuğun ilgisini çekmeye başlar. Bu olayları anlayabilmek için gerekli kavramlar oluşturur. Ülkede ve dünyada olanlarla ilgili fikirlerini söylemeye başlar ve toplumsal grup veya kurumlara yönelik tutum geliştirir (Bacanlı, 2009). Eğitimle ilgili yapılan araştırma sonuçlarına bakıldığında, öğrenenin katılımının fazla olduğu öğrenme sürecinde, çok büyük oranda kalıcı öğrenmenin gerçekleştiği görülmektedir. Bu nedenle sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin gelişim dönemi de göz önünde bulundurularak yaparak ve yaşayarak öğrenmelerine imkân tanınmalıdır (Akengin *vd.*, 2002). Öğrenme sürecinde öğrenenin aktif olduğu ve katılımının yüksek olduğu öğretim tasarımları uygulanmalıdır (Fer, 2009)

Öğrenme sürecinde öğrenenin aktif olduğu ve öğrenci katılımının yüksek olduğu “aktif öğrenme,” günümüzde fazlaca ilgi gören konular arasındadır. Bunun nedenleri kısaca şöyle sıralanabilir (Açıkgöz, 2003):

- ✓ Aktif öğrenmenin beynin çalışmasına uygun olması
- ✓ Hayat boyu öğrenen insanlara duyulan ihtiyaç
- ✓ Öğretme ve öğrenme anlayışındaki değişim ve gelişmeler
- ✓ Aktif öğrenmenin birçok alanda etkili oluşu
- ✓ Aktif öğrenmenin sağladığı olumlu etki ve avantajlar
- ✓ Geleneksel öğretim metotlarının çağın gereksinimlerini karşılamada yetersiz olması

Demokratik toplumlarda öğrencilerine katılımı öğretmek ve bu konuda deneyim kazandırmak amacıyla uygun imkân ve ortamlar sunan öğretmenler, öğrencilerinin fikir üretmesine ve fikirlerini ifade etmelerine destek olmuş olurlar (Hotaman, 2010). Bu nedenle demokrat vatandaş yetiştirme görevini üstlenen bir öğretmen, öğrencilerine sağlıklı ve demokratik iletişim ortamı sağlamaya, bağımsız düşünme alışkanlığı kazandırmaya önem vermeli ve dikkat etmelidir (Demirpolat, 1999). Yapılan öğretimin niteliğinin en güzel göstergesi, öğrencilerin öğretme ve öğrenme sürecine katılım oranıdır. Bu nedenle öğrencilerin gereksinimlerini gideren ve iç koşullarına uygun öğretme ve öğrenme süreci oluşturulmalıdır (Senemoğlu, 2002).

Türkiye’de, öğrenci ve etkinlik merkezli yapılandırmacı yaklaşıma dayalı ilköğretim programları 2005-2006 eğitim ve öğretim yılında uygulamaya konmuştur. Sosyal bilgiler dersi açısından bakıldığında, öğrencinin bireysel farklılıklarını ve kendi yaşantılarını göz

önüne alarak bilgi ve beceriyi dengeleyen yeni bir anlayış getirilmek istenmiştir (Karadeniz, Eker & Burunsuz, 2015). Yapılandırmacılık kuramı genel olarak Türk eğitim sistemi, özelde ise sosyal bilgiler öğretim programları üzerinde kuvvetli bir etkiye sahiptir. En iyi yaparak ve yaşayarak öğrenen öğrenciler, nitelikli vatandaş yetiştirme amacı taşıyan sosyal bilgiler dersinde, yapılandırmacılık yaklaşımına göre kalıcı öğrenmeyi gerçekleştirebilirler. Yapılandırmacılık kuramında birey bilgiyi pasif olarak değil; aktif olarak yapılandırır. Vygotsky'e göre birey bu öğrenme sürecinde davranışlarını çevreye uyumlu biçimde düzenler ve edindiği tecrübeleriyle anlam meydana getirir. Bilgi, toplumsal olarak paylaşılan tecrübe ve fikir birliğine varılan anlamlara dayanır. Bilgi, öğrenen öğrencilerin yaşadıkları tecrübe ve sosyal etkileşim sonucu aktif biçimde zihinlerinde meydana getirilir (Yanpar, 2007). İşbirlikçi sürecin de temelinde yer alan etkileşim, öğrencileri sürecin kontrol edicisi olmaya ve sorumluluk almaya teşvik eder (Şimşek, Şimşek & Doymuş, 2006).

Temel bir öğrenme ilkesi olan yaparak öğrenmede, öğrenci kendi yaptığıyla öğrenme sürecinde aktif olarak yer alır ve öğrenir. Bu nedenle öğrenmenin başlangıcından bitişine kadar, öğrenen sorumlu davranarak öğrenme sürecine aktif katılım göstermelidir. Çünkü bir başka insan için hiç kimse öğrenmeyi gerçekleştiremez (Fidan, 1985). Kendi öğrenmesini yönlendiren öğrenciler, kendi davranışlarını gözleyerek düzeltme yoluna giderler (Açıkgöz, 2005). Biliş kuramcılarının desteklediği gibi öğrenci, uyarıcıların özümleyicisi, bilgi ve davranışların oluşturulmasında aktif rol oynayandır (Ergin & Birol, 2005). Okul toplumsal yaşamdan kopuk olmamalı aksine yaşamın bir kesiti olmalıdır. Öğrenme ve öğretme etkinlik ve uygulamalarında da yaşamsallık olmalıdır. Kazandırılacak bilgi, alışkanlık ve beceriler yaşama yönelik olduğu ölçüde faydalı olur. Bu nedenle öğrenme ve öğretme uygulamalarını öğrencinin geçerli öğrenme yaşantısı geçirmesini sağlayacak özellikte düzenlemek yerinde olacaktır (Nas, 2000). Yaşamla iç içe bir ders olan sosyal bilgiler dersinde de öğretmen rehberliğinde fırsat verilmesi halinde, öğrenciler kendi öğrenmelerini bireysel veya ekip çalışmasıyla oluşturabilirler (Yanpar, 2007).

Sınıf bütünlüğünün sağlanması için öğrencilerin sınıfla ilgili bazı kararların alınmasında ve sınıf problemlerinin çözülmesinde aktif olarak katılım göstermeleri gerekir. Bu nedenle sınıf kuralları öğrencilerle birlikte oluşturulabilir ve kurallara uymayan öğrencilerin problemlerinin nasıl çözüleceği sınıf öğrencileri tarafından tartışılabilir (Erden, 2005). Öğrencilerin belirlediği kurallar, onları orijinal fikir üretmeye yönlendireceği gibi onların oluşturacakları kuralların uygulanma sürecine aktif katılımlarını da sağlayacaktır. Ayrıca öğrencilerin dinleniliyor olması ve düşüncelerinin yaşadığı ortamı düzenlemede etkisi olduğunu bilmeleri onların gelişiminde büyük etki yaratacaktır (Kılıçoğlu, 2007). Bu

bağlamda Özer (2008)'e göre çocuklara tek veya grup halinde bir işi planlayıp yürütme imkânı sunulmalıdır. Dilekmen (2008)'e göre olumlu öğrenme ortamı oluşturmak için etkili bir öğretmenden, öğrencinin karar verebileceğine inanması ve bunu yeri geldiğinde göstermesi beklenir. Böylece öğrencinin özgüveni artacak, çaba göstererek katkıda bulunacak ve sorun çözecektir. Karaman Kepenekçi (2000), insan hakları eğitiminin öğrencinin aktif görev aldığı yöntemlerle verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Çünkü öğrencinin sahip olduğu haklarının korunması ve başkalarının haklarına saygı duyma bilinci geliştirmesi, öğrencilerin eğitim faaliyetlerine aktif katılım göstermeleriyle sağlanabilmektedir.

Öğrenmenin yaşantı ürünü olma özelliği vardır. Bu nedenle öğrenci davranışında yer alması istenen değişiklikler, öğrencinin kendi yaşantısıyla bizzat istendik davranışı yapmasıyla gerçekleşmektedir. Bu durum eğitim faaliyetlerinin öğrenci yaşantısıyla olması gerektiğini ve bu faaliyetlerin öğrenci yaşantısına yönelik olması gerektiğini göstermektedir (Ertürk, 1994). Bu nedenle eğitim ve öğretim sürecinde bireylerin amaçlar doğrultusunda yaşantı geçirmeleri ve davranışlarını değiştirebilmeleri için bir ortam hazırlanmalıdır (Erden, 2004). Bu bağlamda Yazıcı ve Erdilmen (2011) de eğitim sürecinde hukuk bilimiyle ilgili ders kazanımlarının öğrenciler tarafından öğrenilmesi için güncel yaşam örneklerinin sınıf içi uygulamalarla pekiştirilmesi gerektiğini belirtmektedirler. Bu sayede, öğrencilere karmaşık gelen hukuk konuları güncel hayatla bağlantı kurularak öğrenciler tarafından daha kolay bir biçimde öğrenilmesi sağlanacaktır.

“Çocuğu eğitmenin ve demokratik değerleri kazandırmanın yeri okuldur” (Çiftçi, 2011, s. 100). Demokrasiyi benimsemiş, demokratik davranış biçimlerini gösteren bireyler ancak demokrasinin yaşadığı ve yaşanıldığı bu yerlerde yetiştirilmektedir (Yeşil, 2004). Bu nedenle çocuklar, demokrasiyi öğrenmenin en iyi yolu olan yaşanılarak öğrenmeyi gerçekleştirecek biçimde, kural belirlemede söz sahibi olmalıdır. Zira okullar, öğrencileri karar verme ve uygulama konusunda eğiterek onları karar vermenin önemli bir parçası haline getirir. Böylece kurallar açısından sorumluluk alan çocuklar demokrasiyi keşfetmiş olurlar (Glasser, 1968/1999). Öğrencilerin kurallar oluşturulurken söz sahibi olması ve bu süreçte yer alması kuralların kabullenilmesini ve uygulanmasını kolaylaştırır (Karakütük, 2001). Çünkü öğrenciler kuralların belirlenmesinde aldıkları sorumluluk oranında kuralları özümserler. Bu bağlamda sınıf kuralları belirlenirken öğrenci görüşlerinin alınması önemlidir (Erden, 2005).

Yaşantımızın önemli bir parçası olan kuralların, yapılandırmacı yaklaşıma göre temel amacı toplumsal düzeni sağlayarak güvenli bir ortam yaratmaktır. Düzenin sağlandığı böyle ortamlarda verimlilik artmakta, bireylerin toplumsal yaşama uyum sağlamaları kolaylaşmaktadır (Çelikten & Teyfur, 2014). Bu bağlamda bir yasaya benzetebileceğimiz

okul içindeki kuralların, Ertem (2011)'e göre öğrenciler tarafından anlaşılması ve kurallara uyulma davranışının gösterilmesi önemli bir husustur. Bu nedenle öğrencilerin kuralların amacını anlaması sağlanmalıdır. Çünkü amacın bilinmesi, kuralların mantıklı ve adil yönünün görülmesini sağlayacak ve kurallara uygun davranışın görülmesini artıracaktır. Bu noktada öğretmenlere düşen görev, öğrencilerin kuralları öğrenmesine ve kendilerini kontrol etme sistemi geliştirmelerine yardımcı olmaktır (Ertem, 2011). Wandl'a göre öğrencilerin kuralları bilmesi, öğrencinin morali, başarısı ve kendine güveni üzerinde etkili olmaktadır (Ök vd., 2000). Bu doğrultuda kuralların öğrenciler tarafından özümsemesi ve içselleştirilmesi için kuralların nedenlerinin açıklanması, süreci kolaylaştırmaktadır (Çakmak, 2011).

Kuş ve Karatekin (2009)'in yaptıkları araştırmada aile tutumunun öğrencinin okul kurallarına uyma davranışı üzerinde etkisini tespit etmişlerdir. Şöyle ki çocuğa karşı demokratik tutum sergileyen ailelerin öğrencilerinin kuralları daha az ihlal ettiği; çocuğa karşı baskıcı olunan, çocuğun alınan kararlara katılım göstermediği, kısacası demokratik tutumun olmadığı ailelerin öğrencilerinin okul kurallarını daha fazla ihlal ettiği tespit edilmiştir. Buradan da görüldüğü üzere, demokratik bir ortam veya öğrenciye gösterilecek demokratik tutum ve davranışlar onların kurallara uyma davranışları üzerinde etkili olmaktadır. Moffatt (1950/1957) eğitimde başarılı olmak için demokratik sınıf çalışmalarını uygulamanın, diğer bir deyişle her türlü faaliyete öğrencinin katılımını sağlamanın mecburi olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda Şahin (2002), öğrenci katılımı sonucunda belirlenmiş olan kuralların sınıfta veya okul dışında toplumsal hayatın gerekli kıldığı kuralların sahiplenilmesini ve uygulanmasını sağladığını ifade etmektedir. Marshall (2001/2009)'a göre yapılması istenilen bir şey, zorla kabul ettirilmeden karşı tarafta yapılmaya değer görülürse işe yarar. Çünkü zorla kabul ettirilen sonuç, içerisinde genellikle bir tehdit barındırmaktadır. Öğrencilerin anlaşmalara uyma eğiliminde olmamalarındaki ana etmen, öğrencilerin kararları sahiplenmemiş olmalarıdır. Bu nedenle kalıcı sonuçların etkili olmasında öğrencilerin alınan kararları sahiplenmesi önem arz etmektedir.

Kural Oluşturma Stratejisi

Etkili bir öğrenme-öğretme sürecinin olmasında, bu sürecin planlanmasından ortamına kadar, belirlenecek öğretim modelleri, strateji, yöntem ve teknikler önem arz etmektedir (Taşpınar & Atıcı, 2002). Bu öğretim modellerinden biri olan “aktif öğrenme, öğrenenin öğrenme sürecinin sorumluluğunu taşıdığı, öğrenene öğrenme sürecinin çeşitli yönleri ile ilgili karar alma ve özdüzenleme fırsatlarının verildiği ve karmaşık öğretimsel işlemlerle öğrenenin öğrenme sırasında zihinsel yeteneklerini kullanmaya zorlandığı bir öğrenme sürecidir” (Açıkgöz, 2003, s. 17).

Öğretim stratejisi, hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik öğretim yöntem ve teknikleri ile öğrenme ortamının özelliklerini belirlemede temel teşkil eden bakış açısı olarak söylenebilir (Şahan, Uyangör, & Işıtan, 2014). Bu nedenle “öğretmen kadar öğretmenin seçtiği stratejiler de etkili öğretimin gerçekleşmesinde önemli bir yer tutmaktadır” (Cüçük, Kara, Şiraz, & Bay, 2018, s. 1182). Bu bağlamda, bir dersin planlaması yapılırken öğrenci ilgileri, gereksinimleri, ortak öğrenme durumları ve etkili öğretim yaklaşımları dikkate alınarak içerik ve süreç belirlenmelidir (Taşpınar & Atıcı, 2002). Öğretmen, öğrenme sürecinde öğrencilerin bilgiye kendilerinin ulaşmasını ve doğrudan deneyim yaşayarak bilgiyi öğrenmelerini sağlamalıdır (Gömleksiz & Bulut, 2006).

Gurney (2007) etkili öğretimi sağlayacak stratejiler için beş önemli etmeni şu şekilde sıralamıştır:

- ✓ “Öğretmenin öğrenmeye olan istekliliği, bilgisi ve sorumluluğu
- ✓ Öğrenmeyi destekleyecek sınıf aktiviteleri
- ✓ Öğrenmeyi destekleyen aktivitelerin süreç boyunca değerlendirilmesi
- ✓ Öğrenme sürecini geliştiren etkili dönütler
- ✓ Etkili bir öğretmen öğrenci ilişkisiyle süreç boyunca öğrenmeye teşvik eden bir ortam yaratmak” (Akt., Cüçük *vd.*, 2018, s. 1183).

Sınıf kuralları yapılırken, kuralların sahip olması gereken niteliklerin ve bu niteliklere yönelik dikkat edilmesi gereken noktaların bilinmesi, etkili kuralların oluşturulmasında, öğretiminde ve uygulamasında önemli avantaj ve kolaylıklar sağlayacaktır. Bu nedenle oluşturulacak sınıf kurallarında bulunması gereken nitelikler şu şekilde sıralanabilir:

Demokratiklik.

Demokratik bir toplumun meydana getirilmesi, öncelikle oluşturulacak demokratik sınıflar aracılığıyla olur. Öğrenciler, bu demokratik sınıflarda sınıf kararlarının alınmasına katılım göstermenin yanında bu kuralların geliştirilmesine de katılım gösterir. Sınıfın bir anayasası veya kuralları yapılacaksa kurallardan doğrudan etkilenecek olan öğrencilerin bu sürece katılıp kuralları belirlemeleri demokrasinin bir gereğidir. Demokratik katılımı yapılan kurallara öğrencilerin bağlılığı artar, kuralların öğrenciler tarafından içselleştirilmesi ve öğrencilerin belirledikleri kuralların sonucuna katılmaları sağlanır. Öğrenci katılımı ve onayıyla belirlenen bu kurallar, öğrenci için daha anlamlı hale gelir ve daha iyi yorumlanabilir (Fidan & Erden, 1994). Bu bağlamda, demokrasiyi yaşamak ve demokratik bir toplum olmak için öğrencilere demokratik yöntemlerle ve oluşturacağımız demokratik ortamlarda eğitim

vermeli ve onları yetiştirmeliyiz. Bununla birlikte, okullarda öğrencilerin aldıkları kararları uygulamaya geçirecekleri fırsatlar sağlamalıyız (Kuş & Çetin, 2014).

Değerlerin öğrenciler tarafından içselleştirilmesinde, sınıf kurallarının demokrasiye uygun bir biçimde belirlenmiş olması ve kuralların uygulama aşamasında pekiştirilerek desteklenmesi önemli bir etkidir (Çelebi *vd.*, 2016). Bu nedenle kuralların etkili bir şekilde uygulanmasını kolaylaştırmak için öğrenci fikirlerinin demokratik bir ortamda tartışılarak alınması ve ortak karar niteliğinde kabul edilmesi gerekir. Ortak karar niteliğinde kabul edilen sınıf kurallarının öğrencilerin davranışlarına olumlu etki yaparak öğrencilere kararların alınması ve uygulanması sorumluluğunu kazandıracaktır. Ayrıca öğrencilere kendisini ve diğer arkadaşlarını kontrol etme ve denetleme yeterliliği gibi demokrasinin önemli bir özelliğini kazandırmış olacaktır (İlgar, 2005). Okul veya sınıfta yapılacak bu ve buna benzer demokratik uygulamaların ve öğrencilere karşı gösterilen demokratik yaklaşımın önemli sonuçları olmaktadır. Bu bağlamda Tezcan (2018), demokratik davranışın öğrenciye etkilerini şu şekilde sıralamıştır:

- ✓ Öğrenci kendi başına araştırma ve karar verme alışkanlığı edinir.
- ✓ Anlayarak öğrenir. Öğrenilenler öğrencide kalıcı bir bilgi niteliği taşır.
- ✓ Öğrencide gerçek bir disiplin duygusu doğar.
- ✓ Öğrenciler arası ilişkilerde yardımlaşma duygusu gelişir.
- ✓ Öğrencide sorumluluk duygusu gelişir.
- ✓ Öğretmene güven duygusu gelişir.
- ✓ Öğrencide düşünme ile eylem arasında bir uyum gelişir (s. 435).

Katılım.

“Katılma, öğrencinin kendisine sağlanan öğretim durumunun öğeleri ile etkileşime ve öğrenme çabası içine girmesi demektir” (Ergin & Birol, 2005, s. 32). Öğrenciler için öğrenme ihtiyaçları giderecek özellikte ve anlamlı olursa motivasyon artar ve bununla birlikte katılım devamlı hale gelir (Fidan, 1985). Bireylerin katılımını sağlayacak olan kuralların oluşturulmasında ve kendilerini ilgilendiren konularda alınacak kararlarda çocukların da görüşleri alınmalı ve çocuklara katılım imkânı verilmelidir. Böylelikle çocukların demokratik bir değer olan katılımcı bir kimliğe sahip olmaları sağlanmaktadır (Yeşil, 2002). Aynı zamanda öğrenciler kendi düşüncelerinin dikkate alındığını ve fikirlerine değer verildiğini hissedecek, yaşadıkları bu duygu hali ise onları çalışmaya motive edecektir. Çünkü çocuklar kendilerinin verdiği kararları yapmaktan hoşlanırlar (Alıcıgüzel, 2003). Bireyin çocukluk döneminde edinilen kazanımlar, öğrendiği katılma modeli veya karar biçimi, onun yetişkin dönemindeki tutum ve davranışlarının belirleyicisi olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle çocuğun katılma uygulamaları demokratik değer ve süreçlere bağlılığı devam ettirmelidir (Uysal, 1984).

Demokratik bir eğitim ve okul disiplinini sağlamanın yolu, öğrencilerin görüşlerini dinlemek, sınıf ve okul kurallarının tartışılarak alındığı karar verme sürecine öğrencileri de dâhil etmektir (Thornberg, 2008b). Kuralların yararlarını artırıp zararlarını azaltmak için kurallar, çok yönlü ve iyi düşünülerek öğrencilerin görüşleri alınarak grupça konmalıdır. Çünkü öğrencilerin görüşlerinin alınması kuralların geçerliliğini artırmaktadır (Ök, vd., 2000). Bu nedenle etkin bir kural oluşturma sürecinde kararlardan etkilenenlerin özgür ve demokratik bir tartışma ortamında beklenti ve gereksinimlerinin dile getirilmesi gerekir. Kuralların öğrencilerin görüşleri doğrultusunda yapılması hem kuralların geçerliliğini artırır hem de öğrencilerin demokratik davranış ve alışkanlık kazanmalarına etki eder (Aydın, 2000). Bu bağlamda kuralların belirlenmesinde demokratik karar alma sürecinin olması gerekir. Kurallar esnek olmalı ve mevcut duruma uyarlanabilmelidir. Belirlenen kuralların etkili olması öğrencilerin bu kuralların önemine, faydalarına ve gerekliliğine inanmalarıyla gerçekleşir. Bu nedenle kurallar belirlenirken öğretmenin görevi, kuralların gerekliliğinin öğrenciler tarafından fark edilmesini sağlamak ve kurallara uymanın önemini öğrencilere anlatmaktır (Özel & Bayındır, 2008). Zira “İnsanların bir kuralı kabul etmesinin tek nedeni, bunun kendilerine zarardan çok yarar getirdiğine inanmalarıdır” (Glasser, 1990/1999, s. 205).

Güdüleme.

Fidan (1985)’a göre güdü “Belli durumlarda belli amaçlara ulaşmak ve gerekli davranışların yapılabilmesi için organizmayı harekete geçiren, enerji veren, duyuşsal bir yükselmeye (coşku, istek) neden olan ve davranışları yönlendiren bir itici güç’tür” (s. 129). Öğrenmede önemli bir unsur olan güdü, davranış öncesi süreçleri kapsar. Güdü ihtiyaçlardan doğar ve bu ihtiyaçların giderilmesi için organizmayı hareketlendirir. Bu nedenle öğrenme malzemesi ihtiyaçları karşılayabilen, yaşamda geçerli içerikte olmalı ve öğrenen bireyi, öğrenmeye istekli yapacak ve harekete geçirecek nitelikte sunulmalıdır (Seven & Engin, 2008). Sadker ve Sadker (1991)’e göre kanunların toplumun beklentilerini karşılaması ölçüsünde benimsendiği gibi sınıf kuralları da öğrencilerin beklentilerini karşılaması ölçüsünde benimsenip içselleştirilecektir (Akt., Arslan, 2006).

Gereklilik.

Piaget’in ahlak gelişim dönemlerine bakıldığında çocuklar on yaşlarından sonra kuralların niçin konulması gerektiğini, kuralların durumsal ihtiyaçlara göre yapıldığını ve şartlar değişirse kuralların da değişebileceğini anlamaya başlamaktadırlar (Erden & Akman, 2005). Eğer kurallar açıklanmaz ve öğrenciler bir kuralın önemini anlamazlarsa muhtemelen kurallara karşı olumsuz tavır geliştirirler (Thornberg, 2008b). Bu bağlamda bireyin, anlaşılır

olmayan, kendi katılımıyla oluşturulmayan ve gerekliliğine inanmadığı kurallara uyma düzeyi az olmaktadır. Eğer kişi bu konuda eğitilmemiş ve kuralın gerekliliğini içselleştirememişse cezai müeyyideler yetersiz kalacaktır (Aksoy, 2002). Öyleyse kural yaparken, kural koymanın sebeplerinin tartışılması, kuralların anlamlandırılması ve mantıklı açıklamasının yapılması gibi öğrenci katılımını sağlayan çalışmalar, öğrencilerin kendi sorumluluğunu üstlenmeleri ve kuralları kabullenmeleri için yapılabilir (Bakioğlu, 2009).

İşbirliği.

Toplumsal birim olan bir grupta birlikte yaşayan insanlar, grup içerisinde birlikte çalışma yapmak durumunda oldukları için işbirlikçi çalışma yapmak kaçınılmaz yöntemlerdendir (Doymuş, Şimşek & Şimşek, 2005). Katılım, işbirliği ve yapılan etkinliklerin paylaşımı gibi uygulamalarla demokratik ortamın oluşturulması sadece ders başarısını değil; aynı zamanda demokratikleşme sürecini de etkilemektedir. Bu nedenle demokrasi eğitimi başarılı olması demokratik ortamla doğrudan bağlantılıdır. Demokratik ortamda öğretilen konuların, bilişsel, tutum ve davranış olarak öğrenilme düzeyi daha yüksek olmaktadır (Yeşil, 2002). Aynı zamanda bir grup içinde veya okulda sorumluluk, girişim ve işbirliğinin fazla olması iyi vatandaşlık eğitiminin gelişmesini destekler (Moffatt, 1950/1957). Ayrıca, Schimmel (1997)'e göre sınıf kurallarının geliştirilip öğrencilere öğretilme süreci, demokratik eğitimin amaçlarından olan hak ve sorumlulukların öğrencilere öğretilmesi amacına yüksek düzeyde olumlu katkı sağlar (Akt., Arslan, 2006, s. 64).

Sosyal Bilgiler Dersinde Kural Oluşturma Stratejisi

Araştırmada kullandığımız kural oluşturma stratejisi, Obenchain ve Morris (2007) tarafından özellikle ilkököl ve ortaoköl sosyal bilgiler derslerinde uygulamak üzere hazırlanmıştır. ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS)'nin yayımladığı ulusal müfredat standartları ile bağlantılı olarak, K-2 (ilkököl) ve K-3-5 seviyesinde (ortaoköl) hazırlanmış bir kural oluşturma stratejisidir. Ayrıca kural oluşturma stratejinin uygulamasının yapılabileceği alanlar arasında, sosyal bilgiler öğretim programının “Güç, Yönetim ve Toplum” öğrenme alanı da gösterilmiştir.

Çoğu ilköğretim okulu sınıflarında, sınıftaki faaliyetleri düzenleyen ve rehberlik eden ilan edilmiş kurallar ve ilkeler listesi vardır. Sosyal bilgiler programı ile kurallar listesi arasında bağ kurma, öğrencinin kuralları sahiplenmesinin ve sınıf toplumu geliştirmenin bir yolu kural oluşturma sürecine öğrencinin katılımını sağlamaktır. Özelde sosyal bilgilerin genelde okulların temel rolü demokratik vatandaşlık eğitimidir ve sınıfta kural yapmaya katılım vatandaşlık eğitiminin bir parçasıdır. Bu aynı zamanda demokratik bir toplumda

vatandaşların hak ve sorumluluklarıyla ilişkilendirmede bir fırsattır. Sınıf ortamı küçük bir toplum olarak değerlendirilmelidir ve bu küçük toplum içinde yaşananlar toplum anlayışı ile benzerlik göstermelidir. Öğrenme perspektifinden bakıldığında, öğrenciler sürece katılırken kuralları daha iyi anlar ve sonra kuralları kabul ederek daha derin bir anlayış geliştirir, aynı zamanda sürecin ve sonucun sahipliğini geliştirir. Süreç erken yaşlarda uygulanırsa öğrencilerde demokratik zeminde topluluk bilinci oluşumuna yardım edecektir. Kural yapma öğretmene, öğrencilerinin vatandaşlıkla ilgili tutum, davranış ve söylemlerini informal bir değerlendirme olanağı da sağlar (Obenchain & Morris, 2007).

Obenchain ve Morris (2007) tarafından sosyal bilgiler dersinde uygulanmak üzere hazırlanan kural oluşturma stratejisine yönelik uygulama süreci ve uygulama önerilerini içeren bilgiler aşağıda yer almaktadır:

Uygulama süreci (Obenchain & Morris, 2007).

- ✓ Kural yapmak için hazırlık, okulun ilk haftasında yapılmalıdır. Öğrencilere kural yapılacağı söylenmemelidir. Bu uyarı, süreci aksatma potansiyeline sahip olduğu için öğrenciler genellikle önceki sınıflarındaki kurallardan sevdiklerini veya sevmediklerini devam ettirebilirler. Öğrencileri teşvik etmek için bu süreç farklı günlerde günde 15-30 dakika sürebilir.
- ✓ Öğretimi ve öğrencilerin öğrenmelerini kolaylaştıracak en iyi yolu bulmaları için öğrencilere nasıl bir sınıf ortamı olması hakkında bir beyin fırtınası oturumu yaptırılmalıdır. Öğrenciler, evde ev ödevlerini yaparken oluşturdukları kuralları söyleyebilirler. Böylece tüm öğrencilerin katkısıyla uzun bir liste oluşturulur. Bu listeye öğrenciler ilave yapabilsin diye zaman tanınmalıdır. Öğrenciler iyi bir öğrenme ortamının özelliklerini düşünmeye ve bu özellikleri listeye eklemeye teşvik edilmelidir. Ayrıca öğrenciler bireysel olarak birkaç gün daha listeye ilave yapmaları için cesaretlendirilmelidir.
- ✓ Oluşturulan beyin fırtınası listesine atıf yapılarak öğrencilere “Bu özelliklere sahip bir sınıf size nasıl görünür ve böyle bir sınıfı nasıl buluyorsunuz?” şeklinde sorular sorularak duygusal ve fiziksel alanlar hakkında bir tartışmaya imkân tanınmalıdır. Çünkü bunlar öğretmenin ve öğrencilerin tutumlarını, uygulamalarını ve davranışlarını içermektedir. Örneğin, öğrencilerin başarıya ulaşmaları için bir gereklilik olan “sessiz çalışma zamanı” listeye eklenmişse, sınıf arkadaşlarının başkalarının çalışma zamanını rahatsız etmeyeceği bir sınıf ortamı, istenen bir hedef olduğundan bundan böyle sınıf arkadaşları diğer arkadaşlarının çalışma zamanını aksatmaz (rahatsız etmez).

- ✓ Bu liste tamamlandıktan sonra, öğrencilerin önerdiği bu davranış ve tutumların nasıl sağlanabileceği öğrencilere sorulur. Böylece, herkesin yararına olacak bir öğrenme ortamının oluşmasını sağlayan bazı temel kuralların belirlenmesine zemin oluşturulur.
- ✓ Öğrencilerden ihtiyaç listelerini özetlemeleri, kategorize etmeleri ve ihtiyaç listelerini kurallara dönüştürmeleri istenmelidir. Örneğin, bir soru sorulduğunda duyma ihtiyacı, bireysel ya da grupça çalışırken sınıfın çok gürültülü olmaması gerekliliği, sessizce elini kaldır şeklinde birleştirilebilir.
- ✓ Kural oluşturma sürecinde öğrenciler “yapma, yapamazsınız” gibi kısıtlayıcı cümlelerin yerine pozitif cümleler kullanılarak cesaretlendirilmelidir. Kurallar öğrencilere neyi yapabileceklerini ve neyi yapamayacaklarını söyler. Bu aynı zamanda öğrencilerin nasıl davranması gerektiğini bilmelerinin de bir yoludur.
- ✓ Daha az ve anlamlı kuralları hatırlatmak öğretmen ve öğrenciler için daha kolay olacağından, öğrencilerin yorumlarının birleşimi olan 5 veya 7’den daha fazla kural belirlenmemelidir.
- ✓ Öğrenciler tarafından oluşturulan kurallar, öğrencilerin açıkça görebileceği yere asılmalıdır. Öğrenciler kaliteli öğrenme ortamına uygun biçimde davrandıkları zaman dönem başından başlayarak sürekli kurallara atıf yapılmalıdır.

Uygulama önerileri (Obenchain & Morris, 2007).

Okulun ilk haftasında öğretmen, öğrencilerinden bireysel olarak bu sınıfta başarılı olabilmeleri için her birinin sınıf arkadaşından ve öğretmenden beklentilerinin neler olduğunu listelemelerini ister. Öğretmen, öğrencilerine başarılı bir öğretim yapabilmek için sınıfın yapması gerekenleri de bu sürece katar. Öğrenciler ve öğretmenin katkısıyla bu liste uzar. Listede yer alan istekler çok spesifik olabilir. Örneğin “benim okula motive olabilmem için önce her sabah arkadaşım ile birkaç dakika sohbet etmeye ihtiyacım var”, “saygı duyulmaya ihtiyacım var” gibi genel maddeler olabilir. Daha sonra öğretmen tüm bu istekler karşılandığında sınıfın neye benzeyeceğini öğrencilerden tanımlamalarını ister. Öğretmen, sınıftaki öğretmen masası ve öğrenci sıralarının fiziksel düzenine, eşyalara, insanlara ve sınıfta ses seviyesinin yüksek olduğu durumlarda nasıl davranılması gerektiğine dair öğrenci aktiviteleri ve eylemleri hakkında öğrencilerin düşünmelerini ister. Öğrenciler sınıflarının neye benzediğini, sınıflarında güzel bir günün nasıl olacağını öyküler. Böylece öğrenciler, nerede oturduklarını, ne zaman ve kiminle konuştuklarını, çalışmalarını nasıl yaptıklarını, öğretmenin nasıl öğrettiğini ve birbirlerinin öğrenmesine nasıl yardım ettiklerini yazarlar.

Öyküleme ve liste tamamlandığında öğretmen, demokratik vatandaşlık ile vatandaşların hak ve sorumlulukları arasında bağlantı kurar. Öğretmen öğrencilerden sınıf ile

şehri ve ülkeyi mukayese etmelerini ister. Öğretmen, bireysel haklar ve kamu yararı için gerekli olan demokratik değerleri tanıtarak her toplumun her bir bireyi korumakla bütünü iyiliğini korumak arasında bir denge bulması gerektiğine dikkat çeker. Öğretmen daha sonra öğrenci listesinden birkaç konuyu gündeme getirir. Örneğin bir öğrenci en iyi sevdiği müziği dinleyerek çalıştığını, bazı öğrenciler de çalışmak için oldukça sessiz bir ortama ihtiyaç duyduğunu söyledi. Öğretmen, tüm bu farklı istekler karşısında bireylerin haklarının nasıl korunacağı hakkında öğrencilerin düşünmelerini ister. Bu değerlendirmenin ardından, öğretmen ve öğrenciler olumlu bir şekilde ifade edilmiş kurallar listesini oluşturur:

- ✓ Kendinize ve başkalarına saygı gösterin.
- ✓ Yardımsever olun.
- ✓ Topluluğumuza özen gösterin.
- ✓ Sınıf içinde düzenli olun.
- ✓ Sınıfta uygun şekilde davranın.
- ✓ Dinleyin, talimatları takip edin ve elinizden gelenin en iyisini yapın.

Bu liste bir kez oluştuktan sonra, zaman zaman sınıf tarafından gözden geçirilir. Öğretmen her kuralla ilgili somut örnekler oluşturmaları için öğrencileri teşvik eder. Örneğin üçüncü kuralla ilişkili olarak yerden çöpü almak, sıraya yazı yazmamak, kitaplara zarar vermemek, okul malzemelerini korumak, oyundan zevk almak ve okul suyunun boşa akmadığından emin olmak için musluğu kapatmak gibi.

Sonuç olarak öğrenciler için anlamlı sınıf kuralları oluşturulur. Bu kurallar sınıf kültürünün bir parçasıdır. Öğrencilerden birisi bu kurallara uygun davranmadığında öğretmen ve öğrenciler tarafından kibarca uyarılır. Örneğin, öğrenciler kurallara uymayan arkadaşlarını “Lütfen çalışma hakkıma saygı göster” şeklinde nezaketle uyarmalıdır.

İlgili Araştırmalar

Kural oluşturma ve kural yapma süreciyle ilgili birçok kaynakta bilgi mevcuttur. Kural oluşturmaya ilgili bu kaynaklarda yer alan bilgiler genellikle sınıf yönetimi açısından değerlendirilmiş ve öğrencilerle birlikte oluşturulan sınıf kurallarının etkililiği üzerinde durulmuştur. Yapılan literatür taramasında, sınıf kurallarının oluşturulması, öğretilmesi ve uygulamasıyla ilgili bilgi veren birçok kaynak olmasına karşılık, bu yönde yapılan araştırma sayısının sınırlı olduğu görülmektedir. Ayrıca, kural oluşturma ile ilgili sosyal bilgiler alanında bir araştırmaya rastlanmamıştır. İlgili yerli ve yabancı araştırmalar, bu araştırmalardan elde edilen bulgular ve araştırmaların birbirleriyle olan benzerlik ve farklılıkları görülecek biçimde aşağıda sunulmuştur:

Howard ve Norris (1994) sınıf kurallarının kaynağını, özelliklerini ve etkililiğini araştırmak amacıyla anaokullarında yaptıkları çalışmada, öğretmenlerin %56'sının kuralları öğrencilerle birlikte belirlediği, %36'sının ise kuralları kendilerinin belirlediği; belirledikleri ortalama sınıf kuralı sayısının 5.6 olduğu, genel olarak sınıfları için beş kural tanımladıkları ve bunların olumlu davranışa yönelik kurallar olduğu, öğretmenlerin mesleki deneyimlerinin oluşturdukları kuralların sayısını ve etkililiğini belirlemediği sonuçlarına ulaşmışlardır. Yapılan bu araştırma sonuçları kural oluşturmada öğretmenlerin genel olarak uygun hareket ettiklerini göstermiştir.

Kaya (2012) da yukarıdaki araştırmaya benzer biçimde, anaokulu öğretmenlerince benimsenen sınıf kurallarının kaynağını ve özelliklerini belirlemek ve anaokulu öğretmenlerinin sınıf kurallarının belirlenmesi ve uygulanmasındaki güçlükleri tespit etmek amacıyla Ankara' da bulunan devlet okullarında ve özel okullarda görevli anaokulu öğretmenleri üzerinde araştırmasını gerçekleştirmiştir. Araştırma sonuçları, araştırmaya katılan anaokulu öğretmenlerinin çoğunluğunun kuralları öğrencilerle birlikte belirlediğini ve kural oluşturma sürecinde öğrenci katılımına önem verdiğini, kuralların ihlali durumunda olumlu dil kullanılarak beklentilerin öğrenciye iletildiğini ve kuralların öğrencilerin okuma yazma bilmemesinden dolayı sözlü olarak iletildiğini göstermiştir.

Durmuşoğlu Saltalı ve Arslan (2013), yaptıkları çalışmada, okul öncesi sınıflarında belirlenmiş kuralları, kuralların nasıl belirlendiğini, kuralların öğrencilerce unutulmaması için yapılanları ve öğrencilerin kurallara uyduğunda veya uymadığında öğretmenlerin neler yaptıklarını incelemiştir. Bu çalışmayla okul öncesi sınıflarında kuralların betimlenmesini ve kuralların uygulanış şeklini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Elde edilen bulgulara bakıldığında okul öncesi öğretmenlerinin büyük bölümünün kuralları çocuklarla birlikte belirledikleri, kuralların unutulmaması için tekrarlar ve hatırlatmalar yapıldığı ve bütün öğretmenlerin kurallara uyan öğrencileri ödüllendirdiği görülmektedir. Bu araştırma sonuçları da Kaya (2012)'nin yapmış olduğu araştırma sonuçlarıyla benzerlik olduğunu ve kuralların belirlenmesinde öğrenci katılımına önem verildiğini göstermiştir.

Kural oluşturmaya ilgili yine okul öncesi öğretmenlerine yönelik yapılan araştırmada, kuralların öğrencilere öğretilmesinde öğretmenlerin görsellerden yararlanmış olması dikkat çeken bir unsurdur. Demir ve Şen (2016) yaptıkları bu araştırmada, 51 okul öncesi öğretmenin sınıflarında belirledikleri davranış kurallarını ve bu kurallarla ilgili değişkenleri incelemiştir. Araştırmada, öğretmenlerin büyük çoğunluğunun kuralları dönem başında belirlediği, kuralları belirlerken görsellerden yararlandıkları, kurallara uymama davranışına karşı sözlü uyarı ve düşünme sandalyesi kullandıkları şeklinde sonuçlara ulaşmışlardır.

Boyacı (2009) Türkiye’de ve Norveç’te yaşayan Türk ilköğretim öğrencilerinin disipline, sınıf kurallarına ve kurallara uyulmadığında alınan cezalara ilişkin görüşlerini karşılaştırmalı olarak ortaya koymayı amaçlayan araştırma yapmıştır. Bu dönemdeki öğrencilerin değer sistemlerini büyük oranda oluşturmaları ve buna dayalı olarak konuyla ilgili görüşlerini belirtebilecek durumda olduklarından ötürü 4. ve 5. sınıf öğrencileriyle araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda, Türkiye’de okuyan öğrencilerin Norveç’teki Türk öğrencilere göre disiplin kavramına karşı olumsuz bir algı içerisinde oldukları, Türkiye’de öğrenim gören öğrencilerin fiziksel davranışlarına yönelik daha fazla kural olduğu ve uymaları gereken daha çok kuraldan bahsettikleri görülmektedir. Araştırmada ayrıca, Norveç’teki Türk öğrencilerin kurallara daha çok uydıkları, uymadıklarında ise ceza yerine sözlü uyarıyla davranış düzeltme yöntemi uygulandığı, buna karşılık Türkiye’deki öğrencilerin kuralları uymadıklarında Norveç’teki Türk öğrencilerine göre daha çok ceza aldıkları bulgularına yer verilmiştir.

Thornberg (2008a) yaptığı çalışmada, okul kurallarıyla ilgili bir sınıflandırma sistemi geliştirerek okul kurallarının içeriğini araştırmayı ve tanımlamayı; böylece farklı okul kurallarının içeriğini, işlevini ve arkasındaki mantığı ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmasını yaptığı İsveç’teki iki ilköğretim okulundan elde ettiği verilerin analizi sonucunda beş temel okul kuralları kategorisi ortaya çıkmıştır. Bunlar: ilişkisel kurallar, yapılandırma kuralları, koruma kuralları, kişisel kurallar ve görgü kurallarıdır. Bu sınıflandırma doğrultusunda daha bilinçli, pedagojik ve iyi kurallar yapılabileceği, kuralların arkasındaki mantığın açık biçimde ifade edilebileceği, kurallar arasındaki öncelikler için daha bilinçli analiz yapılabileceği şeklinde eğitimsel faydaların olacağı ifade edilmiştir. Türkiye’de böyle bir araştırmaya rastlanılmamış olması, araştırmacılar ve daha bilinçli oluşturulacak kuralların sağlayacağı eğitimsel faydalar bağlamında bu araştırma sonuçları önemli görülmektedir.

Ök vd. (2000) de 1998-1999 ders yılının güz döneminde ilköğretimde öğretmen-öğrenci etkileşimine sınıf yönetimi kurallarının etkisini belirlemek için Denizli ilindeki dört okulda görev yapan ilköğretim müdürleri ve sınıf öğretmenlerine uygulanan anket sonucunda; öğretmenlerin yüzde %76’sının sınıf kurallarını öğrenciyle birlikte belirlediğini, kuralları belirlerken öğretmenlerin yüzde %26’sı zorlukla karşılaşmadıklarını, yüzde %46’sı da zorlukla karşılaştığını belirtmiştir. Yaptıkları araştırmada öğretmenlerin tümünün sınıf içi kuralları öğrencilere açıklayarak öğrettiklerini ve kuralların yaptırımında demokratik tutum sergilediklerini belirtmişlerdir. Bu araştırma sonuçları da öğretmenlerin kuralların yapılması konusunda doğru hareket ettiklerini göstermiştir.

Günay (2005) da yaptığı araştırmada, Adana’da birinci kademedede görevli 210 sınıf öğretmenine anket uygulayarak kural oluşturma ve uygulamadaki güçlükleri belirlemeye çalışmıştır. Kuralların oluşturulması ve uygulanması hakkında elde edilen bulgulara bakıldığında kuralların öğrencilerle birlikte oluşturulduğu, yazılı ve sözlü olarak ifade edildiği, okutulan sınıf düzeyi ve öğrencilerin ihtiyaçlarının dikkate alındığı, kuralların yazılı olarak öğrencilere ve velilere dağıtılmadığı, kurallara uyulduğuunda ödöl, uyulmadığında yaptırım uygulandığı, ihtiyaç halinde kuralların değiştirildiği görölmüştür. Kuralların sayısı konusunda, öğretmenler en az 5-8 kural olmak üzere sınırsız, yeteri kadar, bir sürü gibi ifadelerle aralarında görüş ayrılığı olduğunu ve ilgili literatüre göre farklı davrandıklarını göstermişlerdir. Ayrıca, kuralların uygulanmasında güçlükler yaşandığı, ailenin ilgisiz ve eğitimsiz oluşunun bundaki etkenlerden biri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonuçları ayrıca ailenin çocuk üzerindeki etkisini göstermesi açasından önemlidir.

Kuş ve Karatekin (2009)’in Kırşehir ve Ankara ilinde yer alan ilköğretim 4, 5, 6, 7, 8. sınıfta ve ortaöğretim 9, 10 ve 11. sınıfta okuyan 887 öğrencinin katılımcı olduğu, toplam 8 okulda yaptıkları araştırmada, okul kurallarıyla ilgili dikkat çeken sonuçlara ulaşılmıştır. Öğrencilerin okul ortamında kurallara uygun davranma yeterliliklerini çeşitli değişkenler açasından inceledikleri araştırmada, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre okul kurallarını daha çok ihlal ettikleri, sınıf kademesi arttıka okul kurallarının ihlal edilme oranında da artış olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Araştırmada ayrıca öğrencilerin kurallara uyma davranışı üzerinde ailenin tutumunun büyük etkisini gösteren bulgulara ulaşılmıştır. Anne ve babası ayrı olan çocukların, anne ve babaları birlikte olan çocuklara göre kuralları daha fazla ihlal ettiği; öğrencilerin babasının eğitim düzeyinin azalması oranında, okul kurallarına aykırı davranışta bulunma oranının artış gösterdiği; kararların alınmasında çocuğun katılımın sağlanmadığı, baskıcı ailelerde yetişen çocukların kuralları daha çok ihlal ettiği; buna karşılık çocuğa demokratik davranışlarda bulunan ailelerin çocuklarının ise kuralları daha az ihlal ettiği bulgularına ulaşılmıştır. Bu araştırma sonuçları da Günay (2005)’in yaptığı araştırmada ailenin etkisini gösteren bulgularla paralellik göstermekte ve demokratik tutum sergileyen aile ortamının ne kadar büyük öneme sahip olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır.

Adana’da 4. ve 5. sınıflarda görev yapan 175 sınıf öğretmenine uyguladığı “ilköğretim birinci kademesinde sınıf kurallarının belirlenmesi ve uygulanmasına ilişkin öğretmen görüşleri” adlı araştırmasında Kişi (2003), ilköğretimde kuralların belirlenmesini ve bu konudaki öğretmen görüşlerini tespit etmeyi amaçlamıştır. Kişi’nin (2003) yaptığı bu araştırmanın sonucunda; öğretmenlerin büyük bölümünün sınıf kurallarına her zaman ve kısmen başvurduklarını, %74,3 oranında öğretmenler tarafından kuralların her zaman olumlu

biçimde ifade edildiğini, öğretmenlerin birçoğunun kuralları sınıflarında öğretirken kuralları açıkladıkları, sınıf toplantısı, beyin fırtınası, örnek olaylardan hareket etme ve kuralları tartışma yöntemlerini kullandığını belirtmişlerdir. Kuralların belirlenmesi konusunda öğretmenlerin %56,6'sının kuralları her zaman öğrencilerle birlikte belirlediğini belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan öğretmenler, öğrencileri yaşama hazırlamak, istenmeyen öğrenci davranışlarını kaldırmak ve olumlu davranışları artırmak, öğrencinin sorumluluk bilincini, ders çalışma ve iletişim becerilerini geliştirmek amacıyla sınıf kurallarına ihtiyaç duyulduğunu belirtmişlerdir (Akt., Günay, 2005).

Yukarıdaki çalışmaya benzer bir çalışma da Aktaş (2010) tarafından yapılmıştır. Çalışmada İstanbul'da ilköğretim 1. kademedeki görevli 355 sınıf öğretmenine uygulanan anketle öğretmenlerin kuralların uygulanması ve değerlendirilmesine ilişkin görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda, sınıf kurallarının uygulanması ile ilgili öğretmenlerin çoğunluğunun kuralları öğrencilerle birlikte belirlediği, en çok öğrencilerin kurallara uygun davranmasına dikkat ettiği ve kuralların günlük yaşamla bağlantılı olmasına dikkat edilmesi gerekliliğini belirttiği görülmüştür. Kuralların uygulanmasıyla ilgili olarak da öğretmenlerin çoğunluğunun kuralların öğrenci gelişim düzeylerine uygun olması gerektiğini ve kuralların amaçlarının açıklanmasının kuralların benimsenmesinde etkili olduğunu belirttiği yönünde bulgular elde edilmiştir. Ayrıca kuralların uygulanmasında sınıf özelliklerinin dikkate alınması gerektiği ve öğretmenlerin sık sık kurallardan söz etmesinin öğrencileri olumsuz etkilediği konusunda bütün öğretmenlerin olumlu görüş belirttiği görülmüştür.

Alter ve Haydon (2017) tarafından yapılan çalışmada, etkili sınıf kuralları uygulamaları gözden geçirilerek, bu konuda yapılan deneysel araştırmalarla ders kitabı ve makalelerdeki bilgiler karşılaştırılmıştır. Yapılan araştırma sonuçlarında, etkili sınıf kurallarının en önemli iki özelliğinin, kuralları öğrencilere öğretmek ve kuralları olumlu ve olumsuz sonuçlara bağlamak olduğunu göstermiştir. Sınıf kurallarıyla ilgili deneysel ve nitel araştırmalar için literatüre bakılmış, sınıf kurallarının özellikleriyle ilgili karşılaştırmalı analizler yapılmıştır. Araştırma sonuçları arasında, öğretmenlerin sınıflarına en uygun sayıda kural kullanmaları, bunu yaparken de hatırlanmasının kolay olması için az sayıda kural olmasına dikkat edilmesi gerektiği, istenmeyen davranışlardan ziyade istenen davranışlara yönelik olumlu cümlelerle kural yapılması ve öğrencilerin kuralların oluşturulmasına katılımının sağlanması gerektiği yer almaktadır. Yapılan bu araştırma kural yapımıyla ilgili yapılmış olan araştırma sonuçlarını ve literatürdeki bilgileri derlemesi açısından önemlidir.

Güleç, Sezer ve Karaman (2009) ise sınıf ve okul kurallarının belirlenmesi ve uygulanmasına yönelik sınıf ve branş öğretmen adaylarının görüşlerini belirlemek amacıyla 61 sınıf ve 61 branş öğretmeniyle yaptıkları araştırmada sınıf ve okul kurallarıyla ilgili bulgulara ulaşmışlardır. Sınıf ve branş öğretmen adayları, büyük çoğunlukla sınıf kurallarının öğrencilerle birlikte belirlenmesi gerektiğini ve tüm sınıf öğrencilerinin sınıf kurallarını bilmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Kural oluştururken olumlu kural cümleleri kurmayı tercih edeceklerini belirten sınıf ve branş öğretmen adaylarının oranı da %65'in üzerindedir. Araştırmada, branş öğretmen adayları, sınıf kurallarının zümre öğretmenleri tarafından belirlenmesi gerektiğini sınıf öğretmen adaylarına oranla daha çok belirtmişlerdir. Her iki gruptaki öğretmen adayları da kuralları öğrencilere hem sözlü hem de yazılı olarak anlatacaklarını belirtmişlerdir. Ayrıca yapılan kuralların velilere gönderilmesini branş öğretmen adayları, sınıf öğretmen adaylarına oranla daha fazla belirtmişlerdir. Son olarak araştırma sonuçları, her iki gruptaki öğretmen adaylarının kural oluşturmaya yönelik bilinçli olduklarını göstermektedir.

Thornberg (2008b)'in bu defa öğrencilerin okul kuralları hakkında akıl yürütmeleri ve anlamlandırmaları üzerine yaptığı araştırmada, daha önceki araştırmada belirlediği kategori sistemine göre geliştirilen okul kurallarına dayalı olarak öğrencilerin okul kurallarını nasıl düşündüklerini ve kurallara nasıl değer verdiklerini belirlemeye çalışmıştır. Analiz sırasında ilişkisel kurallar, yapılandırma kuralları, koruyucu kurallar, kişisel kurallar ve görgü kuralları olmak üzere beş okul kuralları kategorisi oluşturulmuştur: Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; öğrencilerin kurallar hakkındaki düşüncelerinin kural kategorilerine göre değiştiği, bir kuralın arkasındaki gerekçenin öğrencilerin kuralı kabul etmelerinde önemli olduğu, öğrencilerin ilişkisel kuralları okul kuralları arasında en önemli kural olarak gördükleri, öğrencilerin okul kurallarını büyük oranda kabullenerek öğrendiğini ve kurallara güven duyduğunu gösteren diğer çalışmaları desteklediği görülmüştür. Türkiye'de bu araştırmaya benzer bir araştırmaya rastlanılmamış olması, araştırmanın bulgularını önemli kılmaktadır. Ayrıca araştırma sonuçları, öğrencilerin kuralların arkasındaki gerekçeyi bilmelerinin önemini ve öğrencilerle kural oluştururken kuralın arkasında yatan gerekçenin mutlaka öğrencilere söylenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Köktaş (2009) ise diğer çalışmalardan farklı olarak araştırmasını ilköğretim ikinci kademe gerçekleştirmiştir. İkinci kademe öğrencilerinin sınıf kurallarını benimseme düzeyini araştırmak amacıyla çalışmasını İstanbul'da 356 ikinci kademe öğrencisi üzerinde gerçekleştirmiştir. Öğrencilerin kuralları benimseme düzeyi yaş, cinsiyet, sınıf vb. farklı değişkenler açısından ölçülerek bulgulara ulaşılmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda, sınıf

kurallarının eğitim-öğretim yılı başında belirlenmesi gerektiği, öğrenci velilerinin de kural belirlemede katılım göstermesi, kuralların sık sık hatırlatılmaması, kuralların gözlenebilir davranışlara yönelik olması, kuralların yazılı olarak sınıfa asılması, okul ve sınıf kurallarının birbiriyle örtüşmesi, kuralların sayısının az olması, kuralların öğrenciler tarafından tartışılarak belirlenmesi, kuralların gerektiğinde değiştirilebilmesi, kuralların amacının öğrencilere iyice açıklanması ve kuralların olumlu cümlelerle ifade edilmesi gerektiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

“İlköğretim 2. ve 3. sınıf öğrencilerine sınıf ve okul kurallarının hayat bilgisi dersi programı çerçevesinde drama tekniğiyle öğretiminin kalıcılığa etkisi” adlı araştırmayı yapan Onur (2008) ise okul ve sınıf kurallarıyla ilgili daha önceki araştırmalardan farklı olarak kuralların drama tekniğiyle öğretiminin öğrenmede kalıcılığa etkisini tespit etmeyi amaçlamıştır. Hayat bilgisi programında yer alan kazanımlara uygun olarak okul ve sınıf kuralları gözlem formu kullanılarak veriler elde edilmiştir. Toplanan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular; drama tekniğinin geleneksel yöntemlere göre öğrenci davranışlarının ve öğretimin kalıcılığını artırdığı görülmüştür. Bu araştırma da benzer araştırmalarda olduğu gibi geleneksel öğretim yöntemleri yerine öğrencilerin aktif olduğu öğrenci merkezli öğretim yöntemlerinin etkililiğini ortaya koymaktadır.

Araştırmalarda sınıfta demokrasi konusu çok ilgi görmüş ve bu konuda birçok araştırma yapılmıştır. Yapılan araştırmalar, sınıf kurallarının oluşturulma sürecine öğrenci katılım düzeylerini tespit etmek ve öğretmenin öğrenciye karşı tutumları etrafında yoğunlaşmaktadır (Akın & Özdemir, 2009). Bu bağlamda yurt içinde yapılan araştırmalara bakıldığında genellikle kuralların yapılma süreci, uygulama süreci ve bu konu hakkında öğretmen ve öğrenci görüşlerini belirlemeyi amaçlayan çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Ayrıca, yapılan araştırma sonuçları genelde benzer bulgulara ulaşıldığını göstermektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

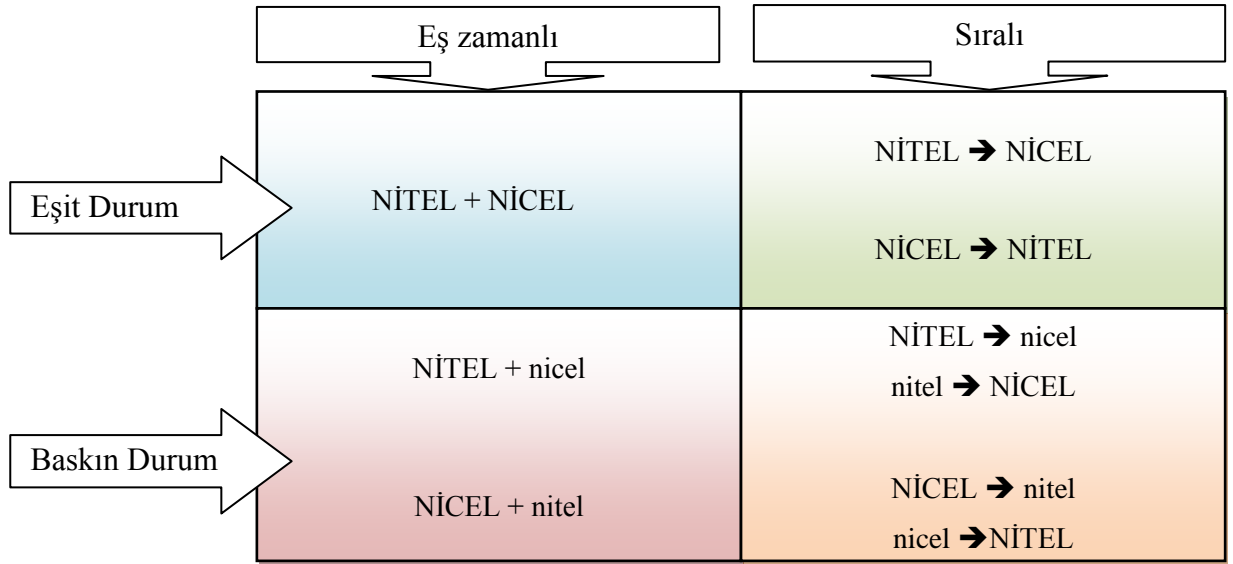
Yöntem

Bu bölümde araştırmada temel alınan araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları ve bu araçların geçerlik ve güvenilirliği, uygulama süreci, veri analizi, araştırmacının rolü, çalışmanın geçerlik ve güvenilirliği için alınan önemlere ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

Araştırma Modeli

Bu araştırmada nicel ve nitel verilerin birlikte kullanıldığı karma araştırma yöntemi kullanılmıştır. Karma araştırma yöntemi, elde edilen hem nicel hem de nitel verileri tek bir çalışmada toplama, analiz etme ve karıştırma yöntemidir. Karma araştırma yönteminin temel özelliği, hem nicel hem de nitel verilerin birleştirilmesi sonucu, araştırma probleminin ve sorularının her iki yöntemden daha iyi anlaşılmasını sağlamasıdır (Creswell, 2012). Karma araştırma yöntemi Chen'e göre ise "daha eksiksiz bir tabloyu yakalamak ve bir olguyu daha derinden anlamak için, nicel ve nitel yöntemlerin sistematik bir bütünleşmesidir" (Akt., Johnson, Onwuegbuzie, & Turner, 2007, s. 19).

Creswell (2012), eğitim araştırmalarında yaygın olarak kullanılan temel karma araştırma desenlerini; paralel (paralel), açıklayıcı (explanatory), keşfedici (exploratory) ve gömülü (embedded) desen olmak üzere dört başlık altında toplamıştır. Bu araştırmada da karma araştırma desenlerinden gömülü desen kullanılmıştır. Gömülü desende, hem nicel hem de nitel veriler toplanır ve iki veri seti ayrı ayrı analiz edilerek araştırma soruları cevaplanır. Bu desenin en önemli gücü, hem nicel hem de nitel verilerin üstün yönlerini birleştirmesidir. Gömülü desenin amacı aynı anda veya sırayla nicel ve nitel veri toplamaktır ancak bir veri biçiminin diğer veri biçimine destekleyici bir rol oynaması sağlanmaktadır. Destekleyici veriler nicel veya nitel olabilir ancak literatürdeki çoğu örnek nicel verileri, nitel verilerin desteklediği yönündedir (Creswell, 2012). Tasarım olarak nicel ağırlıklı olan bu araştırmada nicel verileri desteklemek için nitel veriler toplanmıştır (NİCEL → nitel). Daha iyi anlaşılması için karma araştırma yöntemi tasarımları Şekil 2'de gösterilmiştir. Büyük harfler yüksek önceliği veya ağırlığı, küçük harfler ise düşük önceliği ve ağırlığı göstermektedir (Johnson & Onwuegbuzie, 2004).

Şekil 2. Karma araştırma yöntemi tasarımları (Johnson & Onwuegbuzie, 2004, s. 22).

Sosyal bilgiler dersinde kural oluşturma stratejisinin öğrencilerin akademik başarılarına etkisinin incelendiği araştırmanın nicel boyutunda, ön test-son test eşleştirilmiş kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır. Bu desende, gruplar kurumlarda, doğada nasıl oluşmuşsa öyle alınır, herhangi bir seçme veya şans yoluyla atama yapılmaz. İlk önce her iki gruba ön test aynı anda verilir. Daha sonra deney grubunda deneysel uygulama yapılır, kontrol grubunda ise deneysel uygulama yapılmaz. Son olarak her iki gruba aynı anda, aynı test son test olarak verilir ve iki grubun ön test-son test farkları belirlenir (Sönmez & Alacapınar, 2011). Bu bağlamda, yapılan bu araştırmada da belirtildiği gibi Kontrol Grubu (KG) ve Deney Grubu (DG) belirlenmiş ve testler uygulanmıştır.

Araştırmanın nitel boyutunda ise ilk olarak sosyal bilgiler dersinde kural oluşturma stratejisi hakkında öğrenci görüşlerini tespit etmek amacıyla açık uçlu sorulardan oluşan anket uygulanmıştır. İkinci olarak da kural oluşturma stratejisinin etkililiği hakkında deney grubunda derse giren öğretmenlerin görüşlerini almak için yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Dolayısıyla araştırmanın nitel boyutunda yapılan bu çalışmalarla nicel verileri desteklemek ve araştırmaya derinlik kazandırmak amaçlanmıştır. İslamoğlu (2009)'nun da belirttiği üzere “pek çok nicel araştırmalar, salt ölçülebilir bilgilere dayalı olarak yapıldığından hem derinlikten hem de ayrıntılı yorum yapmaktan yoksun kalmaktadır. Bu nedenle, nicel araştırmaların nitel araştırmalarla desteklenebilmesi araştırmaya derinlik kazandırabilir” (s. 191).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2014-2015 eğitim ve öğretim yılında, Erzurum ili Aşkale ilçesinde bir ortaokulun 5. sınıfında öğrenim görmekte olan toplam 38 (DG=19,

KG=19) öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada tasarlanan ön test-son test eşleştirilmiş kontrol gruplu desende, yansız atama kullanılmaz. Hazır gruplardan ikisi belli değişkenler üzerinden eşleştirilmeye çalışılır ve bu gruplar işlem gruplarına seçkisiz olarak atanırlar (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, & Demirel (2018). Bu doğrultuda araştırmacı, okulda mevcut olan hazır iki grup (şube) üzerinde çalışmayı yürütmüştür. Grupların belirlenmesinde öncelikle okulda bulunan üç şubenin, sınıf mevcudu, bir önceki yılın öğrenci başarı ortalamaları, yaş ve cinsiyet gibi değişkenler açısından benzerlikleri dikkate alınarak iki şube belirlenmiştir. Daha sonra belirlenen iki grubun ön test puanlarını karşılaştırmak için Akademik Başarı Testi (ABT) uygulanmış ve yapılan bağımsız gruplar t testi analiz sonuçlarına göre aralarında istatistiksel olarak da anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür ($t = -.414$, $p = .68$, ($p > .05$). Böylece aynı okulda bulunan ve benzer özellikler taşıyan 5/A ve 5/B şubelerinden 5/A şubesi Kontrol Grubu ($n=19$), uygulamanın yapılacağı 5/B şubesi ise Deney Grubu ($n=19$) olarak belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Yapılan bir bilimsel araştırmanın verilerinin uygun ve doğru araçlarla toplanmış olması ve bu araçların doğru kullanılmış olması, araştırma sonuçlarının var olan gerçeği yansıtmasını sağlar. Kısaca, veri toplama araçları geçerli ve topladıkları veriler ile yaptıkları ölçümler açısından güvenilir olmalıdır (Can, 2013). Bu doğrultuda araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının geçerli ve güvenilir olmasına dikkat edilmiş olup karma yöntem uygun olarak nicel ve nitel verilerin toplanması için farklı veri toplama araçları bir arada kullanılmıştır. Araştırmanın nicel boyutunda sosyal bilgiler dersinde kural oluşturma stratejisinin öğrencilerin akademik başarılarına etkisini belirlemek amacıyla “Bir Ülke, Bir Bayrak” ünitesinde yer alan kazanımlar doğrultusunda veri toplama aracı olarak Akademik Başarı Testi (Ek-1) ön test ve son test olarak kullanılmıştır.

Araştırmanın nitel boyutunda ise sosyal bilgiler dersinde kural oluşturma stratejisinin etkililiği hakkında öğrencilerin görüşlerini almak amacıyla veri toplama aracı olarak 3 açık uçlu sorudan oluşan Anket Formu (Ek-2) uygulanmıştır. Ayrıca kural oluşturma stratejisinin etkililiği hakkında DG’de derse giren öğretmenlerin görüşlerini almak için 4 sorudan oluşan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu (Ek-3) kullanılmıştır.

Akademik başarı testi.

Sosyal bilgiler dersinde kural oluşturma stratejisinin öğrencilerin akademik başarılarına etkisini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından “Bir Ülke, Bir Bayrak” ünitesi ABT hazırlanmıştır. ABT hazırlanırken kapsam geçerliği için öncelikle 5. sınıf sosyal bilgiler

dersi öğretim programındaki “Bir Ülke, Bir Bayrak” ünite kazanımları ile 5. sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabında (Özensoy, 2014) yer alan konular incelenmiş ve Bloom’un bilişsel öğrenme alanı taksonomisine göre belirtke tablosu oluşturulmuştur. Belirtke tablosu doğrultusunda 5. sınıf sosyal bilgiler dersine ait birçok kaynaktan ilgili üniteye dair sorular incelenmiş ve çoktan seçmeli 15 sorudan oluşan taslak ABT hazırlanmıştır. Hazırlanan ABT’de birinci kazanımla ilgili soru sayısının fazla olması, kazanımın araştırma konusuna daha çok vurgu yapması nedeniyledir. Uygulama, sentez ve değerlendirme bilişsel alanlarında soru bulunmamasının nedeni ise ünite kazanımlarına yönelik bu alanlarda soru hazırlamanın çoktan seçmeli soru formatına uygun olmamasıdır. Alanda uzman 2 öğretim üyesi, meslekte deneyimli 2 sosyal bilgiler öğretmeni ve 1 Türkçe öğretmenin görüşleri doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılmış olup teste son şekli verilmiştir. ABT’de yer alan soruların konu-kazanımlara ve Bloom taksonomisine göre dağılımı Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Akademik Başarı Testinde Yer Alan Soruların Kazanımlara ve Bloom Taksonomisine Göre Dağılımını Gösteren Belirtke Tablosu

Bir Ülke, Bir Bayrak Ünitesi Konu ve Kazanımlar	Bilişsel Alan Öğrenme Basamakları						Toplam Soru
	Bilgi	Kavrama	Uygulama	Analiz	Sentez	Değerlendirme	
Kurallar ve Yasalar							
1. Toplumsal yaşamı düzenleyen yasaların varlığını ve önemini fark eder.	1, 2, 6	5, 7	-	4	-	-	6
İlimizin Yönetimi							
2. Yaşadığı yerdeki merkeze bağlı yönetim birimleri ile bu birimlerin temel görevlerini ilişkilendirir.	12	-	-	13	-	-	2
Merkezi Yönetim Birimleri							
3. Merkezî yönetim birimlerini tanıyarak bu birimleri temel görevleriyle ilişkilendirir.	3	10	-	11	-	-	3
Demokratik Yönetim							
4. Demokratik yönetim birimlerindeki yetki ile ulusal egemenlik arasındaki ilişkiyi açıklar.	-	8, 9	-	-	-	-	2
Bağımsızlığımızın Sembolleri							
5. Ulusal Egemenlik ve bağımsızlık sembollerine değer verir.	14	-	-	15	-	-	2
Toplam Soru	6	5	-	4	-	-	15

Başarı testinde kapsam geçerliği aranan bir özelliktir. Kapsam geçerliği, ölçülmek istenilen niteliğin tüm gözlenen ve ölçülebilen özelliklerinin ölçme aracında olmasıdır (Sönmez & Alacapınar, 2011). Bu bağlamda ABT, belirtke tablosu doğrultusunda hazırlanarak uzman görüşü alınmış ve yapılan incelemeler sonucunda testte yer alan maddelerin ilgili ünite kazanımlarını karşıladığı tespit edilmiştir.

Hazırlanan taslak ABT'nin pilot uygulaması 2014-2015 ders yılının ikinci döneminde, araştırmanın çalışma grubunun bulunduğu okulda 6. sınıfta öğrenimlerine devam eden 45 öğrenciye uygulanmıştır. Testin puanlaması, doğru cevaplanan her madde için 1, yanlış ve boş bırakılan maddeler için ise 0 puan olacak şekilde yapılmıştır. Yapılan madde analizi sonucunda, madde güçlük indeksi ve madde ayırt edicilik indeksi yönünden maddelerin uygun olduğu; çıkarılması veya değiştirilmesi gereken madde bulunmadığı görülmüştür. Çünkü madde güçlük indeksinin 0'a yakın olması maddenin zor, 1'e yakın olması kolay ve 0,50 olması orta güçlükte olduğu anlamına gelir (Atılğan, 2007). Madde ayırt edicilik indeks değeri 0.40 ve üzeri ise bu, maddenin çok iyi olduğu anlamına gelmektedir (Atılğan, 2007; Tekin, 2009; Büyüköztürk *vd.*, 2018). Yapılan madde analiziyle ilgili değerler Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. *Akademik Başarı Testi Madde Analizi*

Madde No	Madde Güçlük İndeksi	Madde Ayırt Edicilik İndeksi	Madde Varyans	Madde Standart Sapma
1	.75	.50	.18	.43
2	.75	.50	.18	.43
3	.62	.75	.23	.48
4	.75	.50	.18	.43
5	.75	.50	.18	.43
6	.75	.50	.18	.43
7	.75	.50	.18	.43
8	.75	.50	.18	.43
9	.75	.50	.18	.43
10	.62	.75	.23	.48
11	.75	.50	.18	.43
12	.50	1.0	.25	.50
13	.62	.75	.23	.48
14	.50	1.0	.25	.50
15	.50	1.0	.25	.50
Ortalama	.67	.65	.20	.45

Test maddelerinin örneklediği davranışların ve ölçmüş olduğu özelliklerin benzer olması bu tür güvenilirliği yükseltmektedir. Bu bağlamda Kuder-Richardson 20 (KR-20), elde

edilen test puanları arasındaki iç tutarlılığı incelemek amacıyla kullanılan bir formüldür (Büyüköztürk, 2007). KR-20 formülü, bir test maddesine verilen doğru cevaplara 1 puan ve yanlış cevaplara 0 puan verildiğinde kullanılır (Büyüköztürk vd., 2018). Bu şekilde puanlamanın yapıldığı 15 soruluk ABT'den, elde edilen puanların güvenilirliğini belirlemek için madde analizlerine bağlı olarak KR-20 formülü kullanılmıştır. KR-20 ile hesaplanan güvenilirlik katsayısı 0.84 olarak bulunmuş ve bu doğrultuda "Bir Ülke, Bir Bayrak" ünitesi ABT ile gerçekleştirilecek ölçümlerin güvenilir olduğu sonucuna varılmaktadır. Çünkü güvenilirlik katsayısı 0 ile +1 arası bir değer alır ve bu katsayı 1'e ne kadar yaklaşırsa güvenilirliğin o oranda arttığı anlamına gelir (Can, 2013). Ayrıca hesaplanan güvenilirlik katsayısının .70 ve daha üstünde olması test puanlarının güvenilirliği için yeterli kabul edilmektedir (Büyüköztürk, 2007).

Anket formu.

Beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde kural oluşturma stratejisinin etkililiği hakkında öğrenci görüşlerini tespit etmek amacıyla araştırmacı tarafından 3 açık uçlu sorudan oluşan anket geliştirilmiş ve veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Açık uçlu sorular, katılımcıların ilgili çalışma alanında duygu, düşünce, inanç, eğilim vb. ortaya çıkarmak amacıyla oluşturulan sorulardır (Ekiz, 2009). Sorulara yanıt verecek birey soruda boş bırakılan alana bir kelime, cümle veya fikrini açıklayarak yazar. Bu sorularla yararlı bilgiler sağlanabilir (Çepni, 2001). Ayrıca, ankette çok veya az soru olabilir (Karasar, 2013).

Anket geliştirme sürecinde ilgili literatür taranarak öncelikle araştırmanın amacı ve sorusu doğrultusunda anket formunda 3 açık uçlu madde olmasına karar verilmiştir. Ardından madde yazımına geçilmiş ve belirlenen açık uçlu üç maddelik taslak anket formu oluşturulmuştur. Kapsam ve görünüş geçerliğinin bir ölçme aracında bulunması, ölçme aracının geçerliğini artırabilir (Sönmez & Alacapınar, 2011). Bu nedenle oluşturulan taslak anket formunun kapsam ve görünüş geçerliğini sağlamak için alanda uzman 1 öğretim üyesine sunularak soru biçimi, sayfa yapısı, yazı biçimi, soru ve cevap alanlarının sıralaması, öğrenci tarafından anlaşılır olması gibi konularda görüş alınmış ve bu doğrultuda anket formunda gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Daha sonra anket formunun pilot uygulaması yapılarak değerlendirilmesi yapılmış ve uygun olduğu görülünce anket formunda herhangi bir değişikliğe gidilmemiştir.

Anderson (1990) ve Aiken (1997)'e göre anket uygulamaları dört farklı biçimde uygulanabilir. Bunlardan biri olan yüz yüze görüşme, cevaplayıcılarla karşılıklı etkileşim içinde anketin uygulanmasına imkân vermesinin yanında, araştırmacının uygulamaya ilişkin kontrolünü de artırmaktadır. Yüz yüze görüşme, bireysel ya da grup olarak yapılabilir.

Öğrencilere sınıfta uygulanan anketler grup uygulamasına bir örnektir (Akt., Büyüköztürk, 2005). Bu araştırmada da anket, yüz yüze görüşme, grup uygulaması biçiminde sınıfta gerçekleştirilmiştir. Açık uçlu sorulardan oluşan anket formu, deney grubundaki öğrencilere, kural oluşturma stratejisi uygulamasının sona ermesinden hemen sonraki hafta, araştırmacı tarafından verilmiş ve öğrencilerin soruları yanıtlamaları sağlanmıştır. Öğrencilere anket formu verilmeden önce, verecekleri bilgilerin ne kadar önemli olduğu, katılımcıların kimliğinin saklı tutulacağı söylenmiş ve sorularla ilgili açıklamalar yapılarak gönüllülük esasına göre katılımcı sayısı belirlenmiştir. Bu doğrultuda iki öğrencinin okula gelmemiş olması ve iki öğrencinin de katılım göstermek istememesinden dolayı anket formu 15 katılımcı öğrenci tarafından cevaplanmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme formu.

Veri toplama aracı olan görüşme tekniği, insanların neyi ve neden düşündüklerini, duygu ve tutumlarının neler olduğunu ve davranışlarını yönlendiren etkenleri meydana çıkarmayı sağlar (Ekiz, 2009). Görüşme araştırmalarda üç türde karşımıza çıkmaktadır. Bunlar arasında, genellikle nitel araştırmalarda kullanılabilen, yarı-yapılandırılmış görüşme tekniğinde, araştırmacı tarafından önceden hazırlanan görüşme soruları vardır ancak görüşme sırasında araştırılan kişilere kısmi esneklik sağlanarak soruların tartışılmasına ve yeniden düzenlenmesine imkân tanınır (Ekiz, 2009; Sönmez & Alacapınar, 2011). Dolayısıyla bu görüşme türünde, sosyal bilgiler dersinde kural oluşturma stratejisinin etkililiği hakkında deney grubunda derse giren öğretmenlerin görüşlerini almak amacıyla araştırmacı tarafından yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme formu geliştirilirken öncelikle ilgili literatür incelenerek araştırmanın amacı ve sorusu kapsamında 4 soruluk taslak form belirlenmiştir. Kapsam ve görünüş geçerliğini sağlamak amacıyla alanda uzman 1 akademisyenin görüşü alınmıştır. Uzman görüşü doğrultusunda sadece soruların sıralamasında bir düzeltme yapılarak yarı yapılandırılmış görüşme formu son şeklini almıştır. Araştırma doğrultusunda kural oluşturma stratejisinin uygulamasının bitmesinden bir hafta sonra, deney grubunda derse giren 6 öğretmen gönüllü olarak araştırmaya katılımcı olmak istemiş ve katılımcılarla yarı yapılandırılmış görüşmeler ayrı ayrı toplam üç günde, derslerin bitiminde, öğretmenler odasında gerçekleştirilerek kural oluşturma stratejisinin etkililiği hakkında veriler elde edilmiştir. Görüşmeler araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara ses kayıt cihazının kullanılacağı söylenmiş ama katılımcılar bunu kabul etmeyince görüşmeler araştırmacı tarafından not alınarak gerçekleştirilmiştir.

Uygulama Süreci

Araştırma 2014-2015 eğitim ve öğretim yılının 2. döneminde Erzurum ili Aşkale ilçesinde yer alan, aynı zamanda araştırmacının da görev yaptığı bir ortaokulun 5. sınıfında yürütülmüştür. Araştırmaya başlamadan önce Erzurum İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli araştırma izinleri alınmıştır (Ek-4). Ayrıca okul müdürlüğü ve öğrenciler uygulama süreci hakkında bilgilendirilerek uygulamanın sağlıklı yürütülmesi sağlanmıştır.

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan kontrol grubu 5/A sınıfı (n=19) ve deney grubu olan 5/B sınıfı (n=19) öğrencilerine, sosyal bilgiler “Bir Ülke, Bir Bayrak” ünitesi konu ve kazanımları doğrultusunda, 5 hafta boyunca dersler işlenmiş ve uygulama süreci sona ermiştir. Dolayısıyla ünite için ayrılan toplam ders saati süresine uyulmuştur. “Bir Ülke, Bir Bayrak” ünitesinde yer alan konu ve kazanımların, o dönem verilen sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabındaki (Özensoy, 2014) işleniş sırası ve ayrılan ders saatleri Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5. *Bir Ülke, Bir Bayrak Ünitesinde Yer Alan Kazanımlar ve Ayrılan Süreler*

5. Ünite: BİR ÜLKE, BİR BAYRAK			
Sıra	Konu ve Kazanımlar	Ayrılan Süre	Hafta
1	Kurallar ve Yasalar 1. Toplumsal yaşamı düzenleyen yasaların varlığını ve önemini fark eder.	3 ders saati	1. Hafta
2	Demokratik Yönetim 4. Demokratik yönetim birimlerindeki yetki ile ulusal egemenlik arasındaki ilişkiyi açıklar.	3 ders saati	2. Hafta
3	Merkezi Yönetim Birimleri 3. Merkezî yönetim birimlerini tanıyarak bu birimleri temel görevleriyle ilişkilendirir.	3 ders saati	3. Hafta
4	İlimizin Yönetimi 2. Yaşadığı yerdeki merkeze bağlı yönetim birimleri ile bu birimlerin temel görevlerini ilişkilendirir.	3 ders saati	4. Hafta
5	Bağımsızlığımızın Sembolleri 5. Ulusal Egemenlik ve bağımsızlık sembollerine değer verir.	3 ders saati	5. Hafta
Toplam		15	5

Uygulamanın sağlıklı yürütülmesi için araştırmacı tarafından Tablo 5’te yer alan konu ve kazanımların işleniş sırası ve belirtilen süreler dikkate alınarak “Kural Oluşturma Stratejisi Uygulama Planı” (Ek-5) hazırlanmıştır.

Yapılan planlamaya uygun olarak, uygulamadan bir önceki hafta KG ve DG öğrencilerine ön test olarak ABT uygulanmış ve sonraki hafta derslerin işlenmesine geçilmiştir. KG’de sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabı doğrultusunda mevcut programdaki konu ve kazanımlara göre dersler işlenmiş; DG’de ise mevcut programda yer alan konu ve kazanımlar kural oluşturma stratejisi doğrultusunda işlenmiştir.

Deney grubunda kural oluşturma stratejisinin uygulama süreci.

Kural oluşturma stratejisi doğrultusunda haftalık 3 saat olan sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan “Bir Ülke, Bir Bayrak” ünitesinin konu ve kazanımları DG’de 5 hafta süresince işlenmiştir.

1. Hafta (13-17 Nisan 2015).

Öğrencilere bireysel olarak sınıfta başarılı olabilmeleri için her birinin sınıf arkadaşından ve öğretmenden beklentilerinin neler olduğu ve nasıl bir sınıf ortamı olması gerektiği sorusu yöneltildi. Bu doğrultuda beyin fırtınası yapılarak sınıf tahtasında bir ihtiyaç listesi oluşturulmuş ve öğrenciler iyi bir öğrenme ortamının özelliklerini düşünmeye teşvik edilmiştir. Ders kazanımına da vurgu yapılarak öğrencilerin toplumsal yaşamı düzenleyen yasaların varlığını ve önemini fark etmeleri sağlanmıştır. İlk hafta yapılan etkinlikle ilgili görseller Şekil 3’te gösterilmiştir.

Şekil 3. Beyin fırtınası ile beklenti ve ihtiyaçların belirlenmesi.

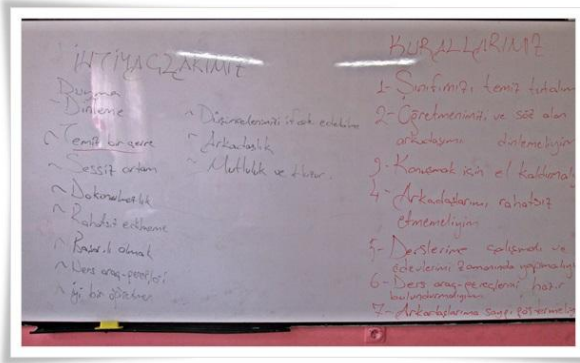
2. Hafta (20-24 Nisan).

Öğrencilerin sıraların fiziksel düzenine, eşyalara, insanlara ve sınıfta ses seviyesinin yüksek olduğu durumlarda nasıl davranılacağına dair düşüncelerini sağlamıştır. Sonra öğrencilerden sınıflarının neye benzediğini, sınıflarında güzel bir günün nasıl olacağını ve geçen hafta belirledikleri ihtiyaç listesine eklemek istediklerini yazarak öykülerini istenmiştir. Öğrencilerin yapılan bu etkinlikle ilgili görseli Şekil 4’te sunulmuştur.

Şekil 4. Öğrenciler tarafından öyküleme yapılması.

Öyküleme ve liste tamamlandığında öğrencilerin şimdiye kadar belirledikleri ihtiyaç listesi tahtaya yazılmış ve listeden birkaç konu öğretmen tarafından seçilerek öğrencilerin farklı istekler karşısında bireylerin haklarının nasıl korunması gerektiği hakkında düşünmeleri sağlanmıştır. Ardından öğrencilerden ihtiyaç listelerini özetlemeleri, kategorize etmeleri ve kurallara dönüştürmeleri istenerek olumlu bir biçimde ifade edilmiş toplam 7 kuralın yer aldığı kurallar listesi oluşturulmuştur. Öğrenciler tarafından oluşturulan bu sınıf kuralları daha sonra bir öğrenci tarafından kâğıda yazılmış ve yazılan sınıf kuralları listesi, öğrencilerin açıkça görebileceği sınıf panosuna asılarak her zaman görülebilmesi sağlanmıştır. Böylece kuralların oluşturulma sürecinde üst düzeyde öğrenci katılımı sağlanarak öğrencilerin bu süreçte etkin olmaları sağlanmıştır. Bu süreçle ilgili görseller Şekil 5 ve Şekil 6’da verilmiştir.

Şekil 5. Belirlenen ihtiyaç listesi doğrultusunda oluşturulan sınıf kuralları.

Dersin geri kalan kısmında, demokratik vatandaşlıkla ve vatandaşların hak ve sorumluluklarıyla bağlantı kurularak öğrencilerden sınıf ile şehri ve ülkeyi mukayese etmeleri istenmiştir. Bireysel haklar ve kamu yararı için demokratik değerlerden bahsedilerek her toplumun her bir bireyi korumakla bütünün iyiliğini korumak arasında bir denge bulması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Sınıfta kuralların belirlenmesinde öğrencilerin söz sahibi olması gibi demokratik yönetimlerde de milletin söz sahibi olduğu belirtilerek milli egemenlik kavramıyla bağlantı kurulmuştur.

Şekil 6. Sınıf kuralları listesinin panoya asılması.

3. Hafta (27 Nisan-1 Mayıs 2015).

Kurallar listesi gözden geçirildi. Kurallar listesinde yer alan her kuralla ilgili öğrencilerin somut örnekler vermeleri için öğrencilere söz hakkı verildi ve kuralların iyice anlaşılması sağlanmıştır. Bundan sonra, öğrenciler kaliteli bir öğrenme ortamına destek sağlayan davranış gösterdiklerinde öğretmen tarafından kurallara gönderme yapılmıştır.

Ders kazanımıyla ilgili olarak merkezi yönetim birimlerinin yasalar doğrultusunda temel görevlerinin belirlendiği ve bu görevleri yerine getirirken anayasa ve yasalara göre hareket ettikleri söylenmiştir. Okul içerisinde de kurallar sayesinde görevlerin yerine getirildiği ve bu kurallara uyulma zorunluluğunun olduğu söylenerek öğrencilerin bu doğrultuda bağlantı kurmaları sağlanmıştır.

4. Hafta (4-8 Mayıs 2015).

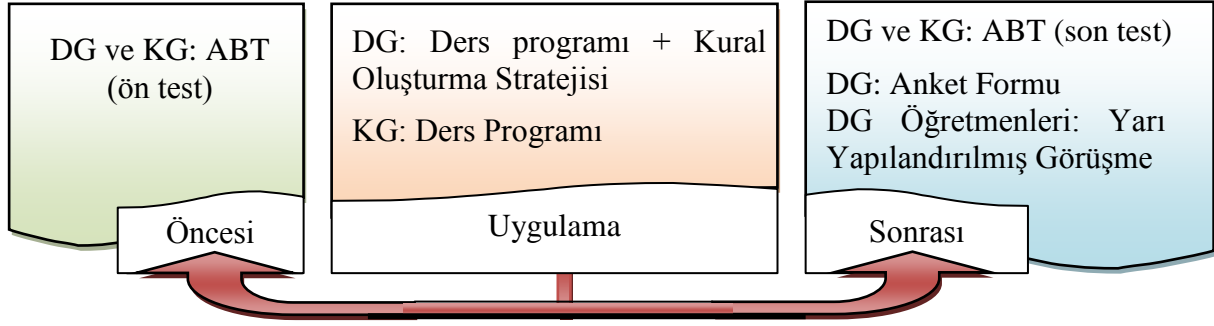
Oluşturulan kural listesinin öğrenciler tarafından tekrar gözden geçirilmesi sağlanmış ve kurallara uygun davranmayan öğrencilerin nazikçe uyarılmaları söylenmiştir. Oluşturulan kuralların uygulanmasında öğrencilerin, öğretmenlerin ve okul idaresinin yeri ile merkeze bağlı yönetim birimleri yetkilileri arasında bağlantı kurulmuştur.

5. Hafta (11-15 Mayıs 2015).

Sınıfta oluşturulan kurallarla toplumun oluşturduğu anayasa arasında bağ kurularak anayasada yer alan sembollere değer verilmesi gerektiği kavratıldı. Böylece 5 hafta boyunca DG öğrencilerine sosyal bilgiler dersi ilgili ünite kapsamında uygulanan kural oluşturma stratejisi sona erdirilmiştir.

Uygulamanın sona ermesiyle birlikte 6. haftada, KG ve DG öğrencilerine “Bir Ülke, Bir Bayrak” ünite kazanımlarını kapsayan ABT son test olarak uygulanmıştır. Yine aynı hafta içerisinde kural oluşturma stratejisinin etkililiği hakkında öğrenci görüşlerini almak amacıyla 15 öğrenciye anket formu uygulanmış; kural oluşturma stratejisinin etkililiği hakkında bu kez

DG’de derse giren 6 öğretmenin görüşlerini almak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın uygulama süreci Şekil 7’de özetlenmiştir.

Şekil 7. Araştırmanın uygulama süreci.

Veri Analizi

Araştırma soruları doğrultusunda kullanılan veri toplama araçları sonucunda elde edilen nicel ve nitel verilerin analizi yapılmış ve değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda araştırmada yapılan veri analiz süreci Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. Araştırma Soruları Doğrultusunda Veri Analiz Süreci

Araştırma Sorusu	Veri Kaynağı	Veri Toplama Aracı	Elde Edilen Veri	Veri Analizi
1. Beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde kural oluşturma stratejisinin öğrencilerin akademik başarılarına etkisi var mıdır?	Öğrenci	Bir Ülke, Bir Bayrak Ünitesi ABT (ön test-son test)	Nicel	Bağımsız Gruplar t-Testi
2. Beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde kural oluşturma stratejisi hakkında öğrenci görüşleri nelerdir?	Öğrenci	Açık Uçlu Sorulardan Oluşan Anket Formu	Nitel	İçerik Analizi
3. Beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde kural oluşturma stratejisinin etkililiği hakkında öğretmen görüşleri nelerdir?	Öğretmen	Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	Nitel	İçerik Analizi

Nicel verilerin analizi.

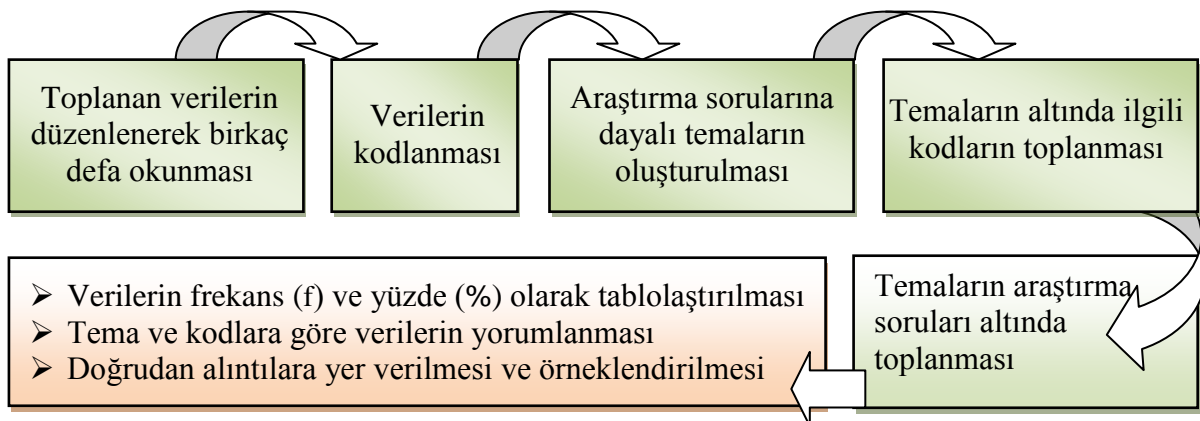
Araştırmada KG ve DG öğrencilerinin ABT’den elde edilen nicel verileri SPSS 20.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan ABT’nin ön test ve son test verilerinin normal dağılımına uygunluğu, araştırmaya katılan öğrencilerin sayısı tüm gruplarda 30’un altında olduğu için Shapiro Wilk Normallik Testi kullanılarak incelenmiştir. Shapiro-Wilk normallik testi, bir örneklem veri grubunun, normal

dağılım sergileyen bir evrenden gelme durumunu test eder ve bu test, gözlem sayısının 30'un altında olduğu durumlarda önerilmektedir (Can, 2013). ABT'nin ön test ve son test verilerinden elde edilen puanların Shapiro Wilk normallik testi sonuçları incelenerek deney ve kontrol gruplarının ön test ve son test verilerinin normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Normallik analizleri sonucunda ABT'nin ön test ve son test puanlarından elde edilen veriler normal dağılım gösterdiği için verilerin analizinde parametrik testlerden bağımsız gruplar t testi kullanılmıştır.

Nitel verilerin analizi.

Araştırmada uygulanan kural oluşturma stratejisinin etkililiği hakkında öğrenci görüşlerini almak amacıyla 3 açık uçlu sorudan oluşan anket formu uygulanmış; aynı amaçla DG'de derse giren 6 öğretmenle yüz yüze görüşmeler yapılmış ve 4 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Bu iki şekilde toplanan nitel verilerin çözümlenmesinde, içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2006)'e göre içerik analizi ile toplanmış olan verileri açıklayabilecek kavram ve ilişkilere ulaşmak amaçlanır. Bu bağlamda, veriler tanımlamaya ve verilerin içinde saklı gerçekler ortaya çıkarılmaya çalışılır. Birbirine benzeyen veriler belirli kavram ve temalar çerçevesinde bir araya getirilip anlaşılır biçimde düzenlenerek yorumlanır.

İçerik analizinde kod ve temaların güvenilirliğini sağlamak amacıyla araştırmacı tarafından toplanıp içerik analizi yapılan verilerin 1 uzman tarafından incelenmesi sağlanarak kod ve temalara son şekli verilmiştir. Öğrencilerin ve öğretmenlerin sorulara birden fazla görüş belirtmesi nedeniyle frekans ve yüzdelerin hesaplanmasında öğrenci sayısı yerine belirtilen görüş sayısı dikkate alınmıştır. Ayrıca öğrenciler için (Ö1...), öğretmenler için ise (K1...) şeklinde kodlar kullanılmıştır. Araştırmada içerik analizi yönteminin kullanımıyla ilgili yapılanlar Şekil 8'de gösterilmiştir.

Şekil 8. Araştırmada içerik analizinde uygulanan işlem basamakları.

Araştırmacı Rolü

Araştırmanın bütün safhasında araştırmacı aktif rol olarak araştırmanın sağlıklı yürütülmesini sağlamıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarından ABT, Anket Formu ve Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu araştırmacı tarafından oluşturularak pilot uygulamaları yapılmış ve uzman görüşleri doğrultusunda geliştirilmiştir. DG ve KG'de dersler araştırmacı tarafından işlenmiş ve uygulamalar yine araştırmacı tarafından yapılmıştır. Ayrıca araştırmacı tarafından araştırmanın daha iyi anlaşılması için araştırmada yer alan şekillerin tasarımı ve çizimi yapılmış ve araştırma verileri tabloladıştırılmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmanın ilgili bölümlerinde, yapılan geçerlik ve güvenirlik tedbirlerine yer verilmiş olup burada da araştırmanın bütününe yönelik yapılmış olan bazı geçerlik ve güvenirlik tedbirlerinden bahsetmek gerekli görülmüştür. Araştırmada hem nicel hem de nitel verilerin olduğu karma yöntem kullanılmasından dolayı geçerlik ve güvenirlik tedbirleri de buna göre yapılmıştır. Bu bağlamda Yıldırım ve Şimşek (2006)'in Erlandson, Harris, Skipper ve Allen'den uyarladıkları nicel-nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlik konusunda yöntemlerin verildiği tablo ve verilen bilgiler çerçevesinde bu araştırmanın geçerlik ve güvenirliğiyle ilgili çalışmalar aşağıda sunulmuştur.

Geçerlik çalışmaları.

İç geçerlik (inandırıcılık) için yapılanlar: Araştırmacı tarafından araştırmanın veri kaynağı olan DG öğrencileriyle çalışmanın yapıldığı ortamda uzun süreli etkileşim içinde olunmuş, veri toplamak için çeşitli veri toplama yöntemi kullanılmış, araştırma yöntemleri ve veri toplama araçlarının geliştirilmesi konusunda uzman kişilerden görüş ve destek alınmıştır.

Dış geçerlik (genelleme-aktarılabirlik) için yapılanlar: Araştırmanın aşamaları ve araştırma sonuçlarının dayandığı veriler ayrıntılı biçimde betimlenerek detaylı bilgi verilmiş, amaçlı örneklemeyle çalışma grubunun araştırmanın amacına en uygun özelliklere sahip olması göz önünde bulundurulmuştur.

Güvenirlik çalışmaları.

İç güvenirlik (tutarlık) için yapılanlar: Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının pilot uygulamaları yapılmış ve ABT'nin KR-20 güvenirlik hesaplaması yapılmıştır.

Dış güvenirlik (tekrar edilebilirlik-teyit edilebilirlik) için yapılanlar: Araştırmacının topladığı tüm veriler, ulaşılan sonuçlarla teyit edilebilmesi için saklanmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın soruları doğrultusunda toplanan verilerin analizleri sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bulguların verilmesinde araştırma sorularının sırası takip edilmiş ve her bir soruya dayalı elde edilen bulgular ayrı bir başlık altında sunulmuştur.

Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kural Oluşturma Stratejisinin Öğrencilerin Akademik Başarılarına Etkisine İlişkin Bulgular

Araştırmanın ilk sorusu olan 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde kural oluşturma stratejisinin öğrencilerin akademik başarılarına etkisini belirlemek amacıyla Bir Ülke, Bir Bayrak ünite kazanımları doğrultusunda hazırlanan ABT, KG ve DG öğrencilerine ön test ve son test olarak uygulanmıştır. Bu nedenle öncelikle ABT'ye yönelik Shapiro Wilk normallik testi sonuçlarına ve tanımlayıcı istatistiklere yer verilmiş, ardından öğrencilerin akademik başarılarındaki farklılaşmayı tespit etmek için bağımsız gruplar t testi analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

ABT'nin ön test verilerinden elde edilen bulgular.

ABT'nin ön test verilerinin normal dağılımına uygunluğu araştırmaya katılan öğrencilerin sayısı tüm gruplarda 30'un altında olduğu için Shapiro Wilk normallik testi kullanılarak incelenmiş ve Shapiro Wilk normallik testi sonuçları Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. *ABT'nin Ön Test Olarak Uygulanmasından Elde Edilen Verilerin Shapiro Wilk Normallik Testi Sonuçları*

Gruplar	İstatistik	Sd	p
Deney	.953	19	.44
Kontrol	.918	19	.10

Tablo 7'deki ABT'nin ön test olarak uygulanmasından elde edilen verilerin Shapiro Wilk normallik testi sonuçları incelendiğinde deney ve kontrol gruplarının ön test verilerinin (DG (p=.44; p>.05), KG (p=.10; p>.05) normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir.

DG ve KG'ye ön test olarak uygulanan ABT'den elde edilen veriler normal dağılım gösterdiği için verilerin analizinde parametrik testlerden bağımsız gruplar t testi kullanılmıştır.

DG ve KG'ye ön test olarak uygulanan ABT'den elde edilen verilerin tanımlayıcı istatistikleri Tablo 8'de, bağımsız gruplar t testi ise Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 8. *ABT'nin Ön Test Olarak Uygulanmasından Elde Edilen Verilerin Tanımlayıcı İstatistikleri*

Gruplar	n	\bar{X}	Ss
Deney	19	17.47	1.646
Kontrol	19	18.32	1.197

Tablo 8'deki ABT'nin ön test olarak uygulanması sonucu elde edilen verilerin tanımlayıcı istatistikleri incelendiğinde grupların ortalama puanlarının [DG ($\bar{X} = 17.47$); KG ($\bar{X} = 18.32$)] birbirine yakın olduğu görülmektedir. Bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için bağımsız gruplar t testi analizi yapılmış, analiz sonucu elde edilen bulgular Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9. *ABT'nin Ön Test Olarak Uygulanmasından Elde Edilen Verilerin Bağımsız Gruplar t Testi Analiz Sonuçları*

Gruplar	n	\bar{X}	Ss	t	p
Deney	19	17.47	1.646	-.414	.68
Kontrol	19	18.32	1.197		

Tablo 9 incelendiğinde uygulamaya başlamadan önce öğrencilere uygulanan ABT'den elde edilen verilere göre akademik başarı açısından gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür ($t = -.414$, $p = .68$, $p > .05$).

ABT'nin son test verilerinden elde edilen bulgular.

ABT'nin son test verilerinin normal dağılımına uygunluğu araştırmaya katılan öğrencilerin sayısı tüm gruplarda 30'un altında olduğu için Shapiro Wilk normallik testi kullanılarak incelenmiş ve Shapiro Wilk normallik testi sonuçları Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10. *ABT'nin Son Test Olarak Uygulanmasından Elde Edilen Verilerin Shapiro Wilk Normallik Testi Sonuçları*

Gruplar	İstatistik	Sd	p
Deney	.906	19	.06
Kontrol	.858	19	.07

Tablo 10'daki ABT'nin son test olarak uygulanmasından elde edilen verilerin Shapiro Wilk normallik testi sonuçları incelendiğinde, deney ve kontrol gruplarının son test verilerinin (DG ($p = .06$; $p > .05$), KG ($p = .07$; $p > .05$)) normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir.

DG ve KG'ye son test olarak uygulanan ABT'den elde edilen veriler normal dağılım gösterdiği için verilerin analizinde parametrik testlerden bağımsız gruplar t testi kullanılmıştır. DG ve KG'ye son test olarak uygulanan ABT'den elde edilen verilerin tanımlayıcı istatistikleri Tablo 11'de, bağımsız gruplar t testi ise Tablo 12'de sunulmuştur.

Tablo 11. *ABT'nin Son Test Olarak Uygulanmasından Elde Edilen Verilerin Tanımlayıcı İstatistikleri*

Gruplar	n	\bar{X}	Ss
Deney	19	23.26	5.743
Kontrol	19	22.63	4.991

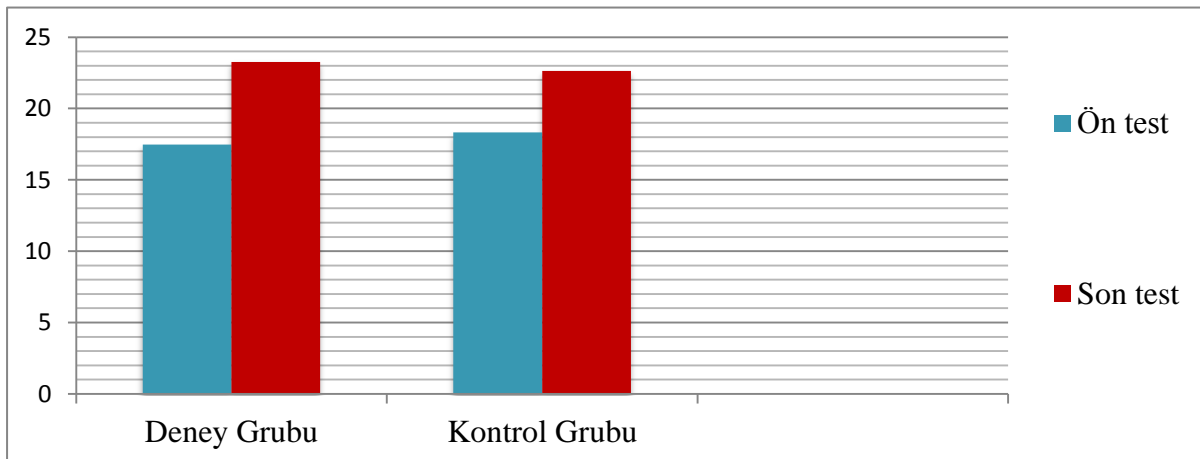
Tablo 11'deki ABT'nin son test olarak uygulanmasından elde edilen verilerin tanımlayıcı istatistikleri incelendiğinde grupların ortalama puanlarının [DG ($\bar{X} = 23.26$); KG ($\bar{X} = 22.63$)] birbirine yakın olduğu görülmektedir. Bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için bağımsız gruplar t testi analizi yapılmış, analiz sonucu elde edilen bulgular Tablo 12'de sunulmuştur.

Tablo 12. *ABT'nin Son Test Olarak Uygulanmasından Elde Edilen Verilerin Bağımsız Gruplar t Testi Analiz Sonuçları*

Gruplar	n	\bar{X}	Ss	t	p
Deney	19	23.26	5.743	.362	.72
Kontrol	19	22.63	4.991		

Tablo 12 incelendiğinde uygulama sonunda öğrencilere uygulanan ABT'den elde edilen verilere göre akademik başarı açısından gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür ($t = -.362$, $p = .72$, $p > .05$).

DG ve KG'nin ABT ön test ve son test puan ortalamalarını gösteren grafik Şekil 9'da sunulmuştur.

Şekil 9. Deney ve kontrol grubunun ön test-son test puan ortalamaları.

Şekil 9'daki DG ve KG'nin ABT ön test ve son test puan ortalamalarını gösteren grafiğe bakıldığında aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmamakla birlikte DG'nin puan ortalamasının uygulama öncesi KG'ye göre düşük olmasına rağmen uygulama sonrası yapılan son testte DG'nin puan ortalamasının yükseldiği görülmektedir.

Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kural Oluşturma Stratejisi Hakkında Öğrenci Görüşlerine Ait Bulgular

DG'deki öğrencilerin, uygulanan kural oluşturma stratejisi hakkında görüşlerini almak amacıyla 15 öğrenciye anket formu aracılığıyla açık uçlu 3 soru yöneltilmiştir. Bu şekilde toplanan verilerin içerik analizi yöntemiyle detaylı incelenmesi yapılmış ve elde edilen bulgular, yüzde ve frekans değerleriyle tablolaştırılıp anket formundaki soru sırasına göre sunulmuştur. Ayrıca öğrencilerin sorulara birden fazla görüş belirtmesi nedeniyle frekans ve yüzdelerin hesaplanmasında öğrenci sayısı yerine belirtilen toplam görüş sayısı dikkate alınmıştır.

Kuralların öğrencilerle birlikte oluşturularak ders işlenmesinin öğrencilerin ilgisini çekme durumu ve nedenleri ile ilgili görüşleri.

Öğrencilere anket formunda ilk olarak “Kuralları birlikte oluşturularak ders işlemek ilginizi çekti mi? Cevabınızı nedenleriyle açıklayınız.” sorusu yöneltilmiş ve elde edilen bulgular frekans ve yüzde değerleriyle birlikte Tablo 13 ve Tablo 14'te sunulmuştur.

Tablo 13. *Kuralların Öğrencilerle Birlikte Oluşturularak Ders İşlenmesinin Öğrencilerin İlgilerini Çekme Durumuyla İlgili Görüşleri*

Öğrenci görüşleri	Öğrenci	f	%
İlgimi çekti	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15	15	100
İlgimi çekmedi	-	-	-
Toplam		15	100

Tablo 13 incelendiğinde kuralların öğrencilerle birlikte oluşturularak ders işlenmiş olması, görüş belirten öğrencilerin tamamının (%100) ilgisini çektiği görülmektedir. Öğrencilerden hiçbirinin bu soruda olumsuz görüş belirtmemiş olması, uygulanan kural oluşturma stratejisinin öğrenciler üzerinde olumlu etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Kuralların öğrencilerle birlikte oluşturularak ders işlenmesi ilgimi çekti yönünde görüş belirten 15 öğrencinin bunun nedenleriyle ilgili görüşleri ise Tablo 14'te frekans ve yüzde değerleriyle birlikte sunulmuştur.

Tablo 14. Kuralların Öğrencilerle Birlikte Oluşturularak Ders İşlenmesinin Öğrencilerin İlgilerini Çekme Nedenlerine Dair Görüşleri

Öğrenci görüşleri	Öğrenci	f	%
Sınıf içi düzeni ve disiplini sağlaması	Ö1, Ö4, Ö7, Ö9, Ö10, Ö12, Ö15	7	18.9
Dersin sessizce dinlenilmesini sağlaması	Ö4, Ö6, Ö7, Ö10, Ö11, Ö12	6	16.2
Dersin daha iyi anlaşılmasını sağlaması	Ö5, Ö8, Ö9, Ö10, Ö13	5	13.5
Mutlu ve huzurlu ortam oluşturması	Ö8, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14	5	13.5
Ders başarısını artırması	Ö2, Ö5, Ö11, Ö13	4	10.8
Temiz bir sınıfın olmasını sağlaması	Ö5, Ö11, Ö15	3	8.1
İyi ve rahat bir sınıf ortamı oluşturması	Ö1, Ö2, Ö6	3	8.1
Öğretmenlerin mutlu olması	Ö12, Ö15	2	5.4
Eğlenceli ve zevkli olması	Ö3	1	2.7
Sınıfın öğretmenler tarafından sevilmesi	Ö8	1	2.7
Toplam		37	100

Kuralların öğrencilerle birlikte oluşturularak ders işlenmesi öğrencilerin ilgisini çekmiş ve Tablo 14'te görüldüğü üzere öğrenciler tarafından ilgi çekme nedenleri arasında en çok %18.9 oranında sınıf içi düzenin ve disiplinin sağlanması gösterilmiştir. Ardından dersin sessizce dinlenilmesini ve daha iyi anlaşılmasını sağlaması, mutlu ve huzurlu ortam oluşturması, temiz, iyi, rahat bir sınıf ortamı oluşturması ve öğretmenlerin mutlu olması diğer nedenler olarak sıralanmıştır. %2.7 oranında birer öğrenci ise kuralların öğrencilerle birlikte oluşturularak ders işlenmesinin ilgilerini çekme nedeni olarak; sınıfın öğretmenler tarafından sevilmesini, eğlenceli ve zevkli olmasını göstermişlerdir. Bu soru kapsamında öğrenci görüşlerinden bazıları doğrudan alıntı yapılarak aşağıda sunulmuştur.

“Evet çekti. Çünkü sınıfımızda daha rahat düzenli bir ortam oluştu. Artık sınıfta hiç kimse bağırıyor. Ve bu benim çok hoşuma gitti. Bana etkili oldu ve benim ilgimi çekti”(Ö1)

“Evet çekti. Çünkü biz bir anayasa yaptık gibi geldi bana ve bu anayasaya uymak eğlenceli ve zevkli hem de bilgilendirici”(Ö3)

“İlgimi çekti nedeni derste konuşurduk ama kurallarımız olunca şimdi sınıf sessiz güzel kokuyor sınıf çok temiz oldu şimdi daha iyi ders işliyorum ve konuyu anlıyorum sınavlardan daha iyi not alıyorum ve seviniyorum daha iyi ders çalışabiliyorum”(Ö5)

“Benim ilgimi çekti. Çünkü kuralları oluşturmadan önce sınıftaki öğrenciler sessiz olmuyordu, parmak kaldırmadan konuşuyorlardı ama şimdi kuralları hepimiz belirledikten sonra sınıfta bir uyum ve sessizlik oldu”(Ö7)

“Evet ilgimi çekti. Çünkü ben, arkadaşlarım daha düzenli daha mutlu ders işlediğimi ve dersleri daha iyi anlamaya başladım. Sınıfımız öğretmenlerimiz tarafından sevildi”(Ö8)

“Evet çekti çünkü kuralları yazdıktan sonra herkes kurallara uydu. Tertipli düzenli şekilde ders işledik. Aradan bir gün geçtikten sonra öğretmen bizi çok beğendi. Bütün derslerde öğretmenleri dinledik. Bu kuralları yazmasaydık şimdi. Bu kurallara uymazdık dersi anlayamazdık”(Ö10)

“Çekti çünkü bizler daha düzenli daha tertipli her birey veya vatandaş olarak ders işledik. Önceden bazıları dersi can kulağıyla dinlerken, bazıları ise sınıfın huzurunu bozuyordu. Böylelikle mutsuz ve huzursuz olurduk, öğretmenlerimizin canı sıkkın olurdu. Ve ben bunu 3 haftadır gözlemledim. Sonuç olarak herkes daha güzel, daha huzurlu, daha sevinçli ve daha mutlu olarak dersleri, daha iyi dinleyerek geçirdik. Öğretmenlerimizde daha mutlu ve daha huzurlu oldu”(Ö12)

“Evet çekti. Çünkü artık sınıfımız düzgün temiz sessiz herkes artık parmak kaldırarak konuşuyor öğretmenimizde mutlu oluyor ve bizlerde hep gülerek duruyoruz”(Ö15)

Öğrenci görüşlerine genel olarak baktığımızda, kuralların öğrencilerle birlikte oluşturularak ders işlenmesi, öğrencilerin ilgilerini çektiği ve kurallara uyma davranışı gösterdikleri görülmektedir. Kuralların oluşturulmasında ve uygulanmasında öğrencilerin en çok ilgisini çeken nedenler ise kuralların sınıfın fiziki düzenine, temizliğine, ders başarısına, olumlu sınıf ve ders atmosferinin oluşmasına katkısı olduğu şeklindedir.

Kuralların öğrencilerle birlikte oluşturularak ders işlenmesinin kuralların öğrenciler tarafından benimsenme durumu ve nedenleri ile ilgili görüşleri.

Öğrencilere anket formunda ikinci olarak “Kuralları birlikte oluşturularak ders işlemek, kuralları benimsemenizde etkili oldu mu? Cevabınızı nedenleriyle açıklayınız” sorusu yöneltilmiş ve elde edilen bulgular frekans ve yüzde değerleriyle birlikte Tablo 15 ve Tablo 16’da sunulmuştur.

Tablo 15. Kuralların Öğrencilerle Birlikte Oluşturularak Ders İşlenmesinin Kuralların Öğrenciler Tarafından Benimsenme Durumuyla İlgili Öğrenci Görüşleri

Öğrenci görüşleri	Öğrenci	f	%
Kuralları benimsememde etkili oldu	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15	15	100
Kuralları benimsememde etkili olmadı	-	-	-
Toplam		15	100

Tablo 15 incelendiğinde kuralların öğrencilerle birlikte oluşturularak ders işlenmesi, görüş belirten öğrencilerin tamamının (%100) kuralları benimsemesinde etkili olduğu görülmektedir. Öğrencilerden hiçbirinin bu soruda da olumsuz görüş belirtmemiş olması, uygulanan kural oluşturma stratejisinin öğrencilerin kuralları benimsemelerine olumlu katkı sağladığını göstermektedir.

Kuralların öğrencilerle birlikte oluşturularak ders işlenmesi, kuralları benimsememde etkili oldu şeklinde görüş belirten 15 öğrencinin, bunun nedenleriyle ilgili görüşleri ise Tablo 14’te frekans ve yüzde değerleriyle birlikte sunulmuştur.

Tablo 16. *Kuralların Öğrencilerle Birlikte Oluşturularak Ders İşlenmesinin Kuralların Öğrenciler Tarafından Benimsenmesindeki Nedenlere Dair Öğrenci Görüşleri*

Öğrenci görüşleri	Öğrenci	f	%
Huzurlu ve mutlu olmak	Ö4, Ö6, Ö12, Ö14	4	12.1
İlgimi ve dikkatimi çekmesi	Ö1, Ö12, Ö13	3	9.1
Ders başarısını artırması	Ö2, Ö4, Ö7	3	9.1
Sınıfın temiz olmasını sağlaması	Ö3, Ö5, Ö15	3	9.1
Sessiz sınıf ortamı oluşturması	Ö3, Ö7, Ö15	3	9.1
Dersi veya öğretmeni daha iyi anlayabilmek	Ö2, Ö5, Ö14	3	9.1
Rahat bir sınıf ortamı oluşturması	Ö1, Ö7	2	6.1
Kuralların değerinin ve öneminin anlaşılması	Ö3, 12	2	6.1
Dersi daha iyi dinleyebilmek	Ö4, Ö13	2	6.1
Düzenli olma isteği	Ö2, Ö8	2	6.1
Kuralların daha iyi algılanması	Ö8, Ö9	2	6.1
Kuralları bizim yapmamız	Ö10, Ö11	2	6.1
Derse katılımımızı artırması	Ö2	1	3.0
Demokrasinin gereği	Ö6	1	3.0
Toplam		33	100

Kuralların öğrencilerle birlikte oluşturularak ders işlenmesi öğrencilerin kuralları benimsemesinde etkili olmuş ve Tablo 16’da görüldüğü üzere öğrenciler en çok %12.1 oranında bunun nedeni olarak huzurlu ve mutlu olmak şeklinde ifade etmişlerdir. Ardından sırasıyla öğrenciler kuralları benimsemelerindeki nedenleri; ilgi ve dikkati çekmesi, ders başarısını artırması, sınıfın temiz olmasını sağlaması, sessiz sınıf ortamı oluşturması, dersin

veya öğretmeninin daha iyi anlaşılması, rahat bir sınıf ortamı oluşturması, kuralların değerinin ve önemini anlaşılması, dersi daha iyi dinleyebilmek, düzenli olma isteği, kuralların daha iyi algılanması ve kuralların öğrenciler tarafından yapılması olarak sıralamışlardır. %3.0 oranında birer öğrenci ise kuralları benimsemelerindeki nedenleri, derse katılımlarını artırması ve demokrasinin gereği şeklinde ifade etmişlerdir. Bu soru kapsamında öğrenci görüşlerinden bazıları doğrudan alıntı yapılarak aşağıda sunulmuştur.

“Oldu. Birinci soruda söylediğim gibi sadece ben değil bütün arkadaşlarımda düzenli ve başarılı olduğumu gördüm. Herkes derse katılıyor, öğretmenin sorduğu soruları kolaylıkla cevaplıyoruz”(Ö2)

“Evet oldu. Çünkü kuralların önemini anladık. Sınıfın eski hali ile şimdiki hali arasında çok fark var. Önceden her yerden bir ses her taraf kirliydi. Şimdi ise tertemiz ve sessiz”(Ö3)

“Evet, huzurlu olmak için, dersimizi daha iyi dinleyebilmek için, daha çok çalışmak için”(Ö4)

“Kuralları benimsemek etkili oldu nedeni öğretmeni daha iyi anlayabiliyoruz ve iyi duyabiliyoruz bende benimsiyorum. Derste artık temiz ders işleyebiliyorum. Birde arkadaşlarımıza örnek oluyoruz”(Ö5)

“Etkili oldu. Bunda demokrasi ve huzurun yeri büyüktü”(Ö6)

“Bence oldu. Çünkü kurallara uyulduğunda sınıf daha rahat daha sessiz oldu. Böylece daha rahat ve daha sakin bir ders ortamı oldu. Bunun sonucunda derslerde daha başarılı ve daha çalışkan oldum”(Ö7)

“Evet oldu. Kuralları daha iyi algıladım uymayan arkadaşlarım ders içinde uyardım ve onlarda daha iyi anladılar”(Ö9)

“Etkili oldu. Nedeni en çok konuşan arkadaşımız, kurallara uymayan biz. Şimdi uyuyoruz. Kendimizin yaptığı kurallara uyararak kendimizde değişim söz konusu oldu”(Ö11)

“Benim için çok etkili oldu. Nedeni ise; sınıfımızda herkes kurallara uyunca daha mutlu ve daha huzurlu olduğu için benim de dikkatimi çektiği için bende kurallara uydum. Evde, Okulda, Dışarda, Sınıfta nerede olursak olalım, kuralların bizler için çok kıymetli ve değerli olduğunu gözlemledim”(Ö12)

“Evet. Sınıfımız huzur buldu. Daha güzel dersi anlıyoruz”(Ö14)

Öğrenci görüşleri genel olarak incelendiğinde kuralların öğrencilerle birlikte oluşturularak dersin işlenmesi, öğrencilerin kuralları benimsemesinde etkili olmakla birlikte

kurallar sayesinde öğrencilerin sınıflarında meydana gelen olumlu değişimin öğrencileri memnun ettiği görülmektedir. Öğrencilerin kural oluşturma stratejisi doğrultusunda kural yapımında aktif rol almaları ve ders kazanımlarıyla ilişkilendirilerek kuralların değerini kavramış olmaları, sosyal yaşamda ve eğitim ortamında kendilerine büyük katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Özellikle öğrencilerin kuralları huzur ve mutluluk için benimsediklerini belirtmeleri ve bir öğrencinin demokrasinin gereği olarak kuralları benimsediğini belirtmesi, toplumsal yaşam ve demokratik vatandaşlık bağlamında önemli görülmektedir.

Kuralların daha iyi benimsenmesi için uygulanan yöntemle ilgili öğrencilerin önerilerini içeren görüşleri.

Öğrencilere anket formunda son olarak “Kuralların daha iyi benimsenmesi için uyguladığımız yönteme dair önerileriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiş ve elde edilen bulgular frekans ve yüzde değerleriyle birlikte Tablo 17’de sunulmuştur.

Tablo 17. *Kuralların Daha İyi Benimsenmesini İçin Uygulanan Yöntemle İlgili Öğrencilerin Önerilerini İçeren Görüşleri*

Öğrenci görüşleri	Öğrenci	f	%
Diğer sınıflarda da kuralları ve faydalarını anlatmak	Ö2, Ö5, Ö6, Ö8, Ö9	5	17.9
Kurallara uyanlara veya uymayanları uyarılara küçük ödüller vermek	Ö2, Ö3, Ö11	3	10.7
Kuralları tiyatro şeklinde canlandırmak	Ö3, Ö12, Ö13	3	10.7
Kurallara uygun davranarak öğrenilmesini sağlamak	Ö4, Ö10, 14	3	10.7
Kuralları süslemek	Ö3, Ö11, Ö13	3	10.7
Kuralların tekrar edilerek unutulmasını engellemek	Ö1, Ö9	2	7.1
Daha eğlenceli kurallar oluşturmak	Ö2, Ö3	2	7.1
Kurallara uymayanların nazik biçimde uyararak	Ö2	1	3.6
Kuralları not etmek	Ö6	1	3.6
Kurallarla ilgili afişler ve panolar hazırlamak	Ö7	1	3.6
Kuralları görselleştirmek	Ö11	1	3.6
Diğer derslerde de uygulanmasını sağlamak	Ö11	1	3.6
Kurallarla ilgili kitaplar okumak	Ö13	1	3.6
Kurallarla ilgili farklı örnekler vermek	Ö15	1	3.6
Toplam		28	100

Tablo 17 incelendiğinde kuralların daha iyi benimsenmesi için uygulanan yönteme dair öğrenciler toplam 28 görüş belirtmişlerdir. Öğrencilerin görüşleri dikkate alındığında, öğrenciler tarafından %17.9 oranında en fazla önerilen görüş, diğer sınıflarda da kuralların anlatılmasıdır. Ardından en çok sıralanan öneriler ise kurallara uyanlara veya uymayanları uyarılara küçük ödüller vermek, kuralları tiyatro şeklinde canlandırmak, kurallara uygun davranarak öğrenilmesini sağlamak, kuralları süslemek, kuralların tekrar edilerek unutulmasını engellemek ve daha eğlenceli kurallar oluşturmaktır. Uygulanan yönteme ilişkin %3.6 oranında birer öğrenci tarafından belirtilen öneriler ise kurallara uymayanların nazik biçimde uyararak, kuralları not etmek, kurallarla ilgili afişler ve panolar hazırlamak, kuralları görselleştirmek, diğer derslerde de uygulanmasını sağlamak, kurallarla ilgili kitaplar okumak ve kurallarla ilgili farklı örnekler vermek şeklinde sıralanmaktadır.

Bu soru doğrultusunda öğrenci görüşlerinden bazıları doğrudan alıntı yapılarak aşağıda sunulmuştur.

“Daha eğlenceli kurallar oluşturularak benimsenilmesini sağlayabiliriz. Kibarca uyarımızı yapıp kaba kuvvete başvurmamalıyız. Bunu başka sınıflara söyleyerek onları da teşvik etmeliyiz. Kurallara uyup uymayanları uyarınca küçük ödüller vermeliyiz”(Ö2)

“Bu kuralları tiyatro halinde yapmak, kuralları süslemek yani daha eğlenceli hale getirmek, kurallara uyanlara küçük ödüller vermek”(Ö3)

“Not etmek, başka fikirlerimizi arkadaşlarımızla paylaşmak, kuralları bütün okula anlatmak”(Ö6)

“Kurallara uymak ve kurallara uymanın iyi yönleri ile ilgili afişler ve ilan panoları hazırlamak.”(Ö7)

“Kurallara uymayan kişileri uymalıyız. Onlara kuralların hayatımızda çok büyük etkisinin olduğunu söyledim”(Ö8)

“Bütün kuralları ezberleyip hareketlerime dikkat edip, arkadaşlarımdan önerilerini dinleyip arkadaşlarıma uymalıyım ve okul arkadaşlarımda dışarıdaki arkadaşlarıma da uyardım”(Ö9)

“Kurallara daha da uyup iyice öğrenmeliyiz”(Ö10)

“1. Aşama kuralları seçmemiz gerekir. Kuralları öğrenmesi gerekir. Sonra o kişiye anlatım yapılmalı. Kendi fikirlerini alarak onada söz hakkı verilmelidir. Uyulacak kuralları görselleştirip süsleriz. Çünkü ilgisini çekmeli. Sonrada herkesin kurallara uyması gerektiğini

anlatırız. 2.aşama kuralları uygulamak gerekir. O kurallara uymayan arkadaşlarımızı uyarmak gerekir. Her derste uygulanması gerekir. Huzur ve mutluluk için kurallara uyunuz ”(Ö11)

“Bizler için benim önerim şudur. 2 gün içerisinde 1. gün kurallara uymayalım ve ortaya çıkacak sonuçları belirleyelim. Belirlediğimiz sonuçlarda eminimki ortam huzursuz, mutsuz kısacası, iğrenç bir ortam olarak meydana çıkacaktır. 2. gün ise kurallara uyalım. Eminimki bunda ise 1. günden daha farklı sonuç ortaya çıkacaktır. Yani daha mutlu, daha huzurlu bir ortam olacaktır birinci gün ve 2. günü karşılaştırdığımızda çok farklı olacaktır”(Ö12)

“Kitaplardan bilgi alırım, resimlerle, yazılar, hareketlerle anlatırım ”(Ö13)

“Bize daha başka güzel kurallara örnek vermek ”(Ö15)

Uygulanan kural oluşturma stratejisiyle ilgili öğrencilerin önerilerinin niteliğine bakıldığında uygulanan yöntemin öğrenciler üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Hatta kimi öğrencilerin belirttiği önerilerin, ilgili literatürde yer aldığı görülmektedir. Öğrencilerin önerilerine bakıldığında kuralların öneminin ve faydalarının öğrenciler tarafından anlaşıldığı söylenebilir. Şöyle ki öğrencilerin çoğunluğu kuralların diğer sınıflarda da anlatılmasını önermektedirler. Ayrıca öğrencilerin belirttiği önerilerin daha çok, kuralların anlaşılması, somutlaştırılması ve pekiştirilmesi etrafında yoğunlaştığı görülmektedir.

Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kural Oluşturma Stratejisinin Etkililiği Hakkında Öğretmen Görüşlerine İlişkin Bulgular

DG’de derse giren öğretmenlerin, uygulanan kural oluşturma stratejisinin etkililiği hakkında görüşlerini almak amacıyla 6 katılımcı öğretmenle yarı yapılandırılmış görüşme formu doğrultusunda görüşmeler yapılmış ve öğretmenlere 4 soru yöneltilmiştir. Bu şekilde toplanan verilerin içerik analizi yöntemiyle detaylı incelenmesi yapılmış ve elde edilen bulgular, yüzde ve frekans değerleriyle tablolaştırılıp yarı yapılandırılmış görüşme formundaki soru sırasına göre sunulmuştur. Ayrıca öğretmenlerin sorulara birden fazla görüş belirtmesi nedeniyle frekans ve yüzdelerin hesaplanmasında öğretmen sayısı yerine belirtilen toplam görüş sayısı dikkate alınmıştır.

Öğretmenlerin derslerine girdiği DG öğrencilerinin son bir ay içerisinde davranışlarındaki değişime ilişkin görüşleri.

Öğretmenlere “Dersine girdiğiniz 5/B sınıfı öğrencilerinin davranışlarında son bir ay içerisinde olumlu veya olumsuz bir değişiklik fark ettiniz mi?” sorusu yöneltilmiş ve elde edilen bulgular frekans ve yüzde değerleriyle birlikte Tablo 18 ve Tablo 19’da sunulmuştur.

Tablo 18. Öğretmenlerin Derslerine Girdiği DG Öğrencilerinin Son Bir Ay İçerisinde Davranışlarındaki Değişim Durumuna İlişkin Görüşleri

Öğretmen görüşleri	Öğretmen	f	%
Olumlu değişim fark edenler	K1, K3, K5, K6	4	57.1
Olumsuz değişim fark edenler	K2, K5	2	28.6
Herhangi bir değişim fark etmeyenler	K4	1	14.3
Toplam		7	100

Tablo 18 incelendiğinde DG’de derse giren öğretmenlerin son bir ay içerisinde öğrencilerin davranışlarında olumlu değişim olduğuna dair %57.1 oranında görüş belirtmişlerdir. Öğrencilerin davranışlarında olumsuz değişim fark eden öğretmenlerin görüşünün %28.6 oranında olduğu görülmektedir. Olumlu veya olumsuz herhangi bir değişim fark etmeyen öğretmen görüşü ise %14.3 oranında en az belirtilen görüş olmuştur.

Tablo 18’de yer alan bulgulara göre, öğretmenlerin çoğunluğunun DG’deki öğrencilerde son bir ayda olumlu yönde davranış değişimi yaşandığını belirtmesi, belirtilen zaman diliminde uygulanan kural oluşturma stratejisinin öğrencilerin davranışlarına olumlu yansımından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Öğretmenlerin derslerine girdiği DG öğrencilerinin son bir ay içerisinde, davranışlarındaki olumlu ve olumsuz değişime ilişkin görüşleri ise tablo 14’te frekans ve yüzde değerleriyle birlikte sunulmuştur.

Tablo 19. Öğretmenlerin Derslerine Girdiği DG Öğrencilerinin Son Bir Ay İçerisinde Davranışlarındaki Olumlu ve Olumsuz Değişime İlişkin Görüşleri

Olumlu değişime ilişkin görüşler	Öğretmen	f	%
İstendik davranışlarda gelişme ve ilerleme	K1, K3	2	20.0
Olumsuz davranışlarda düzelme	K1, K5	2	20.0
Ders içi katılımında artış	K5, K6	2	20.0
Derse hazırlıklı gelmede düzelme	K5	1	10.0
Toplam		7	70.0
Olumsuz değişime ilişkin görüşler			
Birkaç öğrencinin derse hazırlıklı gelmemesi	K5	1	10.0
Birkaç öğrencinin sorumluluk bilincinin zayıf olması	K2	1	10.0
Bir öğrencinin her derste tuvalet izni istemesi	K2	1	10.0
Toplam		3	30.0
Genel Toplam		10	100

Tablo 19’da görüldüğü üzere, öğretmenlerin derslerine girdiği DG öğrencilerinin son bir ay içerisinde davranışlarındaki olumlu değişime ilişkin fark ettikleri görüşlerin toplam görüş sayısına oranı %70,0’tir. Buna karşılık olumsuz değişime ilişkin öğretmenlerin görüş oranı ise %30,0’dur. Öğretmenlerin DG öğrencilerinde son bir ay içerisinde, olumlu değişime ilişkin fark ettikleri davranışlar ise sırasıyla istedik davranışlarda gelişme ve ilerleme, olumsuz davranışlarda düzelme, ders içi katılımında artış ve derse hazırlıklı gelmede düzelme olmasıdır. Öğretmenlerin DG’de olumsuz değişime dair fark ettikleri davranışların birkaç öğrenciyle sınırlı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda öğretmenler, birkaç öğrencinin derse hazırlıklı gelmemesini ve sorumluluk bilincinin zayıf olmasını ve sadece bir öğrencinin de her derste tuvalet izni istemesini görüşleri arasında belirtmişlerdir.

Bu soru doğrultusunda öğretmen görüşlerinden bazıları doğrudan alıntı yapılarak aşağıda sunulmuştur.

“5/B sınıfının derslerine ikinci dönem girmekteyim. 5/B sınıfı genel olarak davranış açısından memnun kaldığım bir sınıf. Son dört hafta içerisinde ise davranışlarda biraz daha gelişme gördüm. Sınıf ruhu oluştuğunu hissettim. Davranış bozukluğu olan bazı öğrencilerin değiştiğini gözlemledim” (K1).

“5/B sınıfı öğrencileri genellikle olumlu davranışlar sergiliyor. Bir öğrencide sürekli tuvalete gitmek için izin isteme alışkanlığı var. Birkaç öğrenci de sorumlulukların yerine getirileceği gün okula gelmiyor” (K2).

“Benim dersimde olumlu ya da olumsuz bir değişiklik fark etmedim” (K4).

“5/B sınıfı son bir ay içerisinde dönem başına nazaran derslere katılım ve davranışsal olarak ilerleme kat etmiştir. Ders içinde önceleri sınıfta büyük bir gürültü hakim olurken şimdi bu duruma rastlanılmamaktadır. Sınıf ders ile ilgili hazırlıkları ben sınıfa girdiğimde yaparken şu anda ben sınıfa girmeden hazırlıklarını tamamlamaktadırlar. Dönem başında ders materyallerinin temini ve okula getirilmesinde sıkıntı yaşarken şu an için birkaç öğrenci dışında bu durumu büyük ölçüde halletmiş bulunmaktayız ” (K5).

Elde edilen bulgulara bakıldığında DG öğrencilerinin son bir ay içerisinde davranışlarında çoğunlukla olumlu yönde bir değişim yaşandığı anlaşılmaktadır. Araştırma uygulamasının yapıldığı zaman dilimi düşünüldüğünde, öğretmenlerin ifade ettiği olumlu görüşler anlamlı görülmektedir. Ayrıca olumsuz davranış gösterdiği belirtilen birkaç öğrencinin bu davranışlarının altında yatan nedenlerin tespit edilmesi gerektiği dolayısıyla farklı etkenlerin öğrencilerin bu olumsuz davranışlarına sebep olabileceği düşünülmektedir.

DG’de derse giren öğretmenlerin, DG öğrencilerinin sınıf kurallarına uyma durumuyla ilgili görüşleri.

Öğretmenlere yarı yapılandırılmış görüşmede ikinci olarak “Dersine girdiğiniz 5/B sınıfı öğrencilerinin sınıf kurallarına uyma konusunda düşünceleriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiş ve elde edilen bulgular frekans ve yüzde değerleriyle birlikte Tablo 20’de sunulmuştur.

Tablo 20. DG’de Derse Giren Öğretmenlerin, DG Öğrencilerinin Sınıf Kurallarına Uyma Durumuyla İlgili Görüşleri

Öğretmen görüşleri	Öğretmen	f	%
Genel olarak kurallara uymaktadırlar	K1, K2, K3, K4, K5, K6	6	50.0
Birkaç öğrenci kurallara uymamaktadır	K4, K5, K6	3	25.0
Derse hazırlık kurallarına iyi uymaktadırlar	K1	1	8.3
Kurallara uymada bilinçli davranıyorlar	K3	1	8.3
Kurallara uyma konusunda ilerleme var	K5	1	8.3
Toplam		12	100

Tablo 20’de görüldüğü gibi, görüş belirten öğretmenlerin tamamı DG öğrencilerinin genel olarak sınıf kurallarına uyduğunu ifade etmiş fakat içlerinden 3 öğretmen, sadece birkaç öğrencinin kurallara uymadığını belirtmiştir. Ayrıca, DG öğrencilerinin derse hazırlık kurallarına iyi uydukları, kurallara uymada bilinçli davrandıkları ve kurallara uyma konusunda ilerleme olduğu yönünde birer öğretmenin görüş belirttiği görülmektedir. Bu soru doğrultusunda öğretmen görüşlerinden bazıları doğrudan alıntı yapılarak aşağıda sunulmuştur.

“Genel olarak 5/B sınıfı, sınıf kurallarına dikkat ediyorlar. Ders zili çaldığında düzenli bir şekilde sınıfa geçerek öğretmenin gelmesini hazır şekilde bekliyorlar. İçeride öğretmen varmış gibi sessizlik hakim oluyor” (K1).

“5/B sınıfı öğrencileri, dersine giren öğretmenlerin belirlemiş oldukları kurallara harfiyen uymakta, olumsuz bir durum yaşanması halinde öğretmenleriyle iletişim haline geçebilecek ve sorunu çözecek özelliğe sahiptirler” (K3).

“Dönem başında sınıf olarak sınıf kurallarına uyma konusunda sıkıntı yaşadığım 5/B sınıfı son dönemlerde ilerleme kat edip daha önceye göre nispeten kurallara uyan ve verilen görevleri zamanında yerine getiren bir sınıf olmuştur. Sınıf geneli kurallara uyup verilen görevi zamanında yerine getirirken birkaç öğrencide bu ilerleme görülmemektedir ” (K5).

“Birkaç öğrenci dışında kurallara uyan bir sınıf” (K6).

Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde birkaç öğrenci haricinde DG öğrencilerinin kurallara uyması ve ilerleme olması, öğrencilerin kuralları benimsemiş olduklarını göstermektedir. Öğrenci görüşlerinden elde edilen bulgularda da ulaşılan bu sonuç, öğretmen görüşleriyle de desteklenmiş olmaktadır.

DG’de derse giren öğretmenlerin son bir ay içinde DG öğrencilerinin kurallara uymama davranışıyla karşılaşma durumuna ilişkin görüşleri.

Öğretmenlere yarı yapılandırılmış görüşmede üçüncü olarak “Dersine girdiğiniz 5/B sınıfında son bir ay içinde kurallara uymama davranışıyla karşılaştınız mı ve bu durumda öğrencilerin tepkisi ne oldu? Açıklayınız.” sorusu yöneltilmiş ve elde edilen bulgular frekans ve yüzde değerleriyle birlikte Tablo 21 ve 22’de sunulmuştur.

Tablo 21. DG’de Derse Giren Öğretmenlerin Son Bir Ay İçinde DG Öğrencilerinin Kurallara Uymama Davranışıyla Karşılaşma Durumuna İlişkin Görüşleri

Öğretmen görüşleri	Öğretmen	f	%
Öğrencilerin kurallara uymama davranışıyla karşılaştım	K2, K4, K6,	3	50.0
Öğrencilerin kurallara uymama davranışıyla karşılaşmadım	K1, K3, K5	3	50.0
Toplam		6	100

Tablo 21 incelendiğinde görüş belirten öğretmenlerin %50.0’si öğrencilerin kurallara uymama davranışıyla karşılaştığını belirtirken, diğer %50.0’si öğrencilerin kurallara uymama davranışıyla karşılaşmadığını belirtmiştir.

Son bir ay içinde DG öğrencilerinin kurallara uymama davranışıyla karşılaşan öğretmenlerin öğrenci tepkileriyle ilgili görüşleri ise Tablo 22’de frekans ve yüzde değerleriyle birlikte sunulmuştur.

Tablo 22. Son Bir Ay İçinde DG Öğrencilerinin Kurallara Uymama Davranışıyla Karşılaşan Öğretmenlerin Öğrenci Tepkileriyle İlgili Görüşleri

Öğretmen görüşleri	Öğretmen	f	%
Öğrencinin hatasını kabul etmemesi	K2	1	33.3
Öğrencinin anlık üzüntü göstermesi	K4	1	33.3
Öğrencinin bir mazerete sığınması	K6	1	33.3
Toplam		3	100

Tablo 22 incelendiğinde son bir ay içinde DG öğrencilerinin kurallara uymama davranışıyla karşılaşan 3 öğretmen, bu öğrencilerin hatasını kabul etmeme, anlık üzüntü gösterme ve bir mazerete sığınma tepkileri gösterdiğini ifade etmişlerdir. Bu soru kapsamında, öğretmen görüşlerinden bazıları doğrudan alıntı yapılarak aşağıda sunulmuştur.

“Karşılaştım. Birkaç öğrenci öğretmen derse girdikten sonra derse giriyor . Bu durumda çocuklar hatalarını kabul etmek istemiyorlar ve geldiğinizi görmedik, zilin çaldığını duymadık gibi bahaneler üretiyorlar” (K2)

“Son bir ay içerisinde sınıf kurallarına uymama konusunda herhangi bir durum ile karşı karşıya gelmedim” (K3)

“Karşılaştım. Sınıf kurallarına uymayan öğrenciler uyarı aldıkları zaman önce baş öne düşer ancak sonra aynı davranış devam eder” (K4)

“Ders çalışma kurallarımla ilgili biraz sıkıntı yaşadım. Öğrenciler devamlı bir mazerete sığındılar. Fakat sınıf yönetimine dair kurallarım da bir sıkıntı yaşamadım” (K6)

Elde edilen bulgulara bakıldığında DG’de derse giren ve görüş belirten öğretmenlerin yarısı öğrencilerin kurallara uymama davranışıyla karşılaşmamıştır. Bununla birlikte öğretmenlerin, öğrencilerin kurallara uymama davranışıyla karşılaştıklarında öğrencilerin tepki olarak hatayı inkâr etmiş olmaları veya bir mazerete sığınmaları istenmeyen bir durum olup kuralların bu öğrenciler tarafından yeterli derecede özümsemediğini göstermektedir. Hâlbuki kural oluşturma strateji ve stratejinin uygulanmasında işlenen ilgili ünite kazanımları, öğrencilerin kuralları benimsemelerini ve kurallara uygun hareket etmelerini amaçlamaktadır. Bu öğrencilerin önceki sorularda elde edilen bulgular doğrultusunda az sayıda olduğu ve daha önce sözü edilen birkaç öğrenciyle sınırlı olduğu değerlendirilmektedir.

Son bir ay içinde DG’de birtakım konular açısından fark edilir derecede değişim yaşanmasına ilişkin DG’de derse giren öğretmen görüşleri.

Öğretmenlere son olarak “Dersine girdiğiniz 5/B sınıfında son bir ay ve öncesini karşılaştırdığınızda fark edilir derecede sınıf düzeni, söz alma, dersi dinleme, sınıf temizliği vb. konularda bir değişim gözlemlediniz mi? Açıklayınız.” sorusu yöneltilmiş ve elde edilen bulgular frekans ve yüzde değerleriyle birlikte Tablo 23 ve 24’te sunulmuştur.

Tablo 23. Son Bir Ay İçinde DG’de Birtakım Konular Açısından Fark Edilir Derecede Değişim Yaşanmasına İlişkin DG’de Derse Giren Öğretmen Görüşleri

Öğretmen görüşleri	Öğretmen	f	%
Olumlu yönde değişim gözlemledim	K1, K3, K5,	3	50.0
Herhangi bir değişim gözlemedim	K4, K6	2	33.3
Olumsuz yönde değişim gözlemledim	K2	1	16.7
Toplam		6	100

Tablo 23 incelendiğinde görüş belirten öğretmenlerin %50.0'si öğrencilerin sınıf düzeni, söz alma, dersi dinleme, sınıf temizliği vb. konularda olumlu yönde değişim yaşandığını, %33.3'ü sözü edilen konularda herhangi bir değişim gözlemlemediğini ve %16.7'si olumsuz yönde değişim gözlemlendiğini belirtmiştir.

Son bir ay içinde DG'de sınıf düzeni, söz alma, dersi dinleme, sınıf temizliği vb. konular açısından fark edilir derecede değişim yaşanma durumuna ilişkin öğretmen görüşleri ise Tablo 24'te frekans ve yüzde değerleriyle birlikte sunulmuştur.

Tablo 24. *Son Bir Ay İçinde DG'de Birtakım Konular Açısından Fark Edilir Derecede Değişim Yaşanma Durumuna İlişkin Öğretmen Görüşleri*

Olumlu yönde değişim yaşandığına ilişkin görüşler	Öğretmen	f	%
Davranış olarak düzelme gözlemladim	K1	1	12.5
Derse katılım yönünde biraz canlanma gözlemladim	K1	1	12.5
Olumlu davranışlarda artış gözlemladim	K3	1	12.5
Sınıf düzeni ve temizliğinde düzelme gözlemladim	K5	1	12.5
Toplam		4	50.0
Olumsuz yönde değişim yaşandığına ilişkin görüşler			
Birkaç öğrencide dersi dinlememe ve söz almadan konuşma davranışı gözlemladim	K2	1	12.5
Herhangi bir değişim yaşanmadığına ilişkin görüşler			
Önceden var olan olumlu özellikler devam ediyor	K4, K6	2	25.0
Sınıf temizliği yönünden bir değişim gözlemladim	K1	1	12.5
Toplam		3	37.5
Genel Toplam		8	100

Tablo 24'te görüldüğü üzere, öğretmenlerin son bir ay içinde DG'de sınıf düzeni, söz alma, dersi dinleme, sınıf temizliği vb. konular açısından fark edilir derecede değişim yaşanma durumuna ilişkin belirttikleri görüşler arasında, %50 oranında olumlu yönde değişim yaşandığıyla ilgili 4 görüş yer almaktadır. Öğretmenlerin öğrencilerde fark edilir derecede gözlemledikleri olumlu değişimler %12.5 oranında davranış olarak düzelme, derse katılım yönünde biraz canlanma, olumlu davranışlarda artış, sınıf düzeni ve temizliğinde düzelme olarak sıralanmaktadır.

Öğretmenlerin son bir ay içinde DG'de sınıf düzeni, söz alma, dersi dinleme, sınıf temizliği vb. konular açısından fark edilir derecede değişim yaşanma durumuna ilişkin belirttikleri görüşler arasında, %12.5 oranında olumsuz yönde değişim yaşandığı yönünde sadece 1 görüş yer almaktadır. Bu görüşü belirten öğretmenin öğrencilerde gözlemlendiği

olumsuz değişim ise birkaç öğrencide dersi dinlememe ve söz almadan konuşma olarak ifade edilmiştir.

Öğretmenlerin belirttiği toplam görüşler arasında %37.5 oranında paya sahip olan, son bir ay içinde DG’de sınıf düzeni, söz alma, dersi dinleme, sınıf temizliği vb. konular açısından fark edilir derecede herhangi bir değişim yaşanmadığı yönündeki görüştür. Bu bağlamda toplam görüşler içerisinde %25.0 oranında, öğretmenler değişim yaşanmamakla birlikte önceden var olan olumlu özelliklerin devam ettiğini belirtmişlerdir. %12.5 görüş oranıyla da bir öğretmen, sınıf temizliği yönünden bir değişim gözlemediğini, sınıfın önceki zamanla aynı olduğunu ifade etmiştir.

Bu soru doğrultusundaki öğretmen görüşleri doğrudan alıntı yapılarak aşağıda sunulmuştur.

“Son bir ay ve öncesini karşılaştırdığımda derse katılımımda çok ileri seviyede olmamakla birlikte hafif bir canlanma var. Davranışlarındaki olumlu değişim daha belirgin. Temizlik yönünden değişim gözlemedim” (K1)

“Sadece birkaç öğrencide son zamanlarda konuşma, dinleme, söz alma konularında olumsuz bir değişim gözlemedim” (K2)

“Son bir ay içerisinde sınıf düzeni, söz alma, temizlik, dinleme vb. konularda olumsuz yönde bir durum ile karşılaşmadım. Ancak bu sürede olumlu davranışlarını artırdıklarını ve sürekli hale getirdiklerini belirtebilirim” (K3)

“Kendi dersimin gidişatı hiç değişmedi. Derse başladığımız günden beri aynı şekilde devam etmektedir. Aynı devam eden düzen ise olumlu bir düzendir” (K4)

“Dönem başında biraz dağınık olan 5/B sınıfı son dönemlerde önceye nazaran daha düzenli ve tertiplidir. Dönem başında ders bitiminde kullanılan materyallerden dolayı kirlenen sınıfı öğrenciler temizlemezken şu an bu durum tam tersidir. Öğrenciler ders bitimine beş dakika kala şahsi sıra temizliğini yapmaktadırlar” (K5)

“Gözlemedim. Çünkü 5/B sınıfı sınıf bilincini oturtmuş bir sınıf, derse girdiğim an bile öğretmen derse çoktan girmiş ders başlamış gibi oturuyorlar. Genel anlamda her zaman uyumlu ve disiplinli bir sınıf”(K6)

Bu soru kapsamında öğretmenlerin görüşleri sonucu elde edilen bulgulara baktığımızda DG’de fark edilir derecede daha çok olumlu yönde değişim yaşanmıştır. Toplam görüşler içerisinde çoğunluk bu şekilde görüş belirtmiş olup ardından en çok belirtilen görüş daha önce devam eden olumlu özelliklerin devam ettiği, dolayısıyla bir aylık sürede herhangi

fark edilir bir değişim gözlemlenmediğidir. Öğretmen görüşlerinin çoğunluğunun fark edilir derecede DG'de olumlu yönde değişim gözlemledikleri yönünde olması ve araştırma uygulamasının başladığı zaman aralığı göz önüne alındığında, bu değişimin öğrencilerin kurallara göre davranmasının sonucunda yaşandığı düşünölmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın bu bölümünde, elde edilen bulgularla ilgili tartışmaya yer verilmiş ve sonuçlara varılmıştır. Araştırmada, 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde kural oluşturma stratejisinin etkililiğini incelemek amacıyla kural oluşturma stratejisinin öğrencilerin akademik başarılarına etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Ardından yine aynı amaç doğrultusunda kural oluşturma stratejisine yönelik öğrenci ve öğretmen görüşleri belirlenmiştir. Toplanmış olan nicel ve nitel verilerden elde edilen bulgularla ilgili tartışma ve sonuç ayrı alt başlıklar altında sunularak en sonda elde edilen bulguların bütününe yönelik ulaşılan sonuca yer verilmiştir.

Nicel Bulgulara İlişkin Tartışma ve Sonuç

Araştırmada, “Beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde kural oluşturma stratejisinin öğrencilerin akademik başarılarına etkisi var mıdır?” sorusuna ilişkin “Bir Ülke, Bir Bayrak” ünite kazanımları doğrultusunda araştırmaya katılan gruplara ABT uygulanmış ve elde edilen verilerin analizi sonucunda bulgulara ulaşılmıştır. Araştırma kapsamında ilk olarak uygulama öncesinde DG ve KG’ye ön test olarak ABT uygulanmıştır. Uygulanan ABT sonucunda, grupların aldıkları ortalama puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmaması, her iki grubun uygulama öncesi ilgili üniteye dair akademik başarı yönünden birbirine benzer olduklarını göstermiştir. Bu nedenle DG ve KG’nin uygulama öncesi ön test verilerinin birbirine yakın olması ve akademik başarı yönünden anlamlı farkın olmaması, her iki grubun uygulamaya eşit koşullarda başlamış olması bakımından önemlidir.

DG ve KG öğrencilerine kural oluşturma stratejisinin “Bir Ülke, Bir Bayrak” ünitesi kapsamında uygulanmasından sonra son test olarak ABT uygulanmış ve gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark görülmemiştir. Bu nedenle kural oluşturma stratejisinin öğrencilerin akademik başarılarına etkisinin olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu sonuç literatürle farklılık göstermektedir. Yeşil (2002)’e göre katılım ve yapılan etkinliklerin paylaşımı gibi uygulamaların olduğu demokratik ortam, ders başarısını etkilemektedir. Demokratik ortamda öğrenilen konuların, bilişsel, tutum ve davranış olarak öğrenilme düzeyi daha yüksek olmaktadır. Çakmak (2011)’a göre kuralların uygulanması öğrencilerin başarılı olmalarına yardım edecektir. Çelikten ve Teyfur (2014) ise sınıf kuralları sınıf içerisinde

düzen meydana getirerek öğrencilerin başarılarının artmasını sağlayacaktır. Yapılan bu araştırmada öğrenci görüşleri sonucunda elde edilen bulgular da uygulanan stratejinin derslerindeki başarıyı artırdığı doğrultusundadır. Kural oluşturma stratejisinin sadece bir ünite ve ders kapsamında öğrencilerin akademik başarılarına etkisinin ölçülmüş olması ve KG’de uygulanan mevcut öğretim programında da öğrenci merkezli uygulamaların olması her iki grup öğrencilerinin akademik anlamda birbirine benzer olmasını sağlayabileceği düşünülmektedir. Çünkü sosyal bilgiler öğretim uygulamalarında esas alınan yapılandırmacı öğrenme yaklaşımıyla öğretim etkinliklerinde öğrenciyi aktif kılarak öğrenen merkezli bir eğitim ve araştıran, sorgulayan, problemlere çözüm bulabilen bir nesil yetiştirilmek amaçlanmaktadır (Sağlam & Bilgili, 2006). Ayrıca, araştırma konusuyla ilgili veya benzer olarak alanyazında daha önce yapılmış bir araştırma olmadığı için bu bağlamda herhangi bir ilişkilendirme yapılamamıştır.

Nitel Bulgulara İlişkin Tartışma ve Sonuç

Araştırmada, beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde kural oluşturma stratejisiyle ilgili öğrenci ve öğretmenlerin görüşleri alınarak toplanan verilerin analizi sonucunda bulgular ulaşılmış ve bulgular yorumlanmıştır. Bu doğrultuda ilk olarak “Beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde kural oluşturma stratejisi hakkında öğrenci görüşleri nelerdir?” sorusuna ilişkin araştırmaya katılan gruplara açık uçlu sorulardan oluşan anket uygulanmış, toplanan verilerin analizi sonucu elde edilen nitel bulgular yorumlanmıştır. Elde edilen bulgulara baktığımızda, görüş bildiren öğrencilerin tamamının kural oluşturma stratejisi hakkında olumlu görüş belirttiği görülmüştür. Öğrencilerin uygulamaya ilişkin hep olumlu yönde görüş belirtmiş olmaları kuralların benimsenmesi açısından önemli görülmektedir.

Kuralların öğrencilerle birlikte oluşturularak ders işlenmesinin öğrencilerin ilgisini çekme durumu ve nedenleri ile ilgili görüşlere bakıldığında kuralların öğrencilerle birlikte oluşturularak ders işlenmesi, görüş belirten öğrencilerin tamamının ilgisini çekmiştir. Bu sonuç, kuralların öğrencilerle birlikte belirlenmesinin gerekliliğiyle ilgili literatürde yer alan bilgilerle (Fidan & Erden, 1994; Başar, 1999; Aydın, 2000; Ök, *vd.*, 2000; Şahin, 2002; Yeşil, 2002; Alıcıgüzel, 2003; Başaran, 2005; Erden, 2005; Ilgar, 2005; Thornberg, 2008; Kuş & Çetin, 2014) uyum göstermektedir. Öğrencilerin, kuralların birlikte oluşturularak ders işlenmesinin ilgilerini çekme nedenleri arasında, en çok sınıf içi düzenin ve disiplinin sağlanmasını göstermeleri, ardından dersin sessizce dinlenilmesini, daha iyi anlaşılmasını ve olumlu sınıf ve ders atmosferinin oluşmasını sağladığını belirtmiş olmaları yine ilgili literatürdeki (Fidan & Erden, 1994; Şahin, 2002; Ertem, 2011; Durmuşoğlu Saltalı & Arslan, 2013; Çelebi Öncü & Özenç İra, 2016) bilgilerle uyum göstermektedir.

Kuralların öğrencilerle birlikte oluşturularak ders işlenmesinin kuralların öğrenciler tarafından benimsenme durumu ve nedenlerine ilişkin öğrenci görüşlerinden elde edilen bulgular, uygulanan stratejinin kuralların öğrenciler tarafından benimsenmesinde etkili olduğunu göstermektedir. Zira görüş belirten öğrencilerin tamamı bu yönde görüş belirtmiş ve nedenlerini de genel olarak öğrenme sürecine ve olumlu sınıf ortamına katkı sağlaması olarak göstermişlerdir. Bu sonuç ilgili alanyazındaki Erden (2005)'in öğrenciler kuralları ve sınıfı, kuralların yapılmasında aldıkları sorumluluk ölçüsünde benimser, şeklinde ifade ettiği düşüncesini destekler niteliktedir. Ayrıca kuralların öğrencilerle birlikte oluşturulmuş olunması, kuralların öğrencilerle birlikte oluşturulduğunu veya oluşturulması gerektiğini gösteren araştırma (Howard & Norris, 1994; Ök vd., 2000; Kişi, 2003; Günay, 2005; Güleç, Sezer & Karaman, 2009; Köktaş, 2009; Aktaş, 2010; Kaya, 2012; Durmuşoğlu Saltalı & Arslan, 2013; Alter & Haydon, 2017) bulgularıyla da uyumludur. Uygulanan kural oluşturma stratejisiyle öğrencilerin bu süreçte aktif rol alarak sınıf kurallarını oluşturmaları ve ilgili ünite kazanımlarıyla pekiştirmeleri, kuralların benimsenmesini sağlamıştır. Kuralların öğrenciler tarafından benimsenmesi hem eğitim yaşamında hem de toplumsal yaşamda kendilerine büyük katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda Çelikten ve Teyfur (2014), sınıf kurallarının sınıf içinde düzeni meydana getirerek öğrencilerin başarılarını artırmasının yanında, onların okul dışı hayata uyumlarını sağladığını belirtmektedir. Ayrıca, öğrencilerin kuralları huzurlu ve mutlu olmak için benimsediklerini belirtmeleri ve bir öğrencinin demokrasinin gereği olarak kuralları benimsediğini belirtmiş olması, toplumsal yaşam ve demokratik vatandaşlık bağlamında önemli görülmektedir.

Son olarak kuralların daha iyi benimsenmesi için uygulanan yönteme ilişkin öğrencilerin önerileri sorulmuş ve diğer sınıflarda da kuralların anlatılması öğrenciler tarafından en çok önerilen görüş olmuştur. Öğrencilerin bu önerisi kuralların önemini öğrenciler tarafından anlaşılmasının bir sonucu olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla kuralların önemini ve gerekliliğini anlayan öğrenciler, aynı şekilde diğer sınıflardaki öğrencilerin de bilgilendirilmesini istemektedirler. Ardından önerilerin daha çok kuralların anlaşılması, somutlaştırılması ve pekiştirilmesi etrafında yoğunlaştığı görülmüştür. Bu öneri kuralların öğrenciler öğretilmesi ve anlaşılması için yapılanları gösteren araştırma (Ök vd., 2000; Kişi, 2003; Günay, 2005; Köktaş, 2009; Durmuşoğlu Saltalı & Arslan, 2013) bulgularını desteklemektedir. Uygulanan kural oluşturma stratejisiyle ilgili öğrencilerin önerilerinin niteliğine bakıldığında uygulanan yöntemin öğrenciler üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kural oluşturma stratejisine yönelik öğrencilerin görüşleri sonucunda elde edilen bulgular değerlendirildiğinde öğrencilerin uygulamaya dair hep olumlu görüş belirttikleri ve kuralların öğrencilerle birlikte oluşturularak ders işlenmesinin öğrencilerin ilgisini çektiği sonucuna varılmıştır. Uygulanan stratejinin öğrencilerin ilgisini ekmesindeki nedenlere bakıldığında öğrencilerin sınıfın düzenine ve temizliğine; derslerin anlaşılmasına ve ders başarisına; olumlu sınıf ve ders ortamına katkı sağlayacak uygulamaları önemsedikleri sonucu çıkarılabilir. Ayrıca araştırmada uygulanan strateji, öğrencilerin kuralları benimsemesinde etkili olmuştur. Uygulanan strateji doğrultusunda kuralların öğrenciler tarafından benimsenme nedenlerine bakıldığında stratejinin öğrenciler, sınıf ortamı, derslerdeki öğrenme süreci üzerinde ve kuralların öneminin anlaşılmasında pozitif etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak, uygulanan kural oluşturma stratejisiyle ilgili öğrencilerin nerileri doğrultusunda, kuralların anlaşılabilirliğini artırmak ve uygulanmasını sağlamak için kuralların daha çok somutlaştırılması, görselleştirilmesi ve canlandırılması gerektiği sonucu çıkarılmıştır.

Araştırmada “5. sınıf sosyal bilgiler dersinde kural oluşturma stratejisinin etkililiği hakkında ğretmen görüşleri nelerdir?” sorusuna ilişkin DG’de derse giren öğretmenlerle görüşmelerden elde edilen verilerin analizi yapılmış ve bulgulara ulaşılmıştır. İlk önce, öğretmenlerin derslerine girdiği DG ğrencilerinin son bir ay içerisinde davranışlarındaki değişime ilişkin görüşlerinden elde edilen bulgulara bakıldığında öğretmenlerin çoğunluğu DG’deki öğrencilerde son bir ayda olumlu yönde davranış değişimi yaşandığını ve öğrencilerdeki bu değişimi sırasıyla istendik davranışlarda gelişme ve ilerleme, olumsuz davranışlarda düzelme, ders içi katılımda artış ve derse hazırlıklı gelmede düzelme şeklinde belirtmişlerdir. Ayrıca ğretmenlerin DG ğrencilerinde olumsuz değişime dair fark ettikleri davranışların ise birkaç öğrenciyle sınırlı olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde DG ğrencilerinin son bir ay içerisinde davranışlarında çoğunlukla olumlu yönde bir değişim yaşandığı anlaşılmaktadır. Uygulamanın yapıldığı zaman dilimi dşnldğnde öğrencilerin davranışlarındaki yaşanan değişime yönelik öğretmenlerin belirttikleri olumlu görüşler anlamlıdır. Dolayısıyla ğrencilerin davranışlarındaki olumlu değişimin, belirtilen zaman diliminde uygulanan kural oluşturma stratejisinin öğrencilerin davranışlarına etkisinin bir sonucu olduğu değerlendirilmektedir. Bu sonuç ilgili literatürde yer alan Liebenow (2005)’un “Tam olarak görüşüldükten sonra dört hafta boyunca fiilen çalışılan kurallar daha iyi bir etkiye sahip olur” (s.104) ve akmak (2011)’ın “Kuralların uygulanması öğrencilerin kendilerinden beklenen istendik davranışları kazanmalarına ve böylelikle başarılı olmalarına yardımcı olacaktır” (s. 192) bilgileriyle de tutarlıdır.

DG’de derse giren öğretmenlerin, DG öğrencilerinin sınıf kurallarına uyma durumuyla ilgili görüşlerinden elde edilen bulgulara bakıldığında görüş belirten öğretmenlerin tamamı, DG öğrencilerinin genel olarak sınıf kurallarına uyduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca birer öğretmen tarafından, öğrencilerin derse hazırlık kurallarına iyi uydukları, kurallara uyma konusunda ilerleme olduğu ve kurallara uymada bilinçli davrandıkları, buna karşılık birkaç öğrencinin ise kurallara uymadığı belirtilmiştir. Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde birkaç öğrenci dışında DG öğrencilerinin kurallara uyması ve bu yönde ilerleme olması, kuralların öğrenciler tarafından benimsenmiş olduğu sonucunu göstermektedir. Öğrenci görüşlerinden ulaşılan sonuçlar, öğretmen görüşlerinden elde edilen bu sonuçla desteklenmiştir.

DG’de derse giren öğretmenlerin son bir ay içinde DG öğrencilerinin kurallara uymama davranışıyla karşılaşma durumuna ilişkin görüşlerinden elde edilen bulgulara bakıldığında görüş belirten öğretmenlerin yarısı DG öğrencilerinin kurallara uymama davranışıyla karşılaşmadıklarını belirtirken diğer yarısı birkaç öğrencinin kurallara uymama davranışıyla karşılaştıklarını ve öğrencilerin tepki olarak hatayı inkâr ettikleri veya bir mazerete sığındıklarını belirtmişlerdir. Elde edilen bu bulgular, DG sınıfının birkaç öğrenci dışında genel olarak kurallara uyduğu sonucunu desteklemekle birlikte öğrencilerin kurallara uyma konusunda duyarlı davrandıklarını göstermektedir.

Son bir ay içinde DG’de birtakım konular açısından fark edilir derecede değişim yaşanmasına ilişkin DG’de derse giren öğretmen görüşlerinden elde edilen bulgulara bakıldığında görüş belirten öğretmenlerin çoğunluğu öğrencilerin sınıf düzeni, söz alma, dersi dinleme, sınıf temizliği vb. konularda fark edilir derecede daha çok olumlu yönde değişim yaşandığını belirtmiştir. Öğretmen görüşlerinin çoğunluğunun fark edilir derecede DG’de olumlu yönde değişim gözlemledikleri yönünde olması ve araştırma uygulamasının başladığı zaman aralığı göz önüne alındığında, bu değişimin öğrencilerin kurallara uygun davranmasının sonucunda olduğu değerlendirilmektedir.

Kural oluşturma stratejisinin etkililiği hakkında öğretmenlerin görüşleri sonucunda elde edilen bulgular değerlendirildiğinde DG öğrencilerinin son bir ay içerisinde davranışlarında çoğunlukla olumlu yönde bir değişim yaşandığı, birkaç öğrenci dışında genel olarak sınıf kurallarına uyulduğu, birkaç öğrenci haricinde kurallara uymama davranışıyla karşılaşmadığı ve sınıfta fark edilir derecede olumlu değişim yaşandığına dair sonuçlara ulaşılmıştır. Kural oluşturma stratejisinin uygulandığı bu bir aylık süre göz önüne alındığında öğrencilerin kurallara uyma konusunda ilerleme olduğu, duyarlı davrandıkları ve kuralları benimsedikleri dolayısıyla bu yönde kural oluşturma stratejisinin etkili olduğu sonucuna

ulaşmıştır. Bu konuda alanyazında ilgili araştırma bulgu ve sonuçlarına rastlanılmadığından ilişkilendirme yapılamamıştır. Bu nedenle yapılan bu araştırmanın bulgu ve sonuçlarının alanyazına önemli katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Araştırmada elde edilen nicel ve nitel bulgular birlikte değerlendirildiğinde, ABT'den elde edilen verilere göre uygulanan kural oluşturma stratejisinin öğrencilerin akademik başarılarına etkisi olmadığı sonucu çıkmasına rağmen öğrencilerin kurallara uyma davranışlarının yanında, olumlu tutum ve davranışlarında da ilerleme ve gelişme olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin davranışlarında olumlu yönde değişim ve gelişme olması, kural oluşturma stratejisinin uygulama biçiminin ve aşamalarının öğrenciler üzerinde etkili ve faydalı olduğunu göstermektedir. Araştırmada etkililiği ABT ile ölçülen kural oluşturma stratejisinin öğrencilerin akademik başarıları üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmamasının ise ABT'de öğrencilerin sadece bilişsel alanla ilgili yeterliliklerinin ölçülmüş olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Öneriler

1. Araştırmada, sosyal bilgiler dersinde kural oluşturma stratejisinin öğrencilerin akademik başarılarına etki etmediği sonucu çıkmasına rağmen öğrenciler tarafından derslerdeki başarılarının arttığı ifade edilmiştir. Bu nedenle akademik başarının ölçülmesi sadece bir dersle sınırlandırılmadan öğrencilerin diğer derslerdeki akademik başarıları da ölçülebilir ve kural oluşturma stratejisinin öğrencilerin akademik başarılarına etkisi daha kapsamlı incelenebilir.

2. Araştırma konusuyla ilgili veya araştırma konusuna benzer daha önce yapılmış bir araştırmaya rastlanılmadığı için bu bağlamda pek ilişkilendirme yapılamamış, araştırma sonuçları karşılaştırılamamış, ilgili araştırmalarla tutarlılığı ve farklılığı tespit edilememiştir. Bu nedenle bu konuda benzer araştırmalar yapılarak sonuçlar karşılaştırılıp daha genellenebilir değerlendirmeler yapılabilir.

3. Araştırmada veri toplama araçları olarak Akademik Başarı Testi, Anket Formu ve Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu kullanılarak veriler elde edilmiş bu doğrultuda bulgulara ve sonuçlara ulaşılmıştır. Gözlem formu, tutum ölçeği vb. farklı veri toplama araçları kullanılarak daha farklı yönlerden araştırma bulgularına ulaşılıp konuya farklı bakış açılarıyla bakılabilir.

4. Uygulanan kural oluşturma stratejisiyle ilgili öğrencilerin hep olumlu görüş belirtmiş olup hiç olumsuz görüş belirtmedikleri ve kuralların diğer sınıflarda da anlatılmasını istemiş olmaları değerlendirildiğinde kural oluşturma stratejisinin farklı sınıf kademelerinde de uygulanabileceğini göstermektedir. Bu bağlamda kural oluşturma stratejisi hem eğitimciler

hem de araştırmacılar tarafından farklı sınıf düzeylerinde uygulanarak sonuçları değerlendirilebilir.

5. Kuralların öğrenciler tarafından oluşturulması öğrencilerin ilgisini çekmiş ve kuralları benimsemelerinde etkili olmuştur. Bu nedenle bu araştırmanın sonuçları eğitimciler tarafından değerlendirilip ülke geneline yayılması sağlanarak bazı araştırma sonuçlarında da görüldüğü üzere kuralların öğretmenler tarafından belirlendiği ve öğrenci katılımının sağlanmadığı demokratik olmayan uygulamaların önüne geçilebilir.

6. Araştırma bulguları arasında öğrencilerin kuralların daha iyi anlaşılmasına yönelik görüşleri değerlendirildiğinde kurallar öğrencilerin anlayabileceği derecede somutlaştırılmalı, açıklanmalı, görselleştirilmeli, canlandırılmalı ve yazılı olarak belirtilmelidir.

7. Uygulanan kural oluşturma stratejisinin öğrencilerin ilgisini çekmiş olmasına, kuralları benimsemelerindeki etkisine ve öğrenci davranışlarında meydana getirdiği olumlu değişime dayanarak eğitim fakültelerinde öğretmen adaylarına ve hizmet içi eğitim faaliyetleri yoluyla mesleğe yeni başlamış öğretmenlere kural oluşturma stratejisi tanıtılabilir.

8. Sınıf kurallarının sınıf yönetimi alanı içerisinde yer alan önemli bir unsur olduğu düşünöldüğünde bu araştırma sonuçları sınıf yönetimi alanında yapılacak çalışmalara kaynaklık edebilir.

9. Öğretmenlerin görüşlerinin çoğunluğu, kural oluşturma stratejisinin uygulandığı sınıfta öğrencilerin davranışlarında fark edilir derecede değişim yaşandığı ve birkaç öğrenci haricinde öğrencilerin genel olarak kurallara uyduğu yönündedir. Kurallara uymayan birkaç öğrencinin belirtilmiş olması, öğrencilerin kurallara uymama nedenlerinin araştırılmasını gerekli kılmaktadır. Bu nedenle öğrencilerin kurallara uymama nedenlerinin incelendiği yeni araştırmalar yapılabilir.

10. Kural oluşturma stratejisinin, öğrencilerin davranışları üzerindeki olumlu yansımaları yanında, kurallı toplum oluşturmaya ve demokratik vatandaşlığa katkısı düşünöldüğünde, yenilene 2018 sosyal bilgiler öğretim programının ilgili öğrenme alanlarında da kural oluşturma stratejisi uygulanarak etkisi incelenebilir.

11. Kural oluşturma stratejisinin beş haftalık uygulama süreci sonunda elde edilen bulgular genel itibariyle olumlu iken ders yılı başından itibaren uygulamanın başlayacağı, daha uzun süreli yapılacak bir araştırmanın bulguları merak uyandırmaktadır. Bu nedenle kural oluşturma stratejisinin etkililiği konusunda daha uzun süreli bir araştırma yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, K. Ü. (2003). *Aktif öğrenme* (2. baskı). İzmir: Biliş Yayıncılık.
- Açıkgöz, K. Ü. (2005). *Etkili öğrenme ve öğretme* (6. baskı). İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.
- Akbaş, O. (2008a). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Akbaş, O. (2008b). Sosyal bilgilerde değerler ve öğretimi. B. Tay & A. Öcal (Edt.) *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* içinde (1. baskı, ss. 335-360). Ankara: Pegem Akademi.
- Akbaşlı, S. (2009). Sosyal bilgiler öğretiminde vatandaşlık ve insan hakları eğitimi. R. Turan, A. M. Sünbül, & H. Akdağ (Edt.), *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar-1* içinde (1. baskı, ss. 43-84). Ankara: Pegem Akademi.
- Akdağ, H. (2009). Sosyal bilgilerin tanımı, amacı, önemi ve Türkiye'deki yeri. R. Turan, A. M. Sünbül, & H. Akdağ (Edt.), *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar-1* içinde (1. baskı, ss. 1-24). Ankara: Pegem Akademi.
- Akdağ, H., & Taşkaya S. M. (2011). Vatandaşlık ve insan hakları eğitiminin sosyal bilgiler öğretimindeki yeri. R. Turan, & K. Ulusoy (Edt.), *Sosyal bilgilerin temelleri* (2. baskı, ss. 293-318). Ankara: Pegem Akademi.
- Akengin, H., Sağlam, D., & Dilek, A. (2002). İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi ile ilgili görüşleri. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 0(16), 1-12.
- Akın, U., & Özdemir, M. (2009). Öğretmen adaylarının demokratik değerlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi: Eğitim bilimleri fakültesi örneği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 42(2), 183-198.
- Akpınar, M., & Kaymakçı, S. (2012). Ülkemizde sosyal bilgiler öğretiminin genel amaçlarına karşılaştırmalı bir bakış. *Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2), 605-626.
- Aksoy, N. (2002). Sınıf içi kurallar. E. Karip (Ed.), *Sınıf yönetimi* içinde (2. baskı, ss. 12-31). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Aktaş, M. (2010). *İlköğretim 1. kademedeki görev yapan öğretmenlerin sınıf kurallarının uygulanması ve değerlendirilmesine ilişkin görüşleri* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 262406)
- Alicıgüzel, İ. (2003). *Çağdaş okulda eğitim ve öğretim* (4. baskı). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Alter, P., & Haydon, T. (2017). Characteristics of effective classroom rules: A review of the literature. *Teacher Education and Special Education*. 40(2), 114-127. doi: 10.1177/0888406417700962
- Altunya, N. (2003). *Eğitim fakülteleri için vatandaşlık bilgisi* (1. baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Atılğan, H. (2007). Test geliştirme. H. Atılğan (Ed.), *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* içinde (2. baskı, ss. 316-348). Ankara: Anı Yayıncılık.

- Arslan, H. (2006). Sınıf kuralları. M. Şişman & S. Turan (Edt.), *Teori ve uygulamada sınıf yönetimi* içinde (4. baskı, ss. 59-72). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Avşaroğlu, S. (2011). Okul çağındaki çocukların gelişim dönemleri. R. Turan, A. M. Sünbül, & H. Akdağ (Edt.), *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar-II* içinde (1. baskı, ss. 287-320). Ankara: Pegem Akademi.
- Aydın, A. (2000). *Sınıf yönetimi* (3. baskı). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Aydın, M., & Çelik, T. (2017). Ortaokul öğrencilerinin etkin yurttaşlık ve hukuk kuralları kavramlarına yönelik metaforik algılarının incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (42), 29-43. doi: 10.9779/PUJE837
- Aydoğan, İ. (2007). Eğitimin politik temelleri. E. Karip (Ed.), *Eğitim bilimine giriş* içinde (1. baskı, ss. 191-236). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Ayhan, H. (1995). *Eğitim bilimine giriş* (1. baskı). İstanbul: Şule Yayınları.
- Aykaç, N. (2007). İlköğretim sosyal bilgiler dersi eğitim-öğretim programına yönelik öğretmen görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(22), 46-73. <http://dergipark.org.tr/esosder/issue/6136/82315> adresinden edinilmiştir.
- Aykaç, N. (2011). Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan günümüze sosyal bilgiler programının eğitim programı öğeleri açısından değerlendirilmesi. *İlköğretim Online*, 10(2), 406-420. <http://ilkogretim-online.org.tr> adresinden edinilmiştir.
- Bacanlı, H. (2009). *Eğitim Psikolojisi* (14. baskı). Ankara: Asa Yayınları.
- Bakioğlu, A. (2009). *Çağdaş sınıf yönetimi* (1. baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Başar, H. (1999). *Sınıf yönetimi* (1. baskı). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Başar, H. (2005). *Sınıf yönetimi* (12. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Başaran, İ. E. (1986). Demokrat öğrenci nasıl yetiştirilir. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 19(1), 111-116. doi: 10.1501/Egifak_0000001098
- Başaran, İ. E. (2005). *Eğitim Psikolojisi: gelişim, öğrenme ve ortam* (6. baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Binbaşoğlu, C. (2005). *Türk eğitim düşünce tarihi* (1. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Boyacı, A. (2009). İlköğretim öğrencilerinin disipline, sınıf kurallarına ve cezalara ilişkin görüşlerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi (Türkiye-Norveç örneği). *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 15(4), 523-553. <http://www.kuey.net> adresinden edinilmiştir.
- Buluç, B. (2007). Eğitimin amaç ve işlevleri. E. Karip (Ed.), *Eğitim bilimine giriş* içinde (1. baskı, ss. 21-54). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Büyükdüvenci, S. (1990). Demokrasi, eğitim ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 23(2), 583-597. doi: 10.1501/Egifak_0000000771
- Büyüköztürk, Ş. (2005). Anket geliştirme. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 133-151. <http://dergipark.org.tr/tebd/issue/26124/275190> adresinden edinilmiştir.
- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (7. baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2018). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (25.baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Can, A. (2013). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi* (1. baskı). Ankara: Pegem Akademi.

- Creswell, J. W. (2012). *Educational research : planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research* (4nd ed.). Boylston Street, Boston: Pearson Education, Inc.
- Cücük, E., Kara, K., Şiraz, F., & Bay, E. (2018). Etkili öğretim stratejileri ölçeği'nin geliştirilmesi(EÖSÖ):Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(67), 1181-1198. <http://dergipark.org.tr/esosder/issue/37393> adresinden edinilmiştir.
- Çakmak, M. (2011). Sınıfta kurallar geliştirme ve uygulama. M. Ç. Özdemir (Ed.), *Sınıf yönetimi* içinde (2. baskı, ss. 179-196). Ankara: Pegem Akademi.
- Çelebi Öncü, E. & Özenç İra, G. (2016). Bir uygulama modeli olarak sınıf içi kurallar ile yaşama yönelik değerler kazandırma. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(19), 215-228. doi: 10.7827/TurkishStudies.9944, p. 215-228
- Çelik, V. (2002). *Okul kültürü ve yönetimi* (3. baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Çelikten, M., & Teyfur, M. (2014). Yapılandırmacı sınıf yönetim kuralları. M. Çelikten (Ed.), *Yapılandırmacı yaklaşıma göre sınıf yönetimi* içinde (3. baskı, ss. 75-97). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çepni, S. (2001). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş* (1. baskı). Trabzon: Erol Ofset.
- Çiftçi, A. (2011). Bir bilim olarak eğitimin hukuki temelleri. M. Ç. Özdemir (Ed.), *Eğitim bilimine giriş* içinde (2. baskı, ss. 99-134). Ankara: Pegem Akademi.
- Demir, M. K., & Şen, S. N. (2016). Okulöncesi öğretmenlerinin davranış kurallarına dair bir inceleme. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 0(6), 30-50. doi: 10.16990/SOBIDER.94
- Demirkaya, H. (2008). Sosyal bilgilerde düşünme ve soru sorma becerileri. B. Tay & A. Öcal (Edt.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* içinde (1. baskı, ss. 389-424). Ankara: Pegem Akademi.
- Demirpolat, A. O. (1999). Demokrasi ve demokratik eğitim. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 5(2), 229-244. <http://www.kuey.net> adresinden edinilmiştir.
- Demirtaş, H. (2008). İnsan hakları ve demokrasi eğitimi. *Eğitışim Dergisi*, 0(20), 1. <http://www.egitism.gen.tr> adresinden edinilmiştir.
- Demirtaş, Z., & Kahveci, G. (2010). Öğrenci algılarına göre 4. ve 5. Sınıf öğretmenlerinin sınıf yönetimi yeterlikleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0(15), 18-29.
- Deveci, H. (2011). Türk eğitim tarihinde sosyal bilgiler. R. Turan, & K. Ulusoy (Edt.), *Sosyal bilgilerin temelleri* (2. baskı, ss. 19-34). Ankara: Pegem Akademi.
- Dewey, J. (2004). *Demokrasi ve eğitim* (T. Göbekçin, çev.). Ankara: Yeryüzü Yayınevi. (Çalışmanın orijinali 1916'da yayımlanmıştır.)
- Dilekmen M. (2008). Etkili eğitim için etkili öğretmenlik. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 213-221.
- Doğan, İ. (2002). *Modern toplumda vatandaşlık, demokrasi ve insan hakları* (3. baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2005). Sosyal bilgiler öğretimi. C. Öztürk, & D. Dilek (Edt.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* (1. baskı, ss. 31-42). Ankara: Pegem Akademi.

- Doğanay, A. (2007). Etkin vatandaşlık için düşünme becerilerinin öğretimi. C. Öztürk (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi: yapılandırmacı bir yaklaşım* içinde (3. baskı, ss. 179-218). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 77-96.
- Doğanay, A., & Sarı, M. (2004). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerine temel demokratik değerlerin kazandırılma düzeyi ve bu değerlerin kazandırılması sürecinde açık ve örtük programın etkilerinin karşılaştırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 10(3), 356-383. <http://www.kuey.net> adresinden edinilmiştir.
- Doymuş, K., Şimşek, Ü., & Şimşek, U. (2005). İşbirlikli öğrenme yöntemi üzerine derleme: I. İşbirlikli öğrenme yöntemi ve yöntemle ilgili çalışmalar. *Atatürk Üniversitesi Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 59-83.
- Dönmez, B. (2006). Sosyal bir sistem olarak sınıf. M. Şişman & S. Turan (Edt.), *Teori ve uygulamada sınıf yönetimi* içinde (4. baskı, ss. 13-28). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Dönmez, C. (2003). Sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. C. Şahin (Ed.), *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu: sosyal bilgiler* içinde (1. baskı, ss. 31-41). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Duman, T., Karakaya, N., & Yavuz, N. (2003). *Vatandaşlık bilgisi* (2. baskı). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Durmuşoğlu Saltalı, N., & Arslan, E. (2013). Okul öncesi öğretmenlerin sınıflarında koydukları kurallar ve uygulamaları. *İlköğretim Online*, 12(4), 1032-1040. <http://ilkogretim-online.org.tr> adresinden edinilmiştir.
- Ekiz, D. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (2. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Erden, M. (tarihsiz). *Sosyal bilgiler öğretimi* (1. baskı). Ankara: Alkım Yayınevi.
- Erden, M. (2004). *Öğretmenlik mesleğine giriş* (2. baskı). İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Erden, M. (2005). *Sınıf yönetimi* (2. baskı). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Erden, M., & Akman, Y. (2005). *Gelişim ve öğrenme* (14. baskı). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Erdem, A. R. (2005). *Etkili ve verimli (nitelikli) eğitim* (1. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ergin, A., & Birol, C. (2005). *Eğitimde iletişim* (3. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ergün, M. (2008). Cumhuriyet dönemi eğitim tarihi. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 6(12), 321-348. <http://www.talid.org/eskisayi.aspx> adresinden edinilmiştir.
- Erol, H. (2015). Demokrasinin temel ilkeleri açısından ortaokul 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler dersi kazanımlarının incelenmesi. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(14), 311-322. doi: 10.7827/TurkishStudies.8628, p. 311-322
- Ertem, İ. S. (2011). Sınıf organizasyonu. M. Ç. Özdemir (Ed.), *Sınıf yönetimi* içinde (2. baskı, ss. 265-283). Ankara: Pegem Akademi.
- Ertürk, S. (1994). *Eğitimde program geliştirme* (8. baskı). Ankara: Meteksan.
- Fer, S. (2009). *Öğretim tasarımı* (1. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Fidan, N. (1985). *Okulda öğrenme ve öğretme* (1. baskı). Ankara: Alkım Yayınevi.
- Fidan, N., & Erden, M. (1994). *Eğitime giriş* (5. baskı). Ankara: Meteksan.

- Genç, S. Z. (2006). Demokratik kazanımların gerçekleştirilmesinde ilköğretim öğretmenlerinin etkililiğinin değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 0(171), 43-54.
- Glasser, W. (1999). *Başarısızlığın olmadığı okul* (K. Teksöz, çev.). İstanbul: Beyaz Yayınları. (Çalışmanın orijinali 1968'de yayımlanmıştır.)
- Glasser, W. (1999). *Okulda kaliteli eğitim* (U. Kaplan, çev.). İstanbul: Beyaz Yayınevi. (Çalışmanın orijinali 1990'da yayımlanmıştır.)
- Gömleksiz, M. N., & Bulut, İ. (2006). Yeni sosyal bilgiler dersi öğretim programının uygulamadaki etkililiğinin değerlendirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 12(3), 393-421. <http://www.kuey.net> adresinden edinilmiştir.
- Gömleksiz, M. N., & Cüro, E. (2011). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının toplumsal ihtiyaçları karşılama düzeyine ilişkin öğretmen görüşleri (Diyarbakır ili örneği). *Milli Eğitim Dergisi*, 41(190), 145-166.
- Güleç, S., Sezer, G. O., & Karaman, P. B. (2009). Sınıf ve branş öğretmen adaylarının sınıf kurallarının belirlenmesi ve uygulanmasına ilişkin görüşlerinin karşılaştırılması. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(22), 58-81.
- Gülmez, M. (2001). *İnsan hakları ve demokrasi eğitimi* (2. baskı). Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü.
- Günay, Y. (2005). *İlköğretim birinci kademede görev yapan öğretmenlerin sınıf kurallarını oluşturmada ve uygulamada karşılaştıkları güçlüklerin belirlenmesi* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 205899)
- Gündüz, M., & Gündüz, F. (2005). *Yurttaşlık bilinci* (1. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Güven, A. (2008). Demokratik vatandaşlık ve tarih eğitimi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 337-350.
- Güven, A., & Akkuş, Z. (2004). Demokratik değer kazanımında okulların rolü. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0(9), 217-224.
- Güven, S. (2011). Sosyal bilgiler dersinde vatandaşlık eğitimi ve vatandaşlık eğitiminde modeller. R. Turan, A. M. Sünbül, & H. Akdağ (Edt.), *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar-II* içinde (1. baskı, ss. 35-58). Ankara: Pegem Akademi.
- Hotaman, D. (2010). Demokratik eğitim: Demokratik bir eğitim programı. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 3(1), 29-42. <http://dergipark.org.tr/akukeg/issue/29340/313965> adresinden edinilmiştir.
- Howard, N. A., & Norris, M. R. (1994). *Source, characteristics, and perceived effectiveness of classroom rules*. Retrieved from ERIC database. (ED 396855)
- İlgar, L. (2005). *Eğitim yönetimi okul yönetimi sınıf yönetimi* (3. baskı). İstanbul: Beta Basım.
- İslamoğlu, A. H. (2009). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* (1. baskı). İstanbul: Beta Basım.
- Johnson, R. B., & Onwuegbuzie, A. J. (2004). Mixed methods research: A research paradigm whose time has come. *Educational Researcher*, 33(7), 14-26.
- Johnson, R. B., Onwuegbuzie, A. J., & Turner, L.A. (2007). Toward a definition of mixed methods research. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(2), 112-133.
- Kan, Ç. (2010). A.B.D ve Türkiye'de sosyal bilgilerin tarihsel gelişimi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(2), 663-672.

- Kara, C., Topkaya, Y., & Şimşek, U. (2012). Aktif vatandaşlık eğitiminin sosyal bilgiler programındaki yeri. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 4(3), 147-159.
- Karadeniz, O., Eker, C., & Burunsuz, E. (2015). Ortaokul sosyal bilgiler dersi öğretim programı kazanımlarının yapılandırmacı öğrenme kuramı ilkelerine göre değerlendirilmesi. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(3), 563-580. doi: 10.7827/TurkishStudies.7916, p. 563-580
- Karakaya, Ş. (2006). Sosyal bir süreç olarak eğitim. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0(13), 391-396.
- Karakütük, K. (2001). *Demokratik ve laik eğitim* (1. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Karaman Kepenekçi, Y. (2000). *İnsan hakları eğitimi* (1. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Karasar, N. (2013). Bilimsel araştırma yöntemi (25. baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kaya, E., & Öner, G. (2017). 100. yaşındaki sosyal bilgiler dersini sosyalleşme ve toplu öğretim ekseninde yeniden düşünmek. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(2), 1-25.
- Kaya, S. (2012). *Anaokulunda sınıf kurallarının belirlenme ve uygulanma sürecinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 321043)
- Kaymakçı, S., & Ata, B. (2012). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgilerin doğasıyla ilgili görüşleri. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 35-64. <http://dergipark.org.tr/jsser/issue/19098/202640> adresinden edinilmiştir.
- Keçe, M., & Merey, Z. (2011). İlköğretim sosyal bilgiler kazanımlarının sosyal bilimler disiplinlerine ve disiplinlerarası anlayışa uygunluğunun belirlenmesi. *Yüzüncüyıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 110-139.
- Keskin, Y. (2011). Sosyal bilgilerin felsefi temelleri . R. Turan, & K. Ulusoy (Edt.), *Sosyal bilgilerin temelleri* (2. baskı, ss. 37-71). Ankara: Pegem Akademi.
- Kılıçoğlu, G. (2014). Sosyal bilgiler tanımı, dünyada ve ülkemizde gelişimi ve önemi. M. Safran (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi içinde* (3. baskı, ss. 3-16). Ankara: Pegem Akademi.
- Kılıçoğlu, M. (2007). *Aktif öğrenme için etkili öğretmen* (1. baskı). İstanbul: Morpa.
- Kıncal, R.Y. (2004). *Vatandaşlık bilgisi* (1. baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kıncal, R., & Uygun, S. (2006). Demokrasi eğitimi ve okul meclisleri projesi uygulamalarının değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 0(171), 31-42.
- Köktaş, S. (2009). *İlköğretim okullarında ikinci kademe öğrencilerinin sınıf kurallarını benimseme düzeyi* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 240282)
- Köstüklü, N. (2001). *Sosyal bilimler ve tarih öğretimi* (3. baskı). Konya: Günay Ofset.
- Kuş, Z., & Çetin, T. (2014). İlköğretim öğrencilerinin demokrasi algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(2), 1-22.
- Kuş, Z., & Karatekin, K. (2009). Öğrencilerin okul ortamında kurallara uygun davranma yeterliklerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 183-196.

- Küçükahmet, L. (2008). Etkili öğretim ve öğrenme. Y. Özbay & S. Erkan (Edt.), *Eğitim psikolojisi içinde* (1. baskı, ss. 397-422). Ankara: Pegem Akademi.
- Liebenow, H. (2005). *Eğitimde istikrar* (A. Kanat, çev.). İzmir: İlya Yayınevi. (Çalışmanın orijinali 1999’da yayımlanmıştır.)
- Malone, B., & G. Tietjens, C. L. (1998). Re-examination of classroom rules: the need for clarity and specified behavior. Retrieved from ERIC database. (ED425129)
- MEB (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi (4-5. sınıflar) öğretim programı ve kılavuzu*. <http://ttkb.meb.gov.tr> adresinden edinilmiştir.
- Memişoğlu, H. (2012). İlköğretim 4-5 sosyal bilgiler ders programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 66-81. <http://www.jret.org> adresinden edinilmiştir.
- Merey, Z., Karatekin, K., & Kuş, Z. (2012). İlköğretimde vatandaşlık eğitimi: karşılaştırmalı kuramsal bir çalışma. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(3), 795-821.
- Marshall, M. (2009). *Ödül yok-ceza yok! bu nasıl disiplin?* (E. Aksay, çev.). İstanbul: Sistem Yayıncılık. (Çalışmanın orijinali 2001’de yayımlanmıştır.)
- Milli Eğitim Temel Kanunu (1973). *Resmi Gazete*. Yayımlanma Tarihi: 24.06.1973. Sayısı: 14574. Numarası: 1739. <http://www.mevzuat.gov.tr> adresinden edinilmiştir.
- Moffatt, M. P. (1957). *Sosyal bilgiler öğretimi* (N. Oran, çev.). İstanbul: Maarif Basımevi. (Çalışmanın orijinali 1950’de yayımlanmıştır.)
- Nas, R. (2000). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* (1. baskı). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- NCSS (1992). National curriculum standards for social studies: Introduction. <http://www.socialstudies.org/standards/introduction> adresinden edinilmiştir.
- Obenchain, K. M., & Morris, R. V. (2007). *50 social studies strategies for K-8 classrooms* (2nd ed.). Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Education, Inc.
- Oğuz, S. (2013). *Ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler eğitimi çerçevesinde hukuk okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi* (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 333485)
- Okutan, M. (2010). Türk eğitim sisteminde demokrasi eğitimi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 938-946. <http://www.j-humansciences.com> adresinden edinilmiştir.
- Onur, G. (2008). *İlköğretim 2. ve 3. sınıf öğrencilerine sınıf ve okul kuralları’nın hayat bilgisi dersi programı çerçevesinde drama tekniğiyle öğretiminin kalıcılığa etkisi* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 231165)
- Ök, M., Göde, O., & Alkan, V. (2000). İlköğretimde öğretmen-öğrenci etkileşimine sınıf yönetimi kurallarının etkisi. *Milli Eğitim Dergisi*, 0(145), 20-524.
- Özcan, M. (2011). Bir bilim olarak eğitimin siyasi temelleri. M. Ç. Özdemir (Ed.), *Eğitim bilimine giriş içinde* (2. baskı, ss. 135-160). Ankara: Pegem Akademi.
- Özel, A., & Bayındır, N. (2008). *Yapılandırılmış anlayışa göre sınıf yönetimi* (1. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Özensoy, A. U. (2014). *Sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabı* (1. baskı). Ankara: Harf Yayıncılık.
- Özer, A. (2008). Kişilik gelişimi. İ. Yıldırım (Ed.), *Eğitim psikolojisi içinde* (1. baskı, ss. 143-164). Ankara: Anı Yayıncılık.

- Özmen, C. (2015). Dünyada ve ülkemizde sosyal bilgiler. C. Dönmez & K. Yazıcı (Edt.), *Sosyal bilgiler öğretimi* içinde (1. baskı, ss. 3-19). Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, C. (2007). Sosyal bilgiler: toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. C. Öztürk (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi: yapılandırmacı bir yaklaşım* içinde (3. baskı, ss. 21-50). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Öztürk, C. (2012). Sosyal bilgiler: toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi: Demokratik vatandaşlık eğitimi* içinde (3. baskı, ss. 1-31). Ankara: Pegem Akademi.
- Polat, Ö. (2007). İnsan hakları, çocuk hakları ve eğitimi. A. Oktay (Ed.), *Eğitim bilimine giriş* içinde (2. baskı, ss. 97-125). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Safran, M. (2008). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay & A. Öcal (Edt.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* içinde (1. baskı, ss. 1-18). Ankara: Pegem Akademi.
- Sağlam, H. İ., & Bilgili, A. S. (2006). Aktif öğrenmeyi temel alan yapılandırmacı yaklaşımın sosyal bilgiler öğretimine yansımaları. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0(14), 271-285.
- Senemoğlu, N. (2002). *Gelişim öğrenme ve öğretim: kuramdan uygulamaya (-)* Ankara: Gazi Kitabevi.
- Seven, M. A., & Engin, A. O. (2008). Öğrenmeyi etkileyen faktörler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 189-212.
- Sönmez, V. (1999). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu* (2. baskı). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Sönmez, V. (2005). *Eğitim felsefesi* (7. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V., & Alacapınar, F. G. (2011). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri* (1. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sözer, E. (1998a). Sosyal bilgiler programının amaçları, ilkeleri ve temel özellikleri. G. Can (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* içinde (1. baskı, ss. 15-39). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Sözer, E. (1998b). Sosyal bilimler kapsamında sosyal bilgilerin yeri ve önemi. G. Can (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* içinde (1. baskı, ss. 1-13). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Şahan, H. H., Uyangör, N., & Işıtan, S. (2014). Öğrenme-öğretme strateji ve modelleri. B. Oral (Ed.), *Öğrenme öğretme kuram ve yaklaşımları* içinde (3. baskı, ss. 283-324). Ankara: Pegem Akademi.
- Şahin, E. (2002). Etkili sınıf yönetimi için kurallar oluşturmada pozitif disipline dayalı bazı öneriler. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 341-353.
- Şimşek, U. (2012). Küreselleşme sürecinde ulus-devlet ve yurttaşlık eğitimi üzerine bir tartışma. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(6), 479-491.
- Şimşek, U., Doymuş, K., Şimşek, Ü., & Özdemir, Y. (2004). Öğrencilerin demokratik tutumlarına grupla öğrenme yönteminin etkisinin incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0(9), 387-396.
- Şimşek, U., Şimşek, Ü., & Doymuş, K. (2006). İşbirlikçi öğrenme yöntemi üzerine derleme çalışması III: İşbirlikçi öğrenme yönteminin eğitim ortamındaki faydaları. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0(13), 414-430.

- Şimşek, U., Tıkman, F., Yıldırım, E., & Şentürk, M. (2017). Sosyal bilgiler ve sınıf eğitimi öğretmen adaylarının gözünden vatandaşlık eğitimi: nitel bir çalışma. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0(32), 913-925. doi: 10.14582/DUZGEF.1871
- Şişman, M., Güleş, H. & Dönmez, A. (2010). Demokratik bir okul kültürü için yeterlilikler çerçevesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 167-182.
- Taşpınar M., & Atıcı, B. (2002). Öğretim model, strateji, yöntem ve becerileri/teknikleri: kavramsal boyut. *Eğitim Araştırmaları*, 2(8), 207-215.
- Tay, B. (2011). Sosyal bilgiler öğretiminin dünü bugünü ve yarını . R. Turan, & K. Ulusoy (Edt.), *Sosyal bilgilerin temelleri* (2. Baskı, ss. 1-17). Ankara: Pegem Akademi.
- Tekin, H. (2009). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* (19. baskı). Ankara: Yargı Yayınevi.
- Tezcan, M. (2018). *Eğitim sosyolojisi* (18. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Thornberg, R. (2008a). A categorisation of school rules. *Educational Studies*. 34(1), 25-33. doi: 10.1080/03055690701785244
- Thornberg, R. (2008b). School children's reasoning about school rules. *Research Papers in Education*. 23(1), 37-52. doi:10.1080/02671520701651029
- Türk Dil Kurumu (1998). *Türkçe sözlük* (9. baskı).Ankara: Türk Dil Kurumu Basımevi.
- Uysal, B. (1984). *Siyasal katılma ve katılma davranışına ailenin etkisi* (1. baskı). Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü.
- Üste, B. (2007). İnsan hakları eğitimi ve ilköğretimdeki önemi. *Ege Akademik Bakış*, 7(1), 295-310. <http://dergipark.org.tr/eab/issue/39840/472431> adresinden edinilmiştir.
- Yanpar, T. (2007). Etkili ve anlamlı öğrenme için kuramsal yaklaşımlar ve yapılandırmacılık. C. Öztürk (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi:yapılandırmacı bir yaklaşım içinde* (3. baskı, ss. 85-109). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Yanpar, T. (2010). Sosyal bilgiler disiplninde eğitimin yeri ve önemi. R. Turan, & K. Ulusoy. (Edt.). *Sosyal bilgilerin temelleri içinde* (1. baskı, ss. 175-190). Ankara: Maya Akademi.
- Yavuzer, H. (2005). *Çocuk eğitimi el kitabı* (19. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazıcı, K., & Erdilmen Ş. (2011). Sosyal bilgiler öğretiminde hukuk. R. Turan, & K. Ulusoy (Edt.), *Sosyal bilgilerin temelleri* (2. baskı, ss. 271-292). Ankara: Pegem Akademi.
- Yeşil, R. (2002). *Okulda ve ailede insan hakları ve demokrasi eğitimi* (1. baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Yeşil, R. (2004). İnsan hakları ve demokrasi eğitiminde yöntem. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 35-41.
- Yeşil, R. (2018). Eğitim ve toplum. E. Köse & S. Z. Genç (Edt.), *Eğitim sosyolojisi içinde* (1. baskı, ss. 52-74). Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldırım, A., & Şimşek H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6.baskı). Ankara: Seçkin.

EKLER

Ek-1. Akademik Başarı Testi (ABT)

5.SINIF BİR ÜLKE, BİR BAYRAK ÜNİTESİ AKADEMİK BAŞARI TESTİ

Adı Soyadı :

Sınıf/Şube :

Yönerge: Sevgili öğrenciler, aşağıda, 5. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi “Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesiyle ilgili 15 adet çoktan seçmeli soru yer almaktadır. Tüm soruların cevaplanmasına dikkat ediniz. Süreniz 25 dakikadır. Başarılar dilerim.

1-) Devletin yönetim şeklini, kişilerin hak ve ödevlerini, devlet birimlerini ve bu birimler arasındaki ilişkileri belirten hukuk kurallarından oluşmuş temel kanun aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Anayasa
B) Yasa
C) Kural
D) Egemenlik

2-) İnsanların birbirine zarar vermeden, mutlu ve güvenli bir şekilde yaşamalarını sağlayan birtakım kurallar vardır. Bu kurallar yazılı ve yazısız olarak ikiye ayrılmaktadır.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi yazısız kurallara örnektir?

- A) Gelenekler
B) Yasalar
C) Anayasa
D) Yönetmelik

3-) Türkiye’de yasaları yapma ve değiştirme görevi hangi devlet organının görevidir?

- A) Cumhurbaşkanı
B) Başbakan
C) TBMM
D) Vali

4-) Yasaların varlığı ile ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlış verilmiştir?

- A) Toplumsal yaşamı düzenler
B) İnsanlar arasında barışı sağlar
C) Toplumsal huzuru sağlar
D) Her zaman uyulmayabilir

5-) Günlük hayatta birçok kurala uyarız ve bu kurallara göre hareket ederiz.

Aşağıdakilerden hangisi bu kurallara uyulmadığında ortaya çıkacak bir sonuç değildir?

- A) Sorunlar ortaya çıkar
B) Toplum yaşamı zorlaşır
C) Başkalarına zarar verilebilir
D) Özgürlük gerçekleşir

6-) Aşağıdakilerden hangisi görgü kurallarından biridir?

- A) Vergi vermek
B) Esnerken ağızımızı kapatmak
C) İnsan haklarına aykırı davranmamak
D) Okula düzenli devam etmek

7-) Trafik kazalarının en temel sebebi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Aracın arızalanması
B) Kurallara uymamak
C) Yolun bozuk olması
D) Olumsuz hava şartları

8-) Demokratik yönetimin olduğu bir ülkede aşağıdakilerden hangisi görülmez?

- A) Yasalara göre ülke yönetilir
- B) Yasaları milletin seçtiği vekiller yapar
- C) Yasalar önünde herkes eşittir
- D) Yöneticiler yasalara uymakta serbesttir

9-) Türkiye’de aşağıdakilerden hangisinin varlığı, demokrasinin temel ilkelerinden olan ulusal egemenlik ilkesinin gerçekleştiğini gösterir?

- A) Bakanlıklar
- B) TBMM
- C) Başbakanlık
- D) Kaymakamlık

10-) Vatandaşların ihtiyaçlarını karşılamak üzere merkezi yönetim birimi olarak birçok bakanlık kurulmuştur.

Buna göre bu bakanlıklarda çalışanlar, görev ve sorumluluklarını aşağıdakilerden hangisine bağlı olarak yerine getirirler?

- A) İsteklerine
- B) Yasalara
- C) Gelenek göreneklere
- D) Kişilere

11-) Aşağıdaki merkezi birimlerden hangisi ülke genelinde bağımsız mahkemeler aracılığıyla yasalara uymayanları cezalandırarak adaleti sağlar?

- A) İçişleri Bakanlığı
- B) Milli Eğitim Bakanlığı
- C) Dışişleri Bakanlığı
- D) Adalet Bakanlığı

12-) İl sınırları içerisinde yasa, tüzük, yönetmelik ve hükümet emirlerini uygulamakla görevli olan merkeze bağlı yönetim birimi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kaymakamlık
- B) Belediye
- C) Valilik
- D) Muhtarlık

13-) Aşağıdakilerden hangisi merkeze bağlı yönetim birimi olan ilçe yönetimindeki kaymakamın temel görevlerinden biri değildir?

- A) Valiye bağlı olarak görev yapar
- B) İlçedeki en yetkili kişidir
- C) Kurumların çalışmalarını takip eder
- D) Yasaları değiştirebilir

14-) Bağımsızlık ve egemenlik sembollerimizden olan bayrağımız, Milli Marşımız, başkentimiz ve dilimiz aşağıdakilerden hangisinde yer alarak güvence altına alınmıştır?

- A) Kanun
- B) Yönetmelik
- C) Anayasa
- D) Tüzük

15-) Aşağıdakilerden hangisi ulusal egemenlik ve bağımsızlık sembollerine değer veren bir Türk vatandaşının yapacağı davranışlar arasında gösterilemez?

- A) İstiklal Marşını kurallı okumak
- B) Türk Bayrağına saygı göstermek
- C) Türkçeyi doğru ve düzgün konuşmak
- D) Anayasaya aykırı davranmak

Cevaplarımızı kontrol ediniz!

Ek-2. Anket Formu

ORTAOKUL 5. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KURAL OLUŞTURMA STRATEJİSİNİN ETKİLİLİĞİ ANKET FORMU

Sevgili öğrencim;

Bu anket formu, sosyal bilgiler dersinde kural oluşturma stratejisinin etkililiği ile ilgili görüşlerini almak için hazırlanmıştır. Bu anket formunda yer alan sorulara vereceğin cevaplar, yalnız araştırma amacıyla kullanılacaktır. Yapılacak araştırmanın doğru sonuçlar vermesi için gerekli özeni göstermeni ve tüm soruları cevaplamanı istiyorum. Vereceğin cevaplar için şimdiden teşekkür ederim.

Kemal YAVUÇKAL

SORULAR:

1. Kuralları birlikte oluşturarak ders işlemek ilginizi çekti mi? Cevabınızı nedenleriyle açıklayınız.

2. Kuralları birlikte oluşturarak ders işlemek, kuralları benimsemenizde etkili oldu mu? Cevabınızı nedenleriyle açıklayınız.

3. Kuralların daha iyi benimsenmesi için uyguladığımız yönetime dair önerileriniz nelerdir?

Ek-3. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

ORTAOKUL 5. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KURAL OLUŞTURMA STRATEJİSİNİN ETKİLİLİĞİ YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Görüşülen öğretmen:

Branşı :

Tarih ve saat :

Değerli öğretmenim;

Bu görüşme formu, ortaokul 5.sınıf Sosyal Bilgiler dersinde kural oluşturma stratejisinin etkililiğini incelemek amacıyla hazırlanmıştır. Görüşmedeki soruların tamamı dersine girdiğiniz 5/B Sınıfıyla ilgilidir. Sorulara vereceğiniz cevaplar yalnız araştırma amacıyla kullanılacak olup isminiz kullanılmayacaktır. Yapılan araştırmanın doğru sonuçlar vermesi için sorulara dikkatlice ve tam olarak cevap vermeniz büyük önem taşımaktadır. Vereceğiniz cevaplar ve katılımınız için şimdiden teşekkür ederim.

Kemal YAVUÇKAL

SORULAR:

1. Dersine girdiğiniz 5/B sınıfı öğrencilerinin davranışlarında son bir ay içerisinde olumlu veya olumsuz bir değişiklik fark ettiniz mi?
2. Dersine girdiğiniz 5/B sınıfı öğrencilerinin sınıf kurallarına uyma konusunda düşünceleriniz nelerdir?
3. Dersine girdiğiniz 5/B sınıfında son bir ay içinde kurallara uymama davranışıyla karşılaştınız mı ve bu durumda öğrencilerin tepkisi ne oldu? Açıklayınız
4. Dersine girdiğiniz 5/B sınıfında son bir ay ve öncesini karşılaştırdığımızda fark edilir derecede sınıf düzeni, söz alma, dersi dinleme, sınıf temizliği vb. konularda bir değişim gözlemlediniz mi? Açıklayınız.

Ek-4. Araştırma İzin Belgeleri

**T.C.
ERZURUM VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü**

Sayı : 36648235/605/2780436 13/03/2015
Konu: Araştırma İzni
(Kemal YAVUÇKAL)

MÜDÜRLÜK MAKAMINA

İlgi: a) Atatürk Üniversitesinin 09/03/2015 tarihli ve 5459 sayılı yazısı.
b) Bakanlığımızın 07/03/2012 tarihli ve 3616(2012/13) sayılı genelgesi.

İlgi (a) yazıda belirtilen; Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Kemal YAVUÇKAL'ın "Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kural Oluşturma Stratejisinin Etkililiği" adlı araştırmasını Aşkale İnkılap Ortaokulu 5. sınıflarda uygulama isteği ilgi (b) genelge çerçevesinde, eğitim öğretim faaliyetlerini aksatmayacak şekilde ve mühürlü veri toplama araçlarının kullanılarak uygulanması, şubemizde uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Turan BAĞAÇLI
İl Millî Eğitim Müdür Yardımcısı

OLUR
13/03/2015

Yüksel ARSLAN
İl Millî Eğitim Müdürü

Yönetim Cad. Valilik Binası Kat:4 Yakutiye ERZURUM
Elektronik Ağ: <http://erzurum.meb.gov.tr>
e-posta: stratejigelistirme25@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Çiğdem HOPUR Şb.Mdr.
Tel: (0 442) 234 4800
Faks: (0 442) 235 1032

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden a695-07ad-32ab-b6ae-ab00 kodu ile teyit edilebilir.

T.C.
ERZURUM VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 36648235/605/2898931
Konu: Araştırma İzni
Kemal YAVUÇKAL

17/03/2015

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi: a) Atatürk Üniversitesinin 09/03/2015 tarihli ve 05459 sayılı yazısı.
b) Bakanlığımızın 07/03/2012 tarihli ve 3616(2012/13) sayılı genelgesi.

Üniversiteniz, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, yüksek lisans öğrencisi Kemal YAVUÇKAL'ın "*5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kurul Oluşturma Stratejisinin Etkinliği*" konulu tez çalışmasını Müdürlüğümüze bağlı Aşkale İlçesi İnkılap Ortaokulu 5. Sınıflarında ekte gönderilen mühürlenmiş veri toplama araçlarının kullanılarak uygulanmasına ilişkin onay ekte gönderilmiştir.
Bilgilerinizi rica ederim.

Turan BAĞAÇLI
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdür Yardımcısı

Ek:
1-Onay (1 adet)
2- Veri toplama araçları (4 sayfa)

Güvenli Elektronik İmza
Aslı ile Aynıdır
17.03.2015

Aras Emin DERİŞOĞLU
Memur

Yönetim Cad. Valilik Binası Kat:4 Yakutiye ERZURUM
Elektronik Ağ: <http://erzurum.meb.gov.tr>
e-posta: arge25@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Çiğdem HOPUR Şb.Mdr.
Tel: (0 442) 234 4800
Faks: (0 442) 235 1032

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorasi.meb.gov.tr> adresinden: 29b8-af04-310f-a750-042a kodu ile teyit edilebilir.

FORM:2

T.C.
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü

ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME FORMU

ARAŞTIRMA SAHİBİNİN

Adı Soyadı	Kemal YAVUÇKAL
Kurumu / Üniversitesi	Atatürk Üniversitesi
Araştırma yapılacak iller	Erzurum
Araştırma yapılacak eğitim kurumu ve kademesi.	Aşkale İlçesi İnkılap Ortaokulu 5. Sınıf
Araştırmanın konusu	Ortaokul 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kural Oluşturma Stratejisinin Etkililiği
Üniversite / Kurum onayı	Var
Araştırma / Proje /ödev / Tez önerisi	Tez Önerisi
Veri toplama araçları	Akademik Başarı Testi, Açık Uçlu Soru Formu
Görüş İstenilecek Birim / Birimler.	

KOMİSYON GÖRÜŞÜ

Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri konulu 2012/13 nolu genelge doğrultusunda yapılan incelemede araştırmanın kabulüne karar verildi.

Komisyon Kararı	Oybirliği ile Kabulüne
Muhalif Üyenin Adı ve Soyadı	

KOMİSYON

11.03/2015 Üye Yücel GÖZCÜ	Üye Tunç AGAVER	Üye Mesut ABAS
----------------------------------	--------------------	-------------------

Ek-5. Kural Oluşturma Stratejisi Uygulama Planı

1. HAFTA		5. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİ BİR ÜLKE, BİR BAYRAK ÜNİTESİ KURAL OLUŞTURMA STRATEJİSİ UYGULAMA PLANI	
Saat	Tarih	Konu ve Kazanım	Uygulama
3	13-17 Nisan 2015	Kurallar ve Yasalar 1. Toplumsal yaşamı düzenleyen yasaların varlığını ve önemini fark eder.	<ul style="list-style-type: none">➤ Öğrencilere kural yapıldığı söylenmez.➤ Öğrencilere bireysel olarak bu sınıfta başarılı olabilmeleri için her birinin sınıf arkadaşından ve öğretmenden beklentilerinin neler olduğu ve nasıl bir sınıf ortamı olması gerektiğiyle ilgili beyin fırtınası yapılarak sınıf tahtasında bir ihtiyaç listesi oluşturulur. Böylece, öğrenciler iyi bir öğrenme ortamının özelliklerini düşünmeye teşvik edilerek öğretim ve öğrenmeleri için mümkün olan en iyi yolu ortaya koymaları sağlanır.➤ Sınıf tahtasında oluşturulan listeye atıfta bulunularak öğrencilere şu soru sorulur: Beklentileriniz karşılandığında bu özelliklere sahip bir sınıf size nasıl görünür ve böyle bir sınıfa nasıl buluyorsunuz?➤ Öğrencilere sorulan soruların yanıtları alındıktan sonra, bu defa tahtadaki listede yer alan davranış ve tutumların nasıl sağlanabileceği sorulur. Öğrencilerin fikirleri alınarak, herkesin yararına olacak bir öğrenme ortamının oluşmasına katkı sağlayacak bazı kurallar zemini oluşturulur. <p>Ders kazanımına da vurgu yapılarak öğrencilerin toplumsal yaşamı düzenleyen yasaların varlığını ve önemini fark etmeleri sağlanır. Ardından ders kitabından kurallar ve yasalar konusuna geçiş yapılır.</p>

2. HAFTA		5. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİ BİR ÜLKE, BİR BAYRAK ÜNİTESİ KURAL OLUŞTURMA STRATEJİSİ UYGULAMA PLANI	
Saat	Tarih	Konu ve Kazanım	Uygulama
3	20-24 Nisan 2015	<p style="text-align: center;">Demokratik Yönetim</p> <p>4. Demokratik yönetim birimlerindeki yetki ile ulusal egemenlik arasındaki ilişkiyi açıklar.</p>	<p>➤ Öğrencilerden sıraların fiziksel düzenine, eşyalara, insanlara ve sınıfta ses seviyesinin yüksek olduğu durumlarda nasıl davranılacağına dair öğrenci eylemleri hakkında düşünceleri istenir. Bu doğrultuda öğrencilerden sınıflarının neye benzediğini, sınıflarında güzel bir günün nasıl olacağını ve geçen hafta belirledikleri ihtiyaç listesine eklemek istediklerini yazarak öykülemeleri istenir.</p> <p>➤ Öyküleme ve liste tamamlandığında öğrencilerin şimdiye kadar belirledikleri ihtiyaç listesi tahtaya yazılır ve listeden birkaç konu öğretmen tarafından gündeme getirilir. Örneğin bir öğrenci en iyi sevdiği müziği dinleyerek çalıştığını söyledi. Diğer bazı öğrencilerde çalışmak için oldukça sessiz bir ortama ihtiyaç duyduğunu söyledi. Öğretmen, öğrencilerden tüm bu farklı istekler karşısında bireylerin haklarının nasıl korunacağı hakkında düşüncelerini ister.</p> <p>➤ Öğrencilerden ihtiyaç listelerini özetlemeleri, kategorize etmeleri ve kurallara dönüştürmeleri istenerek öğrenciler tarafından olumlu bir biçimde ifade edilmiş kurallar listesi oluşturulur.</p> <p>➤ Kural sayısı en fazla 7 olmalı ve kurallar öğrencilerin açıkça görebileceği yere asılmalıdır.</p> <p>Demokratik vatandaşlıkla ve vatandaşların hak ve sorumluluklarıyla bağlantı kurulur. Öğrencilerden sınıf ile şehri ve ülkeyi mukayese etmeleri istenir. Bireysel haklar ve kamu yararı için demokratik değerlerden bahsedilir. Her toplumun her bir bireyi korumakla bütünü iyiliğini korumak arasında bir denge bulması gerektiğine dikkat çekilir. Sınıfta kuralların belirlenmesinde öğrencilerin söz sahibi olması gibi demokratik yönetimlerde de milletin söz sahibi olduğu söylenerek milli egemenlik kavramına vurgu yapılır. Ardından demokratik yönetim konusu işlenir.</p>

3. HAFTA		5. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİ BİR ÜLKE, BİR BAYRAK ÜNİTESİ KURAL OLUŞTURMA STRATEJİSİ UYGULAMA PLANI	
Saat	Tarih	Konu ve Kazanım	Uygulama
3	27 Nisan-01 Mayıs 2015	<p>Merkezi Yönetim Birimleri</p> <p>3. Merkezî yönetim birimlerini tanıyarak bu birimleri temel görevleriyle ilişkilendirir.</p>	<p>➤ Kurallar listesi gözden geçirilir. Kurallar listesindeki her kuralla ilgili somut örnekler vermeleri için öğrencilere söz hakkı verilerek kuralların iyice anlaşılması sağlanır.</p> <p>➤ Öğrenciler kaliteli bir öğrenme ortamına destek sağlayan şekilde davrandıkları zaman sürekli kurallara atıf yapılı.</p> <p>➤ Merkezi yönetim birimlerinin yasalar doğrultusunda temel görevlerinin belirlendiği ve bu görevleri yerine getirirken anayasa ve yasalara göre hareket ettikleri söylenir. Okul içerisinde de kurallar sayesinde görevlerin yerine getirildiği ve bu kurallara uyulma zorunluluğunun olduğu söylenerek öğrencilerin bağlantı kurmaları sağlanır.</p>

4. HAFTA		5. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİ BİR ÜLKE, BİR BAYRAK ÜNİTESİ KURAL OLUŞTURMA STRATEJİSİ UYGULAMA PLANI	
Saat	Tarih	Konu ve Kazanım	
3	04-08 Mayıs 2015	<p>İlimizin Yönetimi</p> <p>2. Yaşadığı yerdeki merkeze bağlı yönetim birimleri ile bu birimlerin temel görevlerini ilişkilendirir.</p>	<p>➤ Oluşturulan kural listesinin öğrenciler tarafından tekrar gözden geçirilmesi sağlanır. Kurallara uygun davranmayan öğrencilerin nazikçe uyarılmaları belirtilir.</p> <p>Oluşturulan kuralların işletilmesinde öğrencilerin, öğretmenlerin ve okul idaresinin yeri ile merkeze bağlı yönetim birimleri yetkilileri arasında bağ kurulur.</p>

5. HAFTA		5. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİ BİR ÜLKE, BİR BAYRAK ÜNİTESİ KURAL OLUŞTURMA STRATEJİSİ UYGULAMA PLANI	
Saat	Tarih	Konu ve Kazanım	
3	11-15 Mayıs 2015	<p>Bağımsızlığımızın Sembolleri</p> <p>5. Ulusal egemenlik ve bağımsızlık sembollerine değer verir.</p>	<p>Sınıfta oluşturulan kurullarla toplumun oluşturduğu anayasa arasında bağ kurularak anayasada yer alan sembollere değer verilmesi gerektiği kavratılır.</p>

Ek-6. Araştırma Uygulamasına Ait Fotoğraflar

Ek-7. Anket Formundaki Sorulara Verilen Öğrenci Cevaplarına Örnekler

1. Kuralları birlikte oluşturarak ders işlemek ilginizi çekti mi? Cevabınızı nedenleriyle açıklayınız. (Ö7)

Benim ilgimi çekti. Çünkü kuralları oluşturmadan önce sınıftaki öğrenciler hiçbir şey yapmıyor, parmak kaldırmadan konuşuyorlardı ama şimdi kuralları hepimiz belirledikten sonra sınıfta bir uyum ve sessizlik oldu.

2. Kuralları birlikte oluşturarak ders işlemek, kuralları benimsemenizde etkili oldu mu? Cevabınızı nedenleriyle açıklayınız. (Ö12)

Benim için çok etkili oldu. Nedeni ise; Sınıfımızda herkes kurallara uyunca daha mutlu ve daha huzurlu olduğu için benim de çoktım. Şekillenmiş için ben de kurallara uyduğum Evde, Okulda, Dışarıda, Sınıfta nerede olursak olalım, kuralların bizleri için çok kıymetli ve değerli olduğunu gözlemledim.

3. Kuralların daha iyi benimsenmesi için uyguladığımız yöntemlere dair önerileriniz nelerdir? (Ö11)

1. Aşama
Kuralları seçmemiz gerekir.
Kuralları öğrenmesi gerekir. Sonra okıya gelatim yapılmalı.
Kendi fikirlerini alarak onada söz hakkı verilmelidir. Uygulacak kuralları görselleştirip süsleriz. Çünkü ilgisini çekmeli.
Sonrada herkesin kurallara uyması gerektiğini anlatırız.

2. Aşama
Kuralları uygulamak gerekir. O kurallara uymayan arkadaşlarımızı uyararak gerek. Her dersde uygulanması gerekir.

HUZUR VE MUTLULUK
İÇİN
KURALLARA UYUNUZ.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	: Kemal YAVUÇKAL
Askerlik Durumu	: Yedek Subay/2009

Eğitim Durumu	
Lisans	: Süleyman Demirel Üniversitesi, Burdur Eğitim Fakültesi/2006
Yüksek Lisans	: Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü/2019
Yabancı Dil	: İngilizce

İş Deneyimi	
2008 – 2010	: Mustafa Tunç İlköğretim Okulu, Vezirköprü/Samsun
2010 – Halen	: İnkılâp İlk/Ortaokulu, Aşkale/Erzurum

İletişim	
Adres	: İnkılâp İlk/Ortaokulu, Aşkale/Erzurum
Elektronik Posta	: kemya2544@gmail.com